



2024
JANUARY - JUNE



ISSN: 3057-0891 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 : มกราคม - มิถุนายน 2567

Vol.3 No.1 : January - June 2024

วารสาร พุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย

Journal of Contemporary Buddhist Society (JCBS)



วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย

JCBS journal of Contemporary Buddhist Society

ISSN : 3057-0891 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

Vol.3 No.1 January - June 2024

วัตถุประสงค์

วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย มีนโยบายเพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปในมิติทางด้าน พระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาด้านการพัฒนาสังคม สหวิทยาการด้านการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 6 บทความ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- 4) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจาก กองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร พุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษาวารสาร

พระธรรมวชิราวุธ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพวัชรสีลาภรณ์. ดร.	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระสุธีรัตนบัณฑิต. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.(พิเศษ) รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิต
รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
---------------------	------------------------------------

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหาสุภาวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
--------------------------------	------------------------------------

กองบรรณาธิการ:

พระมหาทิวากร อภทฺโท. ดร.	วัดใหญ่จอมปราสาท
พระมหาวิรัชฐ์ วรินโท. ดร.	วัดป้อมวิเชียร จังหวัดสมุทรสาคร
พระครูสุตันทบัณฑิต. ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุมิแพน ปญฺญาวุโธ. ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ชำนาญ เกิดช่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาคณิต	เสถียรธรรมสถาน

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

พระมหานิติทัศน์ ญาณสิริ	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระมหารังสี ปญฺญารัสี	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ฝ่ายกฎหมาย:

รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ. ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายวิษณุ โยรัมย์

สำนักงาน:

เลขที่ 2 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0619945451

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลง (Peer Review)

พระเมธาวิสัยรศ. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุตันทบัตินิต. ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุดผัด ปณฺญาวุโธ. ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสมุห์นพดล อุตถยุตโต. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ. ดร.พิชัย จันทน์มณี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร. สายชล ชุตติเจื้อจัน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ. ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)
ผศ. ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ	นักวิชาการอิสระ
ผศ. ดร.ชัยศักดิ์ คล้ายแดง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
ผศ. ดร.ชาติเมธี หงสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร.วิจิตรา บุญแล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ. ดร.พุทธรักษา แผนสมบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.สมคิด เศษวงค์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต	เสถียรธรรมสถาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อมูลเกี่ยวกับวารสาร	ก
สารบัญ	ง
วิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย ANALYZE THE ESSENCE OF CULTURAL ATTRACTIONS SYMBOLS OF THE THAI NATION พระใบฎีกาอุทัย สุจินโณ (พิทักษ์หงส์สกุล) Phrabaidika Uthai Sucinono (Pitakhongsakul)	1-14
ครูดีวิถีพุทธ : หลักพุทธธรรมสำหรับเสริมสร้างศักยภาพอันสูงสุดของครู GOOD TEACHERS IN THE BUDDHIST WAY: BUDDHIST PRINCIPLES FOR ENHANCING THE ULTIMATE POTENTIAL OF TEACHERS พระครูปริยัติกาญจนกิจ (สุวัฒน์ สุวตฺตโน) Phraklupariyattikanchanakich (Suwat Suwattano)	15-23
หลักจริยธรรมกับการพัฒนาสังคม ETHICS AND SOCIAL DEVELOPMENT อัญธิษฐา อักษรศรี, วันชัย แสงสุวรรณ, ภูริภัทร ห้วยหงษ์ทอง และพัทธนัญพร พิพิธวรโกสิน Auntittha Aksronsri, Wanchai Saengsuwan, Phuriphat Huayhongthong, Patthananporn Phiphitwaraphokin	24-37
การแสวงหาความจริงในอริยสัจ 4 THE PURSUIT OF TRUTH IN THE FOUR NOBLE TRUTHS สมชาย บุญมีธารธรรม Somchai Boonmeethantham	38-53
บทวิจารณ์หนังสือ พระพุทธเจ้าสอน HOW TO สู่อุบัติสำเร็จ พระปลัดสุชาติ สุชาติ (สิงห์คุณ) Phrapalat Suchart Suchato (Singkhun)	54-59
บทวิจารณ์หนังสือ นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก พระมหานิพัทธ์พนธ์ กิตติพนฺธ (กัณตธรรารักษ์) Phramaha Nipitphon Kittiphantho (Kantathararak)	60-68

วิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย

ANALYZE THE ESSENCE OF CULTURAL ATTRACTIONS SYMBOLS OF THE THAI NATION

พระใบฎีกาอุทัย สุจินโณ (พิทักษ์หงส์สกุล)

Phrabaidika Uthai Sucinno (Pitakhongsakul)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

uthai.pitakhongsakul@gmail.com

บทคัดย่อ

วิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทยนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย 2) เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย" คือกระบวนการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ทำความรู้จักและเรียนรู้ประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และประเพณีของสถานที่ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นประมาณ 5 ด้าน ด้วยกัน ประกอบด้วย 1) ด้านพระพุทธศาสนา มีวัดวาอารามสวยงามทั่วประเทศ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งปี 2) ประเพณีสงกรานต์ เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกในการสาดน้ำปะแป้งกัน 3) มารยาทไทย เป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่นักท่องเที่ยวชอบได้แก่ การยิ้มและการไหว้ 4) การแต่งกาย เป็นอัตลักษณ์ของคนไทยที่ชาวต่างชาติชอบสวมใส่ และ 5) อาหาร เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ไม่ว่าจะไปไหนก็ตาม และอาหารไทยก็เป็นทีติดอกติดใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยเฉพาะ ต้มยำกุ้ง ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก จนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไปแล้ว

คำสำคัญ: สาระสำคัญ. แหล่งท่องเที่ยว. วัฒนธรรม. สัญลักษณ์

Abstract

Analyze the essence of this symbolic cultural attraction of the Thai nation. There are two objectives: 1) to study the symbolic cultural tourism of the Thai nation; 2) to analyze the essence of the symbolic cultural tourism of the nation. by studying from relevant documents and research

The study found that

Cultural tourism in Thailand refers to a tourism process that emphasizes the cultural uniqueness of Thailand. Tourists experience and learn about the cultural heritage, history, arts, and traditions of the destination. Cultural tourism promotes environmental conservation and the preservation of local cultural identity while generating sustainable income for local communities.

Thailand has a distinctive culture that stands out in approximately five aspects. These include: 1) Buddhist culture with beautiful temples (Wat) scattered throughout the country, and various Buddhist customs and traditions observed throughout the year. 2) Songkran festival, known worldwide for its water splashing tradition. 3) Thai manners, a unique identity loved by tourists, encompassing smiles and the wai gesture. 4) Traditional Thai attire, appreciated by foreigners who enjoy wearing it. 5) Thai cuisine, an essential part of the experience, especially dishes like Tom Yum Goong, which has become a national symbol recognized globally.

Keywords: Essence, Tourist Attraction, Culture, Symbol

บทนำ

ในโลกปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมมนุษย์เป็นอย่างมาก ในบางประเทศอาจถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดกว่าได้คือการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ระบุว่าจำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติระหว่างปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2538 เพิ่มขึ้นถึง 78 ล้านคน ในอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.7 ต่อปีและคาดการณ์ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 937 ล้านคน ในปี พ.ศ.2553 จากการเดินทางท่องเที่ยวทุกภูมิภาค (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546: 18) ในหลายประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากส่งผลให้อุตสาหกรรมด้านนี้เจริญเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นารายได้เข้าสู่ประเทศ อย่างมหาศาลสำหรับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกก็เช่นกัน โดยเฉพาะประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงอย่างต่อเนื่องประเทศไทย

นับเป็นประเทศแรกในภูมิภาคนี้ที่ได้รับเริ่มโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการและฐานะสมาชิกของกลุ่มประเทศอาเซียนประเทศไทยจึงสามารถเสนอบริการที่รวมแหล่งท่องเที่ยวของสมาชิกในกลุ่ม หรือมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อเกิดกระแสตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบกับปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ และทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางเพิ่มมากขึ้นโดยมีความประสงค์ที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่น หรือมีความนิยมการเดินทางเพื่อการศึกษาามากกว่าในอดีต (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546: 20)

วัฒนธรรมคือรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มคนหนึ่ง ๆ ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อ ความคิด ประเพณี ภาษา ศิลปะ วิถีชีวิต และความรู้ความเชี่ยวชาญต่าง ๆ ซึ่งถูกสืบทอดและแบ่งปันต่อเนื่องจากช่วงเวลาหนึ่งไปยังอีกช่วงหนึ่งของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มนี้ การสร้างวัฒนธรรมนั้นมักเกิดขึ้นเนื่องจากประสบการณ์ที่สะสมมากมายในการดำรงชีวิต และมีผลกระทบต่อการพัฒนาความคิดและพฤติกรรมของคนในกลุ่มเดียวกัน โดยทั้งนี้ วัฒนธรรมมีบทบาทที่สำคัญในการเชื่อมโยงคนในสังคมให้เกิดความร่วมมือ การสื่อสาร และความเข้าใจกันได้มากขึ้น

วัฒนธรรมสามารถเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของชนชาติ ศูนย์กลางศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา และอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อตัวตนและตำแหน่งสังคมของคนในหมู่นั้น ๆ การศึกษาและการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมสามารถช่วยให้เราเข้าใจความแตกต่าง ความคล้ายคลึง และมุมมองของผู้คนในสังคมอื่น ๆ ได้มากขึ้น ทำให้เราสามารถสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกันเพื่อสร้างสังคมที่เสถียรและมีความสุขกันได้

นอกจากจะมีประโยชน์กับมนุษย์แล้ว ยังสร้างรายได้ให้กับส่วนรวมอีกด้วย ด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากมาย ประการนี้เองที่อาจจะทำให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศเสื่อมเร็วกว่าเดิม เพราะฉะนั้น การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะต้องเป็นไปอย่างรับผิดชอบ การท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จะต้องเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป้องกันมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต กิจกรรมหรือกระบวนการที่ไม่กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศหรือวัฒนธรรม หรือจะเป็นการตีอย่างยิ่งหากการท่องเที่ยวนั้นเป็นไปเพื่อการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาหรือเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเสมือนหนึ่งนักท่องเที่ยวเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นๆ ทั้งนี้จิตสำนึกจะต้องเป็นจิตสำนึกเพื่อสร้างสรรค์เพื่อก่อประโยชน์ให้กับท้องถิ่น ประกอบกับการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนให้เกิดความรักในพื้นที่ รักในธรรมชาติของท้องถิ่นและรู้ถึงประโยชน์อันจะได้รับจากการรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและชุมชนในระยะยาวสืบไป (สถาปนา กิตติกุล. ออนไลน์)

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลมาจากธุรกิจการท่องเที่ยว คือจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ในการให้ความเป็นธรรมแก่นักท่องเที่ยว มาตรฐานการให้บริการ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากปัญหาในหลายด้าน ทั้งในด้านกายภาพ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะและของเสีย ปัญหาภูมิทัศน์อุจาดและบดบังทัศนียภาพที่สวยงาม ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ร่างกาย และชีวิตของนักท่องเที่ยว และปัญหาในด้านจิตภาพ เช่น ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ปัญหาความไม่รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ปัญหาเรื่องพฤติกรรมส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้จะเป็นปัญหาที่จะหนักหน่วงมากขึ้นในอนาคต หากการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้ทุเลาเบาบางลง

ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ จึงเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนในสังคมอย่างกว้างขวางเนื่องจากสังคมจะพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน คนในสังคมต้องร่วมมือร่วมใจกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีจิตสำนึกที่จะบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รักและหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่น และสาธารณสมบัติของชุมชนเอง ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังประสบปัญหามากมาย โดยเฉพาะทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นสินค้าหลักของการท่องเที่ยวที่มีความจำเป็นในอันที่จะดูแลรักษาไว้มิให้เสื่อมโทรม มีธรรมชาติที่สวยงาม มีวัฒนธรรมประจำชาติที่น่าภาคภูมิใจ เพื่อการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือน ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ท้องถิ่น เป็นผลกำไรรายได้ที่มากมายมหาศาล แต่ไม่ควรมองแค่ผลประโยชน์เพียงแค่นั้น เพราะรากฐานสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาพรวม คือการปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้รักหวงแหน และชื่นชมในคุณค่าความงดงามแห่งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สืบทอดมา เพื่อให้เกิดสำนึกแห่งความภาคภูมิใจ รับผิดชอบ และพร้อมที่จะดูแลรักษาสมบัติของแผ่นดินเหล่านั้นรวมทั้งการเฝ้าดูแลสอดส่องความปลอดภัยและความปลอดภัยของผู้เข้ามาท่องเที่ยว ในฐานะแขกผู้มาเยี่ยมเยือนของบ้านและประเทศ ด้วยเหตุตั้งนั้นการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ จึงมีความจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันส่งเสริมให้เมืองไทยนักท่องเที่ยวมาอยู่ รวมทั้งให้ผู้ท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนได้สำเหนียกและเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวของประเทศไทยและเพื่อให้ทรัพยากรท่องเที่ยวของประเทศไทยทรงคุณค่าและคงความสวยงามไว้อย่างยั่งยืน

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั่วทุกภาคของประเทศไทยมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง มีขนบธรรมเนียม มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง เอกลักษณ์เฉพาะแต่ละพื้นที่ จึงทำให้การท่องเที่ยวในประเทศเป็นที่น่าสนใจ เพราะปัจจุบันสื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทมากในการประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากไปเยี่ยมเยือนสถานที่แห่งนั้น วัฒนธรรมแต่ละพื้นที่นั้น อาจจะเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ประจำพื้นที่เท่านั้น ซึ่งส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำชาติไทยนั้น มีไม่กี่อย่าง เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงอยากจะศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เพื่อเป็นการหาองค์ความรู้เฉพาะและเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านงานวิจัยด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย 2) เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ถนอมจิต คงจิตต์งาม (2555: 6-10) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ดาสต้า สตอรี ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้ให้มากมาย แต่ขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม จนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรือชุมชนได้ถูกทำลายไป ดังนั้น การสร้างความเข้าใจในกระบวนการท่องเที่ยวที่เป็นแนวคิดใหม่ พร้อมใส่ใจสิ่งแวดล้อมจึงได้แพร่หลายมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของมลภาวะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงจำเป็นต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อยังคงรักษาฐานด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวให้ร่วมกันตระหนักถึงคุณค่าในการท่องเที่ยวที่ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พิไล จิรไกรศิริ และคณะ (2553: 5-6) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ช่วงหนึ่งของชีวิตที่งดงามบนเส้นทางบุญทั่วไทย กล่าวว่า ชุมชนมีศักยภาพที่เข้มแข็งในด้านคุณธรรม มีพลังขับเคลื่อนทั้งบ้าน วัดโรงเรียน มีส่วนในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้มีความพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีมิติที่ขับเคลื่อนคุณธรรมในด้านดังต่อไปนี้ 1) บ้าน วัดและโรงเรียน เป็นพลังขับเคลื่อนร่วมกันเพื่อเป็นสังคมที่มีคุณธรรม 2) ประชากรที่มีคุณธรรมมีหลักธรรมตามศาสนา มีจิตเมตตาต่อนักท่องเที่ยว ไม่เอารัดเอาเปรียบต่อนักท่องเที่ยว และมีความเอื้ออาทร 3) สถาบันหลักของไทย คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 4) องค์ประกอบสังคมคุณธรรม คือ คน ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสังคม

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ (2550: 20) ได้ให้ความหมายคำว่า วัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ธรรม เป็นต้นเหตุให้เจริญ หรือธรรมคือความเจริญมิใช่เป็นหลักฐานทางราชการ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 เรียกว่าพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2543 กับฉบับที่ 2 เมื่อพุทธศักราช 2485

สุพัตรา สุภาพ (2528: 25-27) ได้ให้ความหมายคำว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำ ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ คำว่า วัฒนธรรมตามที่กล่าวมาเป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤต เพราะคำว่า วัฒน มาจากคำบาลีว่า วฒฺน ซึ่งแปลว่า เจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรรม (ใช้ในรูปภาษาไทย-ธรรม) เขียนตาม รูปบาลีล้วน ๆ คือ “วฒฺนธมฺม” หมายถึง ความดี ซึ่งหากแปลตามรากศัพท์คือ สภาพ อันเป็นความเจริญงอก

งาม หรือลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงามนอกจากนี้ คำว่า วัฒนธรรมตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture และ คำว่า Culture นี้มีที่มาจากภาษาฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสเองเอามาจากภาษาละติน คือ Cultura อีกต่อหนึ่งใน หนังสือ Encyclopedia of Social Science หน้า 621 ได้อธิบายคำว่า วัฒนธรรม (Culture) ว่า เป็นคำที่ใช้ ในวิชามานุษยวิทยาสมัยใหม่ (Modern Anthropology) และในทางด้านสังคมศาสตร์ (Social Sciences) หมายถึง มรดกของสังคม (Social Heritage) เป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิต ของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539: 10) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” (tourism) ว่าเป็น คำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง อาจกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ คือ 1) เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยัง สถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ 3) เดินทางด้วยจุดประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการ ประกอบอาชีพหรือหารายได้

สุกานดา พงษ์ย้อย (2546: 16) ได้ให้ความหมาย “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทางด้วยความ สมัครใจจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความบันเทิง เยี่ยมญาติ หรือศึกษาหาความรู้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง หรือไปพำนักเป็นการถาวร การ ท่องเที่ยว คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์มากมายหลายมิติ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนผู้ เป็นเจ้าของบ้าน นักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และรัฐบาล โดยกิจกรรมที่สนับสนุนเป็นอุตสาหกรรมบริการ หลายสาขาที่มาผสมผสานกันตามกระบวนการสร้างแรงจูงใจและการต้อนรับ

พระครูสุจริต เขมคุณ เขมาภิรโต (ฤทธิ์แคล้ว) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณค่าประเพณี สงกรานต์ที่มีต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย” พบว่า ประเพณี สงกรานต์ถือเป็นประเพณีที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมการแสดงออกทางกายกรรม วชิกรรม มโนกรรมทั้งดงาม สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี มีประวัติและพัฒนามาจากประเพณีการเล่นในฤดูแล้ง หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตกิจกรรม ตรงกับวันที่13-14-15 เมษายน ทุกปี เป็นประเพณีประจำเดือนห้า ของอิติสิบสองเดือนไทย ประเพณีนี้มีคุณประโยชน์มากมาย เนื่องจากสร้างความมีระเบียบวินัยจากปัญหา จริยธรรม 3 ราศีของกบิลพรหมที่ทลายปัญหากับธรรมบาลกุมาร จะสอนให้มีจริยธรรมในตัวเอง มีกิจกรรมละ เล่นที่สร้างความรักระหว่างครอบครัว ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ศาสนา มีกิจกรรมปรีศนาธรรม เช่น ผีตาโชน สื่อ ถึงความมีสติ ไม่ประมาท กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สื่อถึงความเคารพนับถือยกไว้ในฐานะบูชา กิจกรรมสง รน้ำพระสงฆ์ สื่อถึงสร้างความร่มเย็น ความบริสุทธิ์ใจ กิจกรรมก่อเจดีย์ทราย สื่อถึงการทดแทนบาปที่เมตตาราย ติดเท้าเราออกนอกวัด ประเพณีสงกรานต์นี้ถือเป็นวันสำคัญและโอกาสที่ดีมากมายของชาติไทย คือให้มีวัน ครอบครัว วันผู้สูงอายุ วันขึ้นปีใหม่ของไทย วันรวมญาติ วันกตัญญู วันทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว วันให้อภัยแก่กันและกัน วันประมงแห่งชาติ

จุฑาภรณ์ หินซุย (2557: 55-57) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า สภาพการดำเนินกิจกรรมของวัดประชาคมวนาราม มีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมน้อยระหว่างคณะกรรมการของวัดและบุคคลภายนอก มีสถานที่ปฏิบัติธรรมและกิจกรรมที่ส่งเสริมพุทธศาสนา มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ช่วงเทศกาลที่อาจไม่เพียงพอในด้านการบริหาร ป้ายสื่อความหมายยังไม่ชัดเจน ขาดความมีอัตลักษณ์และไม่ดึงดูดใจ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธยังขาดความต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ประสานงานหรือปรับการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับแผนทศชาศตรการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ทั้งองค์กรเอกชนและหน่วยงานของรัฐในการวางแผน การตัดสินใจ งานวิจัยมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธในชุมชน คือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักมากขึ้น

ภูริวัจน์ เดชอุ่ม (2556: 331-366) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย” พบว่า องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันและความเป็นไปได้สำหรับการท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เป็นลักษณะการสร้างสรรค์ โดยให้สอดคล้องกับบริบทของการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม มีกระบวนการพัฒนา 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การค้นหาอัตลักษณ์และคุณค่าของวัฒนธรรม 2) การสร้างความโดดเด่นและความแตกต่าง 3) การรู้ความต้องการของตลาด 4) การเสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว 5) การปรับเปลี่ยนกลวิธีในการพัฒนาการตลาด

จิรนนท์ ทองสมักร (2556: 91-104) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผลการศึกษาได้สรุปว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องประกอบไปด้วยเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากมีการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจร่วมกันรักษาสมดุลของทรัพยากรท้องถิ่น ให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์บนพื้นฐานของการเป็นท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์สามารถสร้างงาน และรายได้แก่ชุมชนในทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจชุมชน และตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต

งานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการทำวิจัยทางด้านจิตสำนึกทั่ว ๆ ไป แต่การสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ยังไม่ปรากฏชัดมาก

นัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากจะนำหลักพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการรณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ จะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Qualitative Research)

โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและ เก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับ ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ บทความ งานวิจัย รวมถึงสื่อออนไลน์ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

โดยจัดลำดับข้อมูลตามขั้นตอนที่ค้นคว้ามาให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาให้เป็นระบบแล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การตีความ (Interpretation) การสังเคราะห์ (Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) เพื่อนำไปสรุปผลนำเสนอเป็นผลงานวิชาการต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย” มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย 2) เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์รายข้อดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นั้น เป็นการศึกษาข้อมูลทั้งที่เป็นแนวคิดและทฤษฎี ทั้งที่เป็นงานวิจัยของการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เกิด การสร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ อีกทั้งยังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยอาศัยการพัฒนาการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดเชิงรุก และการพัฒนาการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาจิตและปัญญา โดยการสร้างพัฒนาฟื้นฟูและ เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ได้แก่ การส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และพุทธศิลป์ ที่ควรค่าแก่การเคารพบูชา การส่งเสริม สร้างความรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรม และความเชื่อความศรัทธาเชิงพุทธ จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมให้ถูกทางสำหรับชาวพุทธ จัดกิจกรรมและส่งเสริมการเป็นเจ้าภาพงานสำคัญทางพระพุทธศาสนาโลกอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกัน สร้าง เสริมภาพลักษณ์ ให้เกิดจริยธรรมตามแนว ปฏิบัติเชิงพุทธ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงรุก ทั้งในและต่างประเทศ เช่น ส่งเสริมภาพลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มาตรฐานและมี คุณภาพ เสนอขายสินค้าใหม่ทางการท่องเที่ยว เช่น สปา สร้างการท่องเที่ยวเน้นเชิงคุณภาพ กำหนดจุดขายเอกลักษณ์ ของประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จัดทำข้อตกลงด้านความร่วมมือการท่องเที่ยวกับ กลุ่มประเทศยุโรป ตะวันตก ยุโรป ตะวันออก เอเชีย แอฟริกา โอเชียเนีย และกลุ่มประเทศอาเซียน ดำเนินการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบของความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน การส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมตามแต่ละภาคของไทย ภาครัฐและเอกชน จัดทำรายการการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

2. ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มคนหนึ่ง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ ความคิด ประเพณี ภาษา ศิลปะ วิถีชีวิต และความรู้ความเชี่ยวชาญต่าง ๆ ซึ่งถูกสืบทอดและแบ่งปันต่อเนื่องจากช่วงเวลาหนึ่งไปยังอีกช่วงหนึ่งของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มนี้

ความสำคัญของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นตัวแทนของความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของกลุ่มคน มันช่วยกำหนดและเสริมสร้างเอกลักษณ์และสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่เราเป็นส่วนหนึ่งของมัน มีบทบาทที่สำคัญในการสืบทอดความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาภายใต้การดำรงชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องของภาษา ประเพณี และประวัติศาสตร์ ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม มันสร้างสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างกัน ช่วยให้เรา มีความรู้สึทางศิลปะ ความสวยงาม และความเข้าใจในเรื่องราวและตัวตนของคนในสังคม การมีความเข้าใจและเคารพกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายนี้ ช่วยสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม และเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและความสงบสุขครบถ้วน

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีบทบาทที่สำคัญในการก่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม มันเป็นตัวแทนของความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาที่ถูกสืบทอดจากก่อนหน้าไปยังรุ่นต่อไป และเสริมสร้างความเข้าใจในความหลากหลายและความเป็นอยู่ของคนในสังคมและประเทศต่างๆ

3. แนวคิดและที่มาของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นผลมาจากกระบวนการและประสบการณ์ทางทางวัฒนธรรมของกลุ่มคน มีลักษณะเป็นรูปแบบการดำรงชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ภาษา ศิลปะ วิถีชีวิต และความรู้ที่ถูกสืบทอดและพัฒนาขึ้นในชุมชนและสังคมต่าง ๆ แนวคิดของวัฒนธรรมเกิดจากการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมที่คนในกลุ่มเจอเจ้าของขึ้นมา โดยที่คนในกลุ่มจะแสดงพฤติกรรมและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมนั้น การสร้างวัฒนธรรมเกิดจากกระบวนการตอบสนองและปรับตัวของกลุ่มคนต่อสภาพแวดล้อม การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันภายในกลุ่ม และการสืบทอดความรู้และประสบการณ์ในกลุ่มนั้น ๆ

วัฒนธรรมมีต้นกำเนิดจากการสืบทอดความรู้และประสบการณ์จากพ่อแม่ต่อนานาที่มีบทบาทในการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรม โดยมีการสืบทอดผ่านพ่อแม่สู่ลูกหลานผ่านกระบวนการสอนและการอยู่ร่วมกัน สภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมที่คนในกลุ่มพบเจอมีผลกระทบต่อการสร้างวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น การมีกลุ่มคนต่างชนิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การสื่อสารกับกลุ่มอื่น ๆ และประสบการณ์การเข้าใกล้กับกลุ่มอื่น ๆ ประสบการณ์ที่ควบคู่กับสภาพแวดล้อมเหล่านี้จะกระตุ้นความคิด การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ และความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคน

4. พัฒนาการวัฒนธรรมไทยในสมัยต่างๆ

สมัยล้านนา สมัยล้านนาเป็นช่วงเวลาที่ยุควัฒนธรรมไทยก่อตั้งขึ้นเริ่มต้นจากการตั้งโบราณสถานต่าง ๆ และการเจริญเติบโตของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ มีการสร้างเมืองเมืองหลวงในระหว่างสมัยล้านนา เช่น เมืองหมอกแคและเมืองศรีสัชนาลัย

สมัยสุโขทัย สมัยสุโขทัยเป็นสมัยที่มีการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น ซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีอิทธิพลกว้างขวาง ประกอบด้วยพระบาท ราชวงศ์ และทำนองการบริหารราชการ วัฒนธรรมในสมัยนี้มีการรับมรดกและถ่ายทอดความรู้จากสมัยล้านนา มีการพัฒนาศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรมของคนไทยต่อไป

สมัยอยุธยา สมัยอยุธยาเป็นสมัยที่อาณาจักรอยุธยาครองส่วนใหญ่ของภูมิภาคในประเทศไทยในสมัยนั้น มีการสร้างเมืองเมืองหลวงอยุธยาให้เจริญเติบโตและเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและศิลปะ มีการรับมรดกและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เจริญก่อนหน้านี้ มีการสร้างวัดและทำนองทางศาสนาที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง

สมัยธนบุรี สมัยธนบุรีเป็นช่วงเวลาที่เกิดความวุ่นวายและขัดแย้งในส่วนใหญ่ของอาณาจักรอยุธยา และมีการต่อสู้กับสัมพันธมิตรต่างชาติ วัฒนธรรมในสมัยนี้ยังคงมีการรับมรดกและร่วมรับมรดกจากสมัยอยุธยา มีการพัฒนาวัฒนธรรมทางศิลปะและวิถีชีวิตต่อไป

สมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัตนโกสินทร์เป็นช่วงเวลาที่เกิดการปฏิรูปทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยมีพระมหากษัตริย์รัตนโกสินทร์ในฐานะกษัตริย์แห่งอาณาจักรรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมในสมัยนี้ได้รับความกระตุ้นและการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สารัตถะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย

สารัตถะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของชาติไทย ผู้วิจัยได้เลือกวัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติไทย 5 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย

1. ด้านพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา ที่ทั่วทั้งโลกที่รู้จักประเทศไทยก็จะเข้าใจกันแบบนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติไทย ที่เมื่อพูดถึงประเทศไทยแล้ว ต้องนึกถึงวัดวาอารามต่าง ๆ โดยเฉพาะวัดสำคัญๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด

ทั้งนี้ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญควบคู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ไม่ว่า สังคมของชนชาติใด หรือภาษาใด เพราะศาสนาเป็นสิ่งที่มากับชีวิตมนุษย์ทุกคน และมีความสัมพันธ์ ต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์เป็นอย่างมาก เนื่องจากศาสนา เป็นสื่อระหว่าง มนุษย์กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ฉะนั้นศาสนาจึงเป็นที่รวมของความ เคารพนับถือสูงสุดของมนุษย์เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ เข้าถึงสิ่งสูงสุดตามอุดมการณ์หรือความเชื่อนั้น ๆ และศาสนาเป็นสิ่งที่มียุทธูปถัมภ์ต่อการสร้าง สรรค์วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ แทบทุกด้าน เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองเศรษฐกิจ ศิลปกรรม วรรณกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

2. ด้านประเพณีวันสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ มีความเป็นประเพณีประจำชาติ และความเป็นประเพณีท้องถิ่นพร้อมกันไปในตัวของมันเองเนื่องจากไม่ว่าชาวไทยภาคเหนือ อีสาน กลาง และใต้ก็ตาม เมื่อถึงวันที่ 13.14.15 เมษายนของทุกปี ก็ปฏิบัติประเพณีสงกรานต์ไปกันตามทุกภูมิภาค โดยมีองค์ประกอบส่วนร่วม เช่น การทำบุญ สรงน้ำพระ รดน้ำผู้ใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีรายละเอียดปลีกย่อยที่ถือปฏิบัติแตกต่างกันไปบ้างแล้วแต่ท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นที่เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น เมื่อศึกษาประเพณีสงกรานต์ จำเป็นที่จะพิจารณาลักษณะรูปแบบต่างๆ ที่แสดงออกด้วยเอกลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นเข้าด้วยกัน และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยใช้ประเพณีสงกรานต์เป็นสื่อกลาง เพื่อให้เห็นพัฒนาการที่ชัดเจน ในส่วนเชิงคุณค่าของงานประเพณีสงกรานต์ในรูปการท่องเที่ยวแล้วถือได้ว่างานประเพณีสงกรานต์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ช่วยให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจและช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของท้องถิ่นอีกด้วยในเชิงเศรษฐกิจนั้น จะก่อให้เกิดรายได้เข้าเขตพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก เป็นประเพณีเศรษฐกิจก็ว่าได้ เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากกิจกรรมประเภทอื่น ๆ เป็นตัวช่วยเร่งให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามมาด้วย โดยเฉพาะการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสื่อที่จะแสดงออกถึงเอกลักษณ์

สงกรานต์ ว่าโดยคุณค่าทางพุทธศึกษาแล้ว ทำให้ทราบว่าเป็นแหล่งจริยธรรมความรู้ภูมิปัญญา ตะวันออก มีจุดเริ่มต้นจากการทำเทวตาลี หนึ่งในพิธีกรรม 5 อย่างปรากฏในพระไตรปิฎก มีการปฏิบัติมาถึง

ปัจจุบันนี้ มีประเพณีแสดงออกกันตามคติเทศกาลสงกรานต์ 6 ประการ คือ 1) กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ 2) กิจกรรมปล่อยนกปล่อยปลา 3) กิจกรรมสงฆ์พราหมณ์บูชาพระพุทธรูป พร้อมกับสงฆ์บูชาพระสงฆ์ 4) กิจกรรมก่อเจดีย์ทราย โดยหนุ่มสาวจะนำดินทรายมาคนละชั้นแล้วก่อเป็นเจดีย์ไว้ 4 ทิศ 5) กิจกรรมสร้างไม้ค้ายันต์พันโพ โดยมีความเชื่อว่าตนจะมั่นคงแข็งแรง ไม่เจ็บไม่ป่วยไข้ 6) การประกวดนางสงกรานต์ คุณค่าของประเพณีสงกรานต์เป็นการจัดกิจกรรมเสริมคุณค่าต่อครอบครัว สร้างคุณค่าต่อชุมชน สร้างคุณค่าต่อสังคม และสร้างคุณค่าต่อศาสนา

3. ด้านการยืมและการไหว้

มารยาทไทย ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งควบคู่กับสังคมไทยตลอดมา และผู้ที่มีมารยาทย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งในปัจจุบันเยาวชนในสังคมไทยส่วนมากมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมอันดีงาม ที่สืบทอดและปฏิบัติกันมาแต่โบราณให้คงอยู่ โรงเรียนเทศบาลเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เทศบาลนครแม่สอด จึงได้จัดโครงการส่งเสริมมารยาทไทย ซึ่งจะเป็นโครงการปลูกฝังมารยาทที่ดีเพื่อให้นักเรียนฝึกปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และเป็นเรื่องที่ดีที่จะได้ปลูกฝังในเด็กให้มีความรัก ให้เข้าใจในศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมของไทย เพื่อให้นักเรียนได้อนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ตลอดไป

มารยาทไทย คือ กิริยา วาจาต่างๆ เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การรับของส่งของ การทำความเคารพ การแสดงกิริยาอาการ การรับประทานอาหาร การให้และรับบริการ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด การฟัง การใช้เครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติในพิธีการต่างๆ ที่สุภาพเรียบร้อยที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคมโดยมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมตามกาลเทศะ และถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคนไทย

ลักษณะเฉพาะของมารยาทไทย ที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชาติ และเป็นการแสดงออกต่อผู้อื่นที่นุ่มนวล มีความเป็นระเบียบแบบแผน มีกาลเทศะ คือ สุภาพอ่อนน้อม เคารพพระบวรอาวาส มีกิริยาวาจาคำนึงท้ายเฉพาะ มีการยืน เดิน นั่ง ที่ต่างบรรยาการ มีการแสดงความเคารพ การทักทายการใช้วาจา การแสดงความคิดเห็น

คุณค่าของมารยาทไทย เรื่องของมารยาทนั้น ยังมักเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องวิธีการเข้าสังคม ปรับตัวให้เข้ากับหมู่คณะเพื่อความเป็นระเบียบ เพื่อความงดงามน่าดู ความจริงแล้วมารยาทเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของไทย ซึ่งส่วนหนึ่ง มาจากสังคมเกษตรกรรม และอีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาต่างๆ ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ คนไทยได้รับการยกย่องจากชาวต่างชาติมาช้านานว่า เป็นผู้ที่มีมารยาทอ่อนโยน นุ่มนวล น่ารัก

4. ด้านการแต่งกาย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่เป็นของตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะไทย มารยาทไทย ภาษาไทย อาหารไทย และชุดประจำชาติไทยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

ล้วนมีคุณค่า มีความงดงามบ่งบอกถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็น “ไทย” ที่นำความภาคภูมิใจมาสู่คนในชาติ การแต่งกายของไทยโดยเฉพาะในยุครัตนโกสินทร์ซึ่งมีอายุยาวนานมากกว่า 200 ปีนั้น ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ นับตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ตอนกลาง ยุคเริ่มการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ ยุค “มาลानำไทย” และ จนปัจจุบัน “ยุคแห่งเทคโนโลยีข่าวสาร” แต่ละยุคสมัยล้วนมีรูปแบบการแต่งกายที่เป็นของตนเองซึ่งไม่อาจสรุปได้ว่า แบบใดยุคใดจะดีกว่า หรือ ดีที่สุด เพราะวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม ล้วนต้องมีการปรับเปลี่ยนบูรณาการไปตามสิ่งแวดล้อมของสังคมแล้วแต่สมาชิกของสังคมจะคัดสรรสิ่งที่พอเหมาะพอควรสำหรับตน พอควรแก่โอกาส สถานที่และกาลเทศะ

5. ด้านอาหาร

อาหารไทย เป็นอาหารประจำของประเทศไทย ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ถือได้ว่าอาหารไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญของประเทศไทย อาหารที่ขึ้นชื่อที่สุดของคนไทย คือ น้ำพริกปลาหู พร้อมกับเครื่องเคียงที่จัดมาเป็นชุด

อาหารไทยดั้งเดิมแบ่งออกอย่างหลวม ๆ เป็นสี่ประเภท: ต้ม. ยำ. ตำ และแกง ส่วนการทำอาหารแบบทอด ผัด และนึ่ง มีที่มาจากการทำอาหารแบบจีน ใน พ.ศ. 2560 มีอาหารไทยบางส่วนถูกบรรจุลงใน “50 อาหารที่อร่อยที่สุดในโลก” ซึ่งเป็นโพลออนไลน์จากผู้คน 35.000 คนทั่วโลก โดยซีเอ็นเอ็นแตรเวล ผลปรากฏว่า อาหารไทยติดหลายอันดับ ได้แก่ ต้มยำกุ้ง (อันดับที่ 4). ผัดไทย (อันดับที่ 5). ส้มตำ (อันดับที่ 6). แกงมัสมั่น (อันดับที่ 10). แกงเขียวหวาน (อันดับที่ 19). ข้าวผัดไทย (อันดับที่ 24) และน้ำตกหมู (อันดับที่ 36)

ปัจจุบันต้มยำกุ้งถือเป็นอัตลักษณ์แห่งอาหารไทยไปแล้ว ถ้านึกถึงอาหารไทยอย่างแรกที่ชาวต่างชาติจะเอ่ยถึง ก็คือ ต้มยำกุ้ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบสานสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย
2. ส่งเสริมการตลาดและการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ท่องเที่ยวของประเทศไทย
3. สร้างมาตรฐานคุณภาพในการบริการและเพิ่มความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. สำรวจและวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของประเทศไทย
2. ผลกระทบของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว
3. การส่งเสริมและอนุรักษ์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). *รายงานประจำปี 2546*. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). *การพัฒนาท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จุฬารัตน์ หินซุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. (2557). “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด”. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1: 55-57.
- จิรนนท์ ทองสมัคร. (2556). “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม: 91-104.
- ถนอมจิต คงจิตงาม. (2555). *ดาสต้า สตอรี่*. กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- พระครูสุจินชมคุณ เขมาภริโต (ฤทธิ์แคล้ว). (2561). “ศึกษาคุณค่าประเพณีสงกรานต์ที่มีต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิไล จิรไกรศิริ และคณะ. (2553). *ช่วงหนึ่งของชีวิตที่งดงามบนเส้นทางบุญทั่วไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภุริวัจน์ เดชอุ่ม. (2556). “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย”. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2: 331-366.
- สถาปนา กิตติกุล. *เส้นทางท่องเที่ยวภูมิทัศน์เชิงนิเวศน์ กรณีศึกษาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1096 จังหวัดเชียงใหม่*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG4650021. [24 เมษายน 2566].
- สุชีพ ปุณฺณนาภาพ. (2550). *พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2543*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุพัตรา สุภาพ. (2528). *วัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุกานดา ฟองย้อย. (2546). *การท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ครูดีวิถีพุทธ : หลักพุทธธรรมสำหรับเสริมสร้างศักยภาพอันสูงสุดของครู
GOOD TEACHERS IN THE BUDDHIST WAY: BUDDHIST PRINCIPLES FOR ENHANCING
THE ULTIMATE POTENTIAL OF TEACHERS

พระครูปริยัติกาญจนกิจ (สุวัฒน์ สุวตฺตโน)
Phraklupariyattikanchanakich (Suwat Suwattano)

วิทยาลัยกาญจนบุรีศรีโพธิ์
Kanchanaburi Sri Paiboon Buddhist College
Suwat1980@gmail.com

บทคัดย่อ

ครูมีหน้าที่สำคัญคือการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีวิชาความรู้และเป็นคนดีในสังคม นอกจากหน้าที่นี้แล้ว ความเป็นครูที่ดีจะต้องมีลักษณะพิเศษ ที่เรียกกันว่า ศักยภาพ ซึ่งเป็นลักษณะ ที่แฝงอยู่ในตัวตนที่แท้จริงของบุคคลในแต่ละคน จรรยาบรรณสำหรับครูที่เป็นศักยภาพอันสูงสุด ของครูคือการรู้จักหน้าที่ที่สำคัญ 2 ประการ คือ หน้าที่ที่ 1 หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา จะต้องเป็น ผู้หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อนำเนื้อหา สื่อ สิ่ง ที่นำมาสอน ให้เข้าใจง่ายตรงกับความเป็นจริงรวมทั้งนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต หน้าที่ 2 หน้าที่ในการ ชี้นำให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้อง จะต้องเป็นผู้มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ ชี้นำแนวทางที่ถูกต้อง สำหรับนำไปใช้ ในชีวิตประจำวัน ดูแลช่วยเหลือ ห่วงดี คอยให้กำลังใจให้คำปรึกษาต่อศิษย์อยู่เสมอ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้แล้วทำให้เกิดศักยภาพอันสูงสุด ของครู ได้แก่ หลัก กัลยาณธรรม มี 7 ประการได้แก่ 1. นำเคารพ 2. นำคบหา 3. เป็นผู้หนักแน่น 4. เป็นผู้ รู้จริง 5. รู้จักชี้แจงให้ เข้าใจ 6. กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจ 7. ไม่ชักจูง ไปในทางเสื่อม หลักทั้ง 7 ประการนี้เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมของครู ย่อมทำให้เกิด การพัฒนาขึ้น เป็นศักยภาพสูงสุดตามมา เพราะศักยภาพ ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้เอง จะต้องนำจรรยาบรรณ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ร่วมด้วยจึงจะเกิดขึ้น

คำสำคัญ: ครู, ศักยภาพ, กัลยาณธรรม

Abstract

Teachers have an important duty to instruct their students to have knowledge and to be good people in society. In addition to this duty To be a good teacher, there must be characteristics. known as potential, which is characteristic hidden in the true identity of each person Ethics for teachers who are the highest potential of teachers is knowing two important duties: duty 1, duty to convey arts and sciences, must always be diligent in studying and seeking knowledge To bring content, media, things to be taught To make it easy to understand and meet the truth as well as to be useful in the future. must be merciful to the disciple Guides the right direction for implementation. in everyday life Take care, help, wish well, always encourage and give advice to students.

Dhamma principles in Buddhism that have been applied to create the highest potential of a teacher, namely, the Kalayana Dhamma, which consists of 7 things: 1. Respectful, 2. Friendly, 3. Firm, 4. Truly knowledgeable, 5. Know how to explain. understand; 6. Explain things that are profoundly difficult to understand; 7. Not induce them into deterioration; when applied to teachers' behavior, these seven principles inevitably causes development to be the highest potential followed Because the potential is not going to happen by itself. Code of conduct must be applied. Dharma principles in Buddhism to be applied in conjunction with it will occur

Keywords: teacher; potential; goodness

บทนำ

ช่วงเวลาที่มนุษย์อยู่บนโลกใบนี้ บุคคลที่มีความสำคัญรองลงมาจากพ่อแม่ คือ ครู นอกจากต้องทำหน้าที่คอยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีแล้ว ยังต้องคอยดูแลเอาใจใส่เมื่อพ่อนำบุตรหลานมาใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ดังนั้นครูที่ดี นอกจากจากต้องสั่งสอนศิษย์แล้ว จำเป็นต้องมีจริยธรรมของความเป็นครู รวมทั้งนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นครูที่ดี ให้เป็นแบบอย่าง สร้างความน่าเคารพ นับถือ ให้กับผู้ปกครองและนักเรียนไว้วางใจ

จรรยาบรรณกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น แยกออกเป็นสองประการคือ การพัฒนาตนเองและการพัฒนาผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล จึงทำให้ครูมีบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย รูปแบบการสอนรวมทั้งเรื่องอื่น ๆ แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการนำจรรยาบรรณ หลักธรรมใดมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ครูจะมีศักยภาพสูงสุดได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยจรรยาบรรณและนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง รู้จักหน้าที่ตนเอง รู้จักหน้าที่ผู้อื่น ประพฤติตนเป็นผู้ว่าง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

ศักยภาพของความเป็นครู

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง, อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ได้ เช่น เรามีศักยภาพในการทำงานสูง น้ำตกขนาดใหญ่มีศักยภาพในการให้พลังงานมาก การทบทวนวรรณกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1095)

ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์, ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 225) ความหมายของครูในยุคปัจจุบันว่า ครูจะต้องเป็นผู้ให้ความรู้เป็นผู้ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้และเป็นผู้จุดไฟแห่งการเรียนรู้ฉะนั้นครูจะต้องเป็นผู้รอบรู้ในเนื้อหาวิชาแตกฉานในทักษะและวิธีหาความรู้สมัยใหม่และเป็นผู้มีหูตากว้างขวางเกี่ยวกับแหล่งความรู้ต่าง ๆ อีกทั้ง เป็นนักจิตวิทยาชั้นดี สามารถกระตุ้นความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนให้เด็ก ๆ ได้อีกด้วย (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2555: 17)

ศักยภาพของความเป็นครู หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ใน ผู้ทำหน้าที่สั่งสอนศิษย์ ผู้แนะนำ ผู้ชี้ทางให้กับศิษย์ โดยมีรูปแบบ วิธีการสอนที่พิเศษกว่าผู้สอนทั่ว ๆ ไป เช่น ครูให้ลูกศิษย์ทำแบบฝึกหัดกับครูให้ลูกศิษย์ปฏิบัติงานจริง เพื่อให้คะแนน เป็นต้น

สรุปได้ว่า ครูคือคนที่สั่งสอน อบรมแนะนำกับศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีวิชาความรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน ศักยภาพของความเป็นครู คือการมีวิธีการ รูปแบบการสอน การทำให้ดูพิเศษกว่า แปลกกว่าครูทั่วไป สร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นภายหลังจากการสั่งสอน ดังนั้น ครูทุกคนย่อมมีศักยภาพในความเป็นครู แตกต่างกันไป เพราะครูแต่ละคนย่อมมีวิธีการและรูปแบบการสอนรวมถึงวิถีปฏิบัติตน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป

หน้าที่ของครู

อาชีพครู เป็นอาชีพที่ยิ่งใหญ่มาก นอกจากการสั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้อื่นแล้ว ยังทำหน้าที่อีกหลายอย่างด้วย เช่น ดูแล ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เป็นต้น สิ่งที่ทำให้การเป็นครูที่ดี ส่วนสำคัญอย่างหนึ่งคือ “ความรู้” ครูจะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในสิ่งที่จะนำมาสั่งสอน เพราะการสั่งสอนที่ดีนั้น ผู้สอนจะต้องเป็นตัวอย่างที่น่าเชื่อถือให้กับผู้อื่น ครูจึงจะต้องทำการฝึกฝน เรียนรู้ วิธีการ หลักการ รายละเอียดของสิ่งที่จะนำมาสอนให้ชัดเจน

พระพุทธองค์ทรงตรัส เกี่ยวกับหน้าที่ของครูหรืออาจารย์ ไว้ในหลักทศ 6 ซึ่งครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ 1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี 2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง 4) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ 5) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทศ (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี รับรองความรู้ความประพฤติให้เป็นที่ยอมรับในการไปประกอบอาชีพเป็นอยู่ได้ด้วยดี)

หลักที่ 6 (ครูอาจารย์ยอมอนุเคราะห์ศิษย์) ทั้ง 5 ประการนี้ เป็นการสั่งสอน อบรมศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ ตั้งใจอบรมสั่งสอน ประกอบด้วยเมตตากรุณา อีกทั้งยังยกย่องชมเชย ว่ากล่าวตักเตือนเพื่อให้ศิษย์ได้รับความรู้เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นลักษณะของผู้ใหญ่ให้ความสงเคราะห์ผู้อ่อนกว่า ด้วยความปรารถนาดี ครูจึงมีคำกล่าวกันว่า เปรียบเหมือนพ่อแม่คนที่สองของบุตร เพราะนอกจากจะทำหน้าที่คอยอบรมสั่งสอนให้ความรู้แล้ว ยังคอยเลี้ยงดู ระวังป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับศิษย์อีกด้วย

หน้าที่หลักของครูหลายคนจึงเข้าใจกันว่า มีเพียงคอยสั่งสอนศิษย์เท่านั้น แต่โดยจรรยาบรรณของครูนั้น มีหน้าที่หลัก 2 ประการ ได้แก่

หน้าที่ 1 หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึง การถ่ายทอด รักษา ส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการ และวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งภารกิจระยะสั้น และระยะยาว ระยะสั้น คือ สำหรับบุคคลแต่ละคนหรือแต่ละชีวิต ระยะยาว คือ อารยธรรมที่สืบทอดต่อกันไปของมนุษยชาติทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ว่าในระยะสั้นหรือระยะยาวก็ตาม มีหลักการพื้นฐานว่า จะต้องให้มีความรู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป ให้รู้จริงก็หมายความว่า ถ้าเป็นครูถ่ายทอดความรู้ ต้องถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง และนักเรียนเองก็ต้องมีความใฝ่รู้ ที่จะไปศึกษาค้นคว้าให้ได้ความรู้จริงในวิชาการ และวิชาชีพนั้น ๆ นอกจากรู้จริงแล้วก็รู้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก เพราะว่ในแง่ของการสืบทอดมรดก วัฒนธรรมของมนุษย์นั้น จะต้องมีการเพิ่มพูนหรือทำให้งอกงามยิ่งขึ้น มนุษย์ในรุ่นก่อน ๆ แสวงหาความรู้ทำให้วิทยาการเจริญก้าวหน้ามาแต่บัดนี้ รุ่นต่อไปก็คิดค้นสร้างเสริมเพิ่มพูนขยายออกไปอีกให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป แต่รวมแล้วก็คือให้รู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป สร้างความเป็นเลิศ คือทำให้วิชาการ และวิชาชีพของตนที่ตนเรียนสอนนั้น ความเป็นเลิศเป็นเลิศ เป็นเลิศทั้งในสติปัญญาความสามารถส่วนตน และเป็นเลิศในประโยชน์ของสังคมประเทศชาติ นี่เป็นเรื่องของการถ่ายทอดที่พูดสั้น ๆ

หน้าที่ 2 หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาตนจนถึงความสมบูรณ์ อันนี้เป็นหน้าที่ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาแท้ ๆ เป็นเนื้อตัวแท้ ๆ ของการศึกษา (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2532: 57-58) หน้าที่อย่างที่สองนี้ มีเป้าหมายคือต้องการให้ศิษย์มีวิชาความรู้ติดตัว และนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน หน้าที่ที่ 1 นั้น เป็นการสอนเนื้อหาทางวิชาการที่ครอบคลุมเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย โดยมีวิธีการที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนรับรู้ เข้าใจ และนำไปใช้ได้จริง หน้าที่ที่ 2 เป็นการสอนแบบเมตตา รักใคร่ คอยชี้แนะหนทางที่ถูกต้องให้ การสร้างจิตสำนึกในการศึกษา ช่วยทำให้คนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นผู้รู้จริง ทำได้จริง เป็นต้นแบบที่ดีให้กับนักเรียน

วิธีการพัฒนาศักยภาพครู

การพัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพของครูให้เป็นครูที่ดี เป็นแบบอย่างของศิษย์รวมถึงประสบความสำเร็จในวิชาชีพครูมีวิธีการพัฒนาดังนี้

วิธีการพัฒนาทางการสอน คุณลักษณะของครูในการเรียนการสอนว่า ครูควรจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรม ที่สอดคล้องกับแนวทางที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูและนักเรียนปฏิบัติร่วมกัน โดยพิจารณาให้เท่าเทียมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา ผู้เรียน สภาพแวดล้อม และบริบทอื่น ๆ ได้แก่ 1) การแสวงหาและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนเพื่อวิเคราะห์ 2) การเตรียมการสอนที่ดี 3) การแสดงความเมตตาและเอาใจใส่ผู้เรียน 4) การมอบหมายงานตามความถนัดและศักยภาพ 5) ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมกับผู้เรียน 6) การสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่ม 7) การจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มและรายบุคคล 8) นำวิธีการเรียนรู้จากธรรมชาติและสังคมไปใช้กับการจัดการเรียน 9) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงการทดลองการค้นคว้าด้วยตนเอง 10) การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง บูรณาการสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม 11) การเรียนรู้จากการดูงานและเรียนงานจากผู้อื่น

ทักษะสำคัญในการสอนที่มีประสิทธิผล ได้แก่ 1) สามารถนำเสนอความรู้ได้อย่างเหมาะสม 2) มีทักษะในการจัดการที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม 3) มีความสามารถในการใช้คำถามกับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สามารถจัดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม 5) มีการสอนเพื่อให้เกิดผลการเรียนอย่างแท้จริง 6) มีการใช้ยุทธศาสตร์การจูงใจที่เหมาะสม 7) มีการสังเกตและการประเมินการเรียนของนักเรียน 8) มีวิธีการสื่อสารที่ดีเหมาะสม รู้สึกสนุกและอบอุ่น (Melnerney, D.M., 1998: 9-16)

วิธีการพัฒนาตนเอง

1. การพัฒนาขณะปฏิบัติงาน หมายถึง การพัฒนาที่ผู้เรียนรู้ได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงานจนเกิดทักษะ มีความชำนาญจากการได้ฝึกหรือทดลองปฏิบัติงาน รวมทั้งอาจได้รับการถ่ายทอดจากผู้บังคับบัญชาหรือพี่เลี้ยงไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติงานจริงการพัฒนาขณะปฏิบัติงานนี้เป็นวิธีที่ใช้ กันอย่างแพร่หลายมากกว่าวิธีอื่น ๆ แต่ไม่ได้จัดทำกันอย่างเป็นระบบ เพราะมีลักษณะเป็นวิธีการทดลองการปฏิบัติงานมากกว่าการพัฒนาอย่างจริงจัง ข้อเสียของการพัฒนาอย่างนี้ คือ อาจทำให้ผลงานของหน่วยงานลดลงไปบ้างทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ตัวอย่างของการพัฒนาในขณะปฏิบัติงาน เช่น การสอนงาน ระบบพี่เลี้ยง การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน ฯลฯ

2. การพัฒนานอกเวลาปฏิบัติงาน หมายถึง การที่ผู้ได้รับการพัฒนาต้องหยุดการทำงานปกติของตนเองเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรหรือโครงการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ซึ่งอาจจะจัดขึ้นโดยหน่วยงานพัฒนาของส่วนราชการเอง หรือส่งไปเข้ารับการฝึกอบรมในหน่วยงานภายนอกส่วนราชการที่นิยมดำเนินการมี 4 วิธี ได้แก่ การฝึกอบรมในห้องเรียน หรือในชั้นเรียน การฝึกอบรมทางไกล การดูงาน การศึกษาต่อ ฯลฯ

3. การพัฒนาตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความสนใจ ใฝ่รู้และพยายามพัฒนาตนเอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับเวลา โอกาส ความถนัด และความสนใจของผู้ปฏิบัติงาน เช่น การศึกษาหาความรู้จากหนังสือ เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์ต่องานของตนเองใฝ่หาความรู้ โดย

แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็นกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ติดตามข่าว และเหตุการณ์ที่สำคัญทั้งภายใน และภายนอกประเทศ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553: 16)

การพัฒนาตนเอง ต้องพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป บุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ครูจำเป็นจะต้องมีการพัฒนา

บุคลิกภาพทางกายเป็นบุคลิกที่สังเกตได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อบุคคลทั่วไป เป็นบุคลิกภายนอกที่สามารถแก้ไขปรับปรุงได้โดยการพัฒนาตนเอง ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา กริยาท่าทาง และการแต่งกาย

1) การแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับ ตลอดจนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประกอบในการแต่งกาย ถือว่าเป็นส่วนช่วยเสริมบุคลิกภาพของครูให้มีความสง่างามยิ่งขึ้น ครูไม่จำเป็นต้องใช้สินค้าราคาแพง แต่ควรแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกระเบียบ ถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการแต่งกายที่เหมาะสมคือ โอกาส เวลา วัย สถานที่ และ สถานการณ์ (วิจิตร อวະกุล, 2556: 98)

2) กริยามารยาท ได้แก่ การเดิน ยืน นั่ง การพูด และการรับประทานอาหาร ซึ่งครู อาจารย์ ควรเป็นผู้ที่มีกริยาท่าทางการวางตัวที่ถูกต้องสง่างาม ตามสังคมนิยม นอกจากนี้ครูควรพูดจาถูกต้อง ชัดเจน เป็นไปตามธรรมชาติ พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวานทั้งกับผู้เรียน และบุคคลต่าง ๆ รอบข้าง (ประภาพรรณ สุวรรณสุข, 2554: 209)

3) ครู อาจารย์ ควรจะปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนเมื่อครู อาจารย์ มีสุขภาพ ร่างกาย สมบูรณ์ แข็งแรง สะอาด จะมีส่วนช่วยให้รูปร่าง หน้าตา และผิวพรรณของครู อาจารย์ ดูสวยงามชวนมอง (ทวีรสมิ ธนาคม, 2543: 6)

นอกจากการอบรมสั่งสอน ดูแลเอาใจใส่ศิษย์แล้ว ในสถานะที่ครูเป็นคนของทางราชการ รับรายได้จากงบประมาณของแผ่นดิน จำเป็นจะต้องมีการติดต่อประสานร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ อีกมากมาย ครูบางคนอาจเป็นครูน้อยมีหน้าที่เพียงสอนอย่างเดียว แต่ครูอีกคนอาจต้องทำหลายหน้าที่ เช่น เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นครูใหญ่ ความรับผิดชอบของตำแหน่งหน้าที่จึงแตกต่างกันพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 มาตรา 79 บัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และมีหน้าที่พัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้มีความรู้ทักษะ เจตคติที่ดี คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม ในอันที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนด ดังนี้

1) ผู้บังคับบัญชาทุกคน ทุกระดับมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และได้มาตรฐานถือว่าการปฏิบัติงานและการเรียนรู้เป็นเรื่องเดียวกันจำเป็นต้องพัฒนาตลอดเวลาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีหน้าที่ต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ และด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง และ

ให้ผู้บังคับบัญชานำผลการพัฒนาไปใช้เป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาดำเนินการบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น การเลื่อนขั้นเงินเดือน การเปลี่ยนตำแหน่งหรือสายงาน การเลื่อนวิทยฐานะ การยกย่องเชิดชูเกียรติ

2. ผู้บังคับบัญชาทุกคน ทุกระดับต้องพัฒนาตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พัฒนาหน่วยงานการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 27)

วิธีการพัฒนาตนเองสำหรับครู มีความจำเป็นอย่างมากที่จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือความมั่นใจสำหรับศิษย์ หมั่นศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตนตามหลักวิชาชีพ จรรยาบรรณของการเป็นครู สอนศิษย์ด้วยความเมตตากรุณา หมั่นฝึกฝนอบรมพัฒนาร่างกาย จิตใจอยู่เสมอ สิ่งสำคัญอีกประการสำหรับการพัฒนาคือการมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลาเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพนับถือผู้อาวุโส ให้เกียรติผู้อื่น หากครูคนใดนำวิธีการพัฒนาดังนี้มาประยุกต์ใช้กับตนเอง ย่อมเพิ่มสมรรถภาพ ศักยภาพของความเป็นครูได้อย่างแน่นอน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างศักยภาพอันสูงสุดของครู

ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครูอาจารย์พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพจน์ตามหลักปฏิบัติ “กัลยาณธรรม” คือ ประกอบด้วยองค์คุณ 7 ประการดังนี้

1. ปโย นารัก คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจสร้างความรู้สึกลึกซึ้งสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเขาไปปรึกษาไต่ถาม

2. ครู คือ นาเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนียो คือ น่ายกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาที่แท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจและภูมิใจ

4. วตฺตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม แม้ถูกจิก ต่อดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนสั่งสอน โดยไม่กลัวว่าจะเกลียดหรือโกรธ มีความฉลาดในการใช้คำพูด (กับศิษย์)

6. คมภินฺจ กถิตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป การรู้จักสั่งสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ

7. โน จฐฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในอธรรม คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล ไม่สมควร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 90-91)

หลักกัลยาณธรรมทั้ง 7 ประการนี้ ทำให้ครูมีศักยภาพ เป็นที่รักที่เคารพของศิษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสั่งสอนศิษย์ได้ดังนี้

1. มีเมตตากรุณา คือ การสอนด้วยความเอาใจใส่ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อลูกศิษย์ ไม่ใช้อำนาจบังคับให้ศิษย์ทำในสิ่งที่ยากลำบาก คอยช่วยเหลือทั้งในเวลาเรียนรวมทั้งนอกเวลาเรียนอยู่เสมอ
2. นำเคารพ เป็นผู้หนักแน่น คือ การวางตนทั้งในเวลาสอนและนอกเวลาสอน ให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์สุจริตต่ออาชีพครู มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง เป็นแบบอย่าง เป็นผู้นำที่ดีให้กับลูกศิษย์
3. เป็นผู้รู้จริง คือการนำสิ่งที่สั่งสอนมาถ่ายทอดต่อลูกศิษย์ด้วยความจริง ด้วยการค้นคว้า ตรวจสอบด้วยสติปัญญา ก่อนนำเนื้อหาเหล่านั้นมาสอน หากพบว่าข้อมูลเก่ามีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะยุคสมัย เพราะกาลเวลา ก็ต้องปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
4. รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ คือ มีวิธีการสอนที่ดี เป็นขั้นเป็นตอนในเรื่องราวที่นำมาสอนอธิบายรูปแบบหลักการ วิธีการขั้นตอนของเรื่องราวที่นำมาสอนเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องใช้คำพูด การสื่อสารต่าง ๆ ในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าใจของศิษย์
5. พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา คือ เมื่อศิษย์มีปัญหาต้องใช้เวลาให้ศิษย์ได้พูดคุย ปรึกษา รวมทั้งต้องทำตนให้เป็นคนที่พบบ่าย พูดคุยได้ง่าย ด้วยการไม่เป็นคนถือตัว ยึดติดกับตำแหน่ง
6. กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่าง แสดงให้เห็นภาพในการสอน เช่นพาไปในสถานที่เกิดขึ้นจริง เพื่อประกอบการอธิบายเรื่องราวนั้น เป็นต้น
7. ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย คือ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งในเวลาและนอกเวลาสอน มีวาจาสุภาพไพเราะ เว้นจากวจีทุจริต

สรุปได้ว่า กัลยาณธรรมทั้ง 7 ประการ ประกอบด้วยลักษณะความประพฤติที่ดีงาม นำเคารพ นำคบหา ได้แก่ มีเมตตากรุณา, เป็นผู้หนักแน่น, เป็นผู้รู้จริง, รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ, พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา, กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจและไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม หากบุคคลใดมีลักษณะความประพฤติครบถ้วนทั้ง 7 ประการ จะได้ชื่อว่า กัลยาณมิตร มิตรที่ควรคบหา บุคคลที่ควรคบหา

บทสรุป

ครูเปรียบได้เหมือนบิดา มารดาคนที่สองของบุตร มีหน้าที่แตกต่างกันเพียงครูนั่น ไม่ได้ให้กำเนิดศิษย์ในสภาพของความเป็นมนุษย์ แต่ครูให้กำเนิดศิษย์ในสภาพของการเป็นผู้มีความรู้มีความสามารถ นอกจากการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ ครูยังช่วยสอดส่องดูความประพฤติของศิษย์อยู่เสมอ เมื่อเห็นว่ากำลังประพฤติผิด ก็คอยตักเตือน เมื่อศิษย์ได้ใช้ชีวิตมีความสุข ก็แสดงความยินดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ ครูทุกคนมีจุดมุ่งหมายสำคัญของการสอนคือต้องการให้ศิษย์มีความรู้ ความสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตและเป็นคนดีของสังคม

ศักยภาพอันสูงสุดของความเป็นครูคือ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ได้แก่ หลักกัลยาณธรรม 7 ได้แก่ 1. มีเมตตากรุณา 2. เป็นผู้หนักแน่น 3. เป็นผู้รู้จริง 4. รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ 5. พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา 6. กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจ และ 7. ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย คุณสมบัติทั้ง 7 ประการในกัลยาณธรรม เป็นการสร้างศิษย์ให้เป็นคนมีความรู้ ความสามารถ เข้าใจวิชาความรู้ที่ได้จากการอบรมสั่งสอนจากครู และนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน

ศักยภาพอันสูงสุดไม่ใช่ว่าจะมีได้กันทุกคน ครูบางคนอาจมีความรู้ ความสามารถจบการศึกษาจากสถาบันที่ดี มีชื่อเสียง จบระดับการศึกษาในทางสูงสุด แต่ไม่สามารถนำสิ่งที่ได้มาปฏิบัติตามได้จริง ดังนั้นสิ่งที่จะทำให้ศักยภาพอันสูงสุดของครูเกิดได้คือการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพียงเท่านั้น การมีศักยภาพอันสูงสุดของครู ย่อมนำพาประโยชน์ให้กับศิษย์ สังคม ประเทศชาติ ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). *แนวทางการพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นครูต้นแบบปฏิบัติการเรียนรู้และเกณฑ์คุณลักษณะของครูแกนนำเพื่อพัฒนาเป็นครูต้นแบบ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2555). *ความเป็นครูไทย*. กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์.
- ทวีธรรม ธนาคม. (2543). *ครูผู้ทรงศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ประภาพรรณ สุวรรณสุข. (2554). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการระบบการเรียนการสอน Learning Teaching System หน่วยที่ 11-15*. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). *การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *ธรรมนุญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ที่ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิจิตร อวาทกุล. (2556). *เทคนิคมนุษยสัมพันธ์*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอ.พริ้นติ้ง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Melnerney. D.M. (1998). *Educational Psychology: Constructing Learning*. Sydney: Prentice Hall.

หลักจริยธรรมกับการพัฒนาสังคม

Ethics and social development

อัญธิษฐา อักษรศรี, วันชัย แสงสุวรรณ, ภูริภัทร ห้วยหงษ์ทอง และพัทธนันฎพร พิพิธวรโกศล

Auntittha Aksrongsri, Wanchai Saengsuwan, Phuriphat Huayhongthong,

Patthanaporn Phiphitwaraphokin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Thailand

Auntittha05@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมกับการพัฒนาสังคม จริยธรรมไม่สามารถแยกจากศีลธรรม ศีลธรรมเป็นหลักคำสอนที่ว่าด้วยความประพฤติชอบ ส่วนจริยธรรมหลักแห่งความประพฤติดีประพฤติชอบอันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนา ปรัชญาและขนบธรรมเนียมประเพณีจริยธรรมในฐานะที่เป็นระบบ อันมีศีลธรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญ ปรัชญา ค่านิยม ตลอดจนธรรมเนียมประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง คุณธรรม จริยธรรม สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันในด้านคุณงามความดี

ผลการศึกษาพบว่า จริยธรรมคือความประพฤติที่ถูกต้องตั้งตามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและคนในสังคมรอบข้างมีความสุข สงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดี โดยกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านดีอยู่ตลอดเวลา คือ มี “คุณธรรม” อยู่ในจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติเป็นพฤติกรรมภายนอก ส่วนคุณธรรมเป็นสภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและสติปัญญา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ควบคู่กันไป คือ การพัฒนา ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม

คำสำคัญ: จริยธรรม, การพัฒนา, สังคม

Abstract

This academic article aims to study ethics and social development. Ethics cannot be separated from morality. Morality is the doctrine of right conduct. As for the main ethics of good behavior, the foundation is based on the doctrines of religion. Philosophy and Ethical Traditions as a System The morality is an important component, philosophy, values, and traditions involved. Morality, ethics, these two words are words that are related in terms of goodness.

The study found that Ethics is the right behavior both physically and verbally. It is appropriate for a person to behave To make yourself and the people in the society around you happy, peaceful, cool, ethical is a matter of practicing good habits. by doing it continuously and consistently until it becomes a habit Those who truly have good behavior must always have good feelings, that is, have "virtue" in their minds, or it can be said that ethics is a matter of conduct as an external behavior. Morality is the state of goodness within the mind. which both parts must be related to each other Behavior of people that are expressed both physically and verbally. It is related and in accordance with mental and intellectual feelings. Moral and ethical development of a person must be developed in 3 aspects concurrently, namely, intellectual, mental and behavioral development.

Keywords: Ethics, Development, Society

บทนำ

จริยธรรมคือ ความสำนึก หรือความประพฤติที่ดั่งามเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมคำว่า “จริยธรรม” แยกออกเป็น จริย + ธรรม ซึ่งคำว่า จริย หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายประการ เช่น คุณความดี, หลักคำสอนของศาสนา, หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ” จริยธรรม เป็นสิ่งที่ควรประพฤติ มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนา หรือใครก็ได้ที่เป็นผู้มีจริยธรรม และได้รับความเคารพนับถือมาแล้วคำว่า “คุณธรรมจริยธรรม” เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันเสมอ จนทำให้เข้าใจผิดได้ว่า คำทั้งสองคำมีความหมายอย่างเดียวกันหรือมีความหมายเหมือนกันแท้ที่จริงแล้วคำว่า “คุณธรรม” กับคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำแยกออกได้ 2 คำ และมีความหมายแตกต่างกันคำว่า “คุณ” แปลว่า ความดี เป็นคำที่มีความหมายเป็นทางนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติกิจที่ควรประพฤติเป็นคำที่มีความหมายทางรูปธรรม ดังนั้น จึงควรที่ผู้บริหารจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำสองคำนี้ให้ถ่องแท้ก่อน

คุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใด ไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้นๆ ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคมและวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบัน ทั้งวงการวิชาชีพครู แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองการปกครอง ฯลฯ จึงมีคำกล่าวว่าเราไม่สามารถสร้างครู ดีบนพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้างแพทย์ ตำรวจ ทหารและนักการเมืองที่ดี ถ้าบุคคลเหล่านั้นมีพื้นฐานทางนิสัยและความประพฤติที่ไม่ดี

จริยธรรม (Ethics) เป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้กับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลในสังคม ศีลธรรมที่ถูกต้องและในทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามจริยธรรมส่วนใหญ่จะช่วยให้เราเข้าใจในความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นและสังคมโดยรอบ จริยธรรมมักเกี่ยวข้องกับการพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่การกระทำที่เล็กน้อยในชีวิตประจำวันไปจนถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและโลกใบนี้ในทางกว้างขวาง หลักธรรมาภิบาลส่วนใหญ่จะถูกกำหนดโดยสัญญาธรรมและค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับในสังคม การยึดถือจริยธรรมช่วยให้มนุษย์สามารถเคลื่อนไหวและดำเนินชีวิตอย่างยุติธรรมและเสมอภาคกับผู้อื่น ศีลธรรมส่วนใหญ่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความถูกต้องของการกระทำและชีวิตของคนเราในทุก ๆ ด้านการยึดถือหลักจริยธรรมที่ดีทำให้สังคมมีความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรือง เนื่องจากมนุษย์มีพฤติกรรมที่คำนึงถึงความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น และยึดถือหลักจริยธรรมที่เสียสละจะช่วยกันสร้างสังคมที่เป็นสิ่งที่ดีต่อตนเองและคนรอบข้าง

ความหมายของจริยธรรม

ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึงหลักและหลักการที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องและความชอบธรรมในการกระทำ และการปฏิบัติตามมารยาทที่ถูกต้องตามความรู้สึกในสัมผัสหรือจิตใจ หรือจะกล่าวในคำอื่นคือความถูกต้องและความยุติธรรมในพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมายระบบมาตรฐาน คุณธรรมและค่านิยมที่รับรู้กันในสังคมหลักจริยธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการกำหนดทั้งมาตรฐานในการทำงาน มาตรฐานในการจัดการความขัดแย้ง และความสอดคล้องกันของกฎหมายในสังคม มันเป็นพื้นฐานสำหรับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในการมีส่วนร่วมในสังคมและชุมชน เพื่อสร้างสังคมที่เป็นสิริมงคลและยั่งยืน จริยธรรมเกี่ยวข้องกับหลากหลายด้านของชีวิตความเป็นมนุษย์ รวมถึงการมีมาตรฐานของการปฏิบัติตามกฎหมายที่ดีการรู้จักคำว่า “เหตุผล” และ “คุณธรรม” การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมความเอาใจใส่กันและกันความซื่อสัตย์ และความเท่าเทียมทางสังคมทั้งนี้ทำให้คนสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสำหรับ โดยระบบค่านิยมและจริยธรรมที่รับรู้ในสังคมอาจแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละสังคมและชุมชนด้วยกัน แต่หลักจริยธรรมนั้นยังคงเป็นเกณฑ์และประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาสังคมที่มีความสุขและสงบสุขของมนุษย์ทุกคน

จริยธรรม (Ethics) มีที่มาจากคำว่า “จริยะ” หรือ “จริยา” หมายถึง ความประพฤติ การปฏิบัติ พฤติกรรม การแสดงออก ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง หน้าที่ที่คนในสังคมต้องปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับความถูกต้องดีงามที่คนในสังคมประพฤติ ผู้เขียนจึงได้รวบรวมความหมายของนักวิชาการและเอกสารทางวิชาการที่ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 (2552) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ในหมู่คณะ ศีลธรรม กฎศีลธรรม .ซึ่งพระราชวรมนี (2528) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้ว่า หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่มุม ทุกด้าน ทุกระดับ ทางกายวาจาใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา อย่างถูกต้อง (พระราชวรมนี, 2528) จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติ หรือแนวทางการปฏิบัติให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนและส่วนรวม (พระเมธีธรรมาภรณ์ 2534) โดยหลักจริยธรรมว่า เป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีงามสำหรับทุกคนในสังคม ถ้าเป็นข้อประพฤติที่มีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เรียกว่า ศีลธรรม ทั้งนี้ มิได้อิงแต่หลักศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของสังคมด้วยพระเมธีธรรมาภรณ์ (2538:15-16) จริยธรรม หมายถึง ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติของคน (กิริติ บุญเจือ, 2538) จริยธรรม หมายถึง ระบบการกระทำความดี ละเว้นความชั่วรวมทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำและผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539) จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางกายที่ดีงาม (บุญมี แทนแก้ว (2541) คุณธรรมเป็น ภาพของจิตใจกล่าวคือคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น เมตตา คือ ความรักปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นมีความสุข มุทิตา คือ ความพลอยยินดีพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จให้มีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม อุเบกขา คือ การวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษารธรรมเมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผลจากะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตโต) (2540: 14)

หลักจริยศาสตร์คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน... คุณธรรมสัมพันธ์กับหน้าที่อย่างมาก เพราะการทำหน้าที่จนเป็นนิสัย จะกลายเป็นอุปนิสัยอันดีงามที่สั่งสมในดวงจิตเป็นบารมี มีลักษณะอย่างเดียวกันนี้ ถ้าเป็นฝ่ายชั่ว เรียกว่า “อาสวะ” คือ กิเลสที่หมักหมมในดวงจิต ย่อมจิตใจให้เศร้าหมองเกราะกรังด้วยความช้วนานาประการกลายเป็นสันดานชั่ว ทำให้แก้ไขยากสอนยาก กล่าวโดยสรุป คุณธรรมคือความล้ำเลิศแห่งอุปนิสัยซึ่งเป็นผลของการกระทำหน้าที่จนกลายเป็นนิสัยนั่นเอง (วคิน อินทสระ, 2541: 106,113)

ความสำคัญของจริยธรรม

ความสำคัญของจริยธรรมเกี่ยวข้องกับหลากหลายด้านของชีวิตมนุษย์ มันเป็นฐานที่สำคัญในการกำหนดค่านิยมและมาตรฐานที่ดีในการดำเนินชีวิตที่เป็นสิริมงคลและยั่งยืน นี่คือสาเหตุที่จริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง

1. ความเป็นมนุษย์ จริยธรรมช่วยให้เรารู้ว่าเราเป็นมนุษย์ที่สามารถคิด รู้สึก และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเราและผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น มันเน้นความเห็นอกเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เราอาศัยอยู่ และส่งเสริมให้เราพึงสุจริตและความซื่อสัตย์ในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเราเสมอ

2. ความสามารถในการตัดสินใจ จริยธรรมช่วยส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจที่ถูกต้องและคิดอย่างเหมาะสมในสิ่งที่ต้องการทำ โดยเน้นให้คิดในแง่ของความยุติธรรมและผลที่ส่งผลต่อตนเองและสิ่งที่คุณรักในสังคม

3. สัมพันธภาพในสังคม: จริยธรรมเป็นฐานสำคัญในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในสังคม มันเน้นความเอาใจใส่กันและกัน การยอมรับความแตกต่างของกันและการกำหนดความสัมพันธ์ที่มีความเสถียรในสังคม

4. การดำเนินชีวิตที่มีความสุข ความซื่อสัตย์และความยุติธรรมช่วยสร้างความสุขในชีวิต การปฏิบัติตามจริยธรรมช่วยลดความขัดแย้งและความไม่สงบในสังคม ทำให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เป็นสิริมงคลและมีความสุข

5. การสร้างสัมพันธภาพในองค์กรและธุรกิจ: ในองค์กรและธุรกิจ จริยธรรมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจของพนักงาน มันสร้างแรงจูงใจให้ทำงานด้วยความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ ซึ่งนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในองค์กร

6. ความสัมพันธ์ที่มีความเสถียร จริยธรรมช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่มีความเสถียรในครอบครัว สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างคน มันเสริมสร้างความเชื่อในความซื่อสัตย์และความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งที่เหมือนนำไปสู่ความสุขและความพึงพอใจ

7. ความยุติธรรมในการบริโภค จริยธรรมช่วยส่งเสริมการบริโภคที่มีความยุติธรรม

จริยธรรมมีความสำคัญสำหรับเป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติสำหรับตนเองและสังคมโดยรวม ซึ่งเมื่อบุคคลได้นำมาปฏิบัติแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุข มีความสงบและเจริญก้าวหน้า องค์การใดหรือหมู่คณะใด ได้ประพฤติปฏิบัติในหลักของจริยธรรมแล้ว ย่อมเป็นสังคมแห่งอารยะ คือ สังคมแห่งผู้เจริญอย่างแท้จริง โดยมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาอื่นๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองการปกครอง ฯลฯ การพัฒนาที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าดี เพราะผู้มีความรู้แต่ขาดคุณธรรม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายได้มากกว่าผู้

ด้วยความรู้ โดยท่านกล่าวว่า “ ผู้มีความรู้แต่ไม่รู้วิธีที่จะประพฤติตน ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมเสียได้มากกว่าผู้มีความรู้น้อย ถ้าเปรียบเทียบรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเป็นเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็นฝุ่นละอองให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนที่มีความรู้แต่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนทีก่อความรำคาญหรือเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอยู่เนืองๆ”

2. การพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน หรืออย่างน้อยก็ให้พร้อมๆไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่น ๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมากทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุข การที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยทรัพย์สินเป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจในการดำเนินชีวิตซึ่งกันและกัน

3. จริยธรรม มิได้หมายถึง การถือศีล กินเพล เข้าวัดฟังธรรม จำศีลภาวนา โดยไม่ช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่จริยธรรมหมายถึงความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมการทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำสิ่งควรทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผลถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล ดังนั้นจะเห็นว่าจริยธรรมจึงจำเป็นและมีคุณค่าสำหรับทุกคนในทุกวิชาชีพทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดด้วยจริยธรรม

4. การทุจริต คดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละทิ้งความละโมภโลภมาก แล้วมาใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต ไม่ใช่ยึดเอาลาภยศความมีหน้ามีตาในสังคมเป็นจุดหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็ถือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพฤติดุธรรม เช่น อาศัยลาภผลเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อาศัยยศและความมีหน้ามีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงใจคนผู้เคารพนับถือเข้าหาธรรม

5. จริยธรรมสอนให้เราเลิกดูหมิ่นกดขี่คนจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตัวเพื่อเข้าหากันได้ดีกับคนทั้งหลาย และไม่วางโตโอหังอวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น สอนให้เราลดทิฐิภูมิมานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริงไม่หลงสำคัญตัวว่ารู้ดีกว่า มีความสามารถกว่าใคร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงย่อมเป็นที่เคารพกราบไหว้ของทั้งหลายได้อย่างสนิทใจ เราควรเลือกผู้นำที่สามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่มวลชนได้ด้วย เพื่อสันติสุขจะเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก ความแข็งแกร่งทางกำลังกายกำลังทรัพย์และอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาติจะมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน สังคมที่เจริญมั่นคงต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรับรอบหรือเป็นแกนกลางเหมือนถนนที่มั่นคงหรือตึกที่แข็งแรง เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กแม้เหล็กจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอกแต่มีความสำคัญอยู่ภายในนายช่างย่อมรู้ดี ทำนองเดียวกันกับบัณฑิตย่อมมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าจริยธรรมมีความสำคัญในสังคมเพียงใด (วคิน อินทสระ, 2541:6-9)

ความสำคัญของจริยธรรมไม่สามารถมองข้ามได้ เนื่องจากเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีผลต่อตนเองและสังคมโดยรอบ นี่คือความสำคัญของจริยธรรม

1. กำหนดมาตรฐานที่ดี จริยธรรมเป็นการกำหนดมาตรฐานและกฎเกณฑ์ในการพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสม ช่วยกำหนดเสาหลักในการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องและสร้างสิ่งที่ดีในสังคม มันช่วยให้เราทราบว่าควรทำอะไรและไม่ควรทำอะไรในชีวิตของเราและช่วยเกิดกระบวนการคิดให้เกิดเป็นที่ยอมรับที่ดีในสังคม

2. สร้างความสัมพันธ์ที่ดี จริยธรรมช่วยให้เราเข้าใจและเคารพความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น สัมพันธ์ที่มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามจริยธรรมมีโอกาที่จะเป็นความสัมพันธ์ที่สุขสบายและเสถียร การยึดถือจริยธรรมช่วยลดความขัดแย้งและเรียนรู้จากกันและกัน

3. สร้างความนับถือและความน่าเชื่อถือ ผู้ที่ยึดถือค่านิยมและจริยธรรมมักจะได้รับความนับถือจากคนอื่น ความน่าเชื่อถือก็สร้างขึ้นจากพฤติกรรมที่เป็นธรรมและเคารพค่านิยม ความนับถือและความน่าเชื่อถือสร้างความเชื่อมั่นในสังคมและทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง

4. สร้างสังคมที่ดีและยั่งยืน สังคมที่มีความคิดและพฤติกรรมที่ยึดถือจริยธรรมมีโอกาที่จะเป็นสังคมที่เป็นสิ่งที่ดีและยั่งยืน จริยธรรมเป็นฐานหลักในการสร้างสังคมที่ไม่เน้นไปทางศัลยกรรมหรือควบคุมแต่เน้นไปทางความรู้สึกและความเป็นมนุษย์

5. ลดความขัดแย้งและความไม่เอื้ออาทร จริยธรรมช่วยลดความขัดแย้งและความไม่เอื้ออาทรในสังคม การเคารพความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นช่วยให้เกิดกระบวนการส่งเสริมการแก้ไขข้อโต้แย้งและพหุปัญญาเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน

6. ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่เหมาะสม จริยธรรมช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมและเสริมสร้างคุณค่าในตนเองและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มันช่วยสร้างสังคมที่อยู่อาศัยกันอย่างสุขสบายและอยู่ด้วยกันอย่างสามัคคี

7. สร้างผู้นำที่ดี จริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในผู้นำ

จริยธรรมกับสังคมไทย

จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทย มันเป็นหัวข้อที่ถูกนำเสนอและถูกส่งเสริมในประเทศไทยในหลากหลายประเด็นและสถานการณ์ นี่คือบางประเด็นที่แสดงถึงความสำคัญของจริยธรรมในสังคมไทย

1. ความเคารพต่อผู้ที่มีอายุมากและผู้ที่มีตำแหน่งสูง ในสังคมไทย มีการนำจริยธรรมในรูปแบบของความเคารพและเกียรติต่อผู้ที่มีอายุมากและผู้ที่มีตำแหน่งสูง การให้เกียรติแก่พ่อแม่ประเทศชาติ พ่อแม่ครู และผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อนเป็นต้นเป็นสิ่งที่ถูกนำเสนออย่างยิ่งในวัฒนธรรมไทย

2. ความเคารพต่อพระภูมิและพระบรมธาตุ ศาสนาและศิลปะแห่งประเทศไทยได้สร้างสรรค์พระภูมิและพระบรมธาตุที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ความเคารพต่อพระภูมิและพระบรมธาตุเป็นสิ่งที่สำคัญและถูกฝังในพื้นทีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย

3. ความเคารพต่อครอบครัวและความเป็นอยู่ร่วมกัน ครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในวัฒนธรรมไทย การให้เกียรติแก่พ่อแม่และญาติใกล้ชิดเป็นสิ่งที่นับถืออย่างสูง ความเชื่อในความสำคัญของครอบครัวทำให้คนไทยมีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือกันในช่วงเวลาที่เจ็บป่วยหรือเจ็บไข้

4. จริยธรรมในการทำธุรกิจและการเมือง การรับรู้ความถูกต้องและความยุติธรรมในการทำธุรกิจและการเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญในสังคมไทย จริยธรรมช่วยสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและไม่มีความเลวร้าย

5. ความเอื้ออาทรในการให้ความช่วยเหลือ ความเอื้ออาทรและการให้ความช่วยเหลือกันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคมไทย คนไทยมีนิสัยในการช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก และอาจมองหาวิธีในการช่วยเหลือต่อสู้กับภัยพิบัติและภัยความขัดแย้ง

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในทางวัฒนธรรมและพฤติกรรม จริยธรรมอาจมีรูปแบบและความหมายที่แตกต่างกันตามสถานการณ์และความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน การเรียนรู้และเคารพความหลากหลายนี้เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าใจและปรับตัวเพื่อสร้างสังคมที่เสถียรและร่วมกัน

หลักจริยธรรมกับการพัฒนาสังคม

จริยธรรมเป็นหลักและหลักการที่สำคัญในการกำหนดค่านิยมและมาตรฐานที่ดีในชีวิตมนุษย์ มีหลายด้านและประเภทตามเนื้อหาและขอบเขตของการใช้งาน นี่คือบางหลักการและด้านของจริยธรรมที่สำคัญ

1. ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตามความซื่อสัตย์และการพูดความจริงเป็นหลักเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมในการกระทำ การเลือกพูดความจริงและส่งเสริมความไว้วางใจในสังคมและสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2. ความยุติธรรม การปฏิบัติตามหลักของความยุติธรรมในการตัดสินใจและการกระทำ เน้นความถูกต้องและความถูกใจ โดยไม่ต่อสู้หรือทำให้ร้ายผู้อื่น

3. ความเท่าเทียม การสัมผัสทุกคนในสังคมให้เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือความสามารถ ไม่ควรมีการเลือกแยะหรือยั่วยุ

4. ความเอาใจใส่และกระตือรือร้น การพุงยงสิทธิและความรับผิดชอบในการดูแลกันและกันในสังคม การเอาใจใส่คนอื่น ๆ และสังคมที่เราอาศัยอยู่

5. ความเห็นอกเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อม การเอาใจใส่และรับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การพุงยงสิทธิในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้เป็นสิริมงคล

6. ความเมตตา การแสดงความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจต่อความทุกข์ทรมานและความเครียดของผู้อื่น รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ

7. ความรับผิดชอบ การรับผิดชอบต่อตนเองและผลลัพธ์ของการกระทำของตนเอง การเข้าใจถึงผล
กระทำของตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

8.การพหุสิทธิ การยอมรับและเคารพสิทธิและอิสระของคนอื่น ๆ และการไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานของ
มนุษย์

9. ความเมตตาในการสัมผัส การแสดงความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจต่อความทุกข์ทรมานและ
ความเครียดของผู้อื่น รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ

10. ความเคารพสิทธิและอิสระ การพหุสิทธิและอิสระของบุคคลและกลุ่มคนในสังคม การเคารพและ
ไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานของมนุษย์

หมายเหตุ ด้านและหลักการข้างต้นเป็นตัวอย่างเพียงส่วนหนึ่งของจริยธรรม มีด้านและข้อกำหนดอื่น ๆ อีกมากมายที่มีความสำคัญในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ลักษณะของผู้มีจริยธรรมมีคุณลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความเพียรความพยายามประกอบความดี ละอายต่อการปฏิบัติชั่ว
2. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และมีเมตตากรุณา
3. เป็นผู้มีสติปัญญา รู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท
4. เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อความมั่นคง
5. เป็นผู้ที่รัฐสามารถอาศัยเป็นแกนหรือฐานให้กับสังคมสำหรับการพัฒนาใด ๆ ได้

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่กำหนดโดยรัฐบาล จากคุณสมบัติของผู้มีจริยธรรมดังกล่าว แสดงถึงความเป็นคนมีคุณภาพมีภาวะความเป็นผู้นำ อันเป็นที่ต้องการขององค์กรและสังคมทุกระดับ รัฐบาลไทยได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในด้านจริยธรรมและคุณธรรมในสังคม จึงได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 โดยเน้นการพัฒนาจิตใจในลักษณะที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ซึ่งผลที่ปรากฏในปัจจุบันก็คือ มีการเผยแพร่ธรรมะทางสื่อต่าง ๆ มากมาย วัดก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมส่วนช่วยในการอบรมสั่งสอนด้วย จริยธรรมเป็นจริยสมบัติหน่วยงานต่าง ๆ ก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี คนไทยวัยหนุ่มสาวและเยาวชนได้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก จากที่เห็นได้จากสื่อและข่าวต่าง ๆ เนื่องจากจริยธรรมเป็นคุณสมบัติที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพของคน ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชากรทั้งประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมไว้ดังนี้

1. พัฒนาจิตใจประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยให้ผู้นำแต่ละกลุ่มเป็นผู้บริหารเปลี่ยนแปลง
2. ให้สถาบันของสังคมและครอบครัวทำหน้าที่อันถูกต้องชอบธรรมของตนเอง
3. บรรจุการพัฒนาจิตใจในหลักสูตรการฝึกอบรมทุกหลักสูตร และให้ดำเนินการพัฒนาต่อเนื่องต่อไป

4. ให้มีการพัฒนาวิธีปลูกฝัง อบรม สั่งสอนศีลธรรม จริยธรรม ตามความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมาย ให้เป็นที่น่าสนใจ

5. สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมของสังคมอัน ได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม ตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม

นอกจากการพัฒนาของรัฐบาล องค์กรควรได้ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรขององค์กรในวิธีเดียวกัน ในองค์กรอีกแห่งหนึ่ง เพื่อให้บุคลากรขององค์กรเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์ขององค์กรและ ประเทศชาติโดยแท้จริง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยวิธีดังกล่าวอาจเป็นส่วนหนึ่งสำหรับการพัฒนาองค์กร ที่สำคัญก็คือองค์กรควรให้มีการสร้างบรรยากาศหรือสภาวะแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น ดังเช่นไม่ให้คนมี งานทำมากเกินไป หรือน้อยเกินไป การพิจารณาความดีความชอบให้มีความยุติธรรม และส่งเสริมด้วยมนุษย สัมพันธ์ภายในองค์กรด้วย ซึ่งบรรยากาศที่ดีจะช่วยให้การพัฒนาจิตใจ ในด้านสถาบันการศึกษาควรได้มีการ บรรจุหลักคุณธรรมไว้ในหลักสูตร เพื่อเป็นการพัฒนาและให้การศึกษาแก่คนทั้งชาติ เพื่อการพัฒนาจิตใจของ คนในชาติให้มีคุณภาพ

จริยธรรม ในชีวิตประจำวัน

1. ขยัน ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทนไม่ท้อถอยเมื่อพบ อุปสรรคความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย
2. ประหยัด การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความ ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน
3. ซื่อสัตย์ ประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา
4. มีวินัยการยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษา
5. สุภาพ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว
6. มีน้ำใจ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ (จริยธรรมในชีวิตประจำวัน และความหมายของจริยธรรม <https://tuemaster.com>)

แนวคิด หลักการ ทฤษฎีทางคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิด หลักการ ทฤษฎี รวมทั้งหลักคำสอนทางศาสนาต่าง ๆ มีอยู่มากมาย ผู้บริหารควรศึกษาน้อม นำมาพิจารณาเป็นแนวทางปฏิบัติตนและการดำเนินงาน หลักคำสอนที่จะนำมาพอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้มีทั้ง จากคำสอนทางศาสนา หลักปรัชญา แนวคิดของนักปราชญ์ทั้งในอดีตกาล และแนวใหม่ทั้งของทางตะวันตก และตะวันออก รวมทั้งของไทยดังนี้

โสกราตีส (Socrates) กล่าวถึงคุณธรรมว่า คุณธรรมคือความรู้ (virtue is knowledge) การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม คือการแสวงหาคุณธรรม เพราะคุณธรรมคือความรู้ที่แท้จริง ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริง ๆ จะไม่พลัดจากการประกอบความดีละเว้นความชั่ว คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์มี 5 ประการ คือ 1) ปัญญา หรือความรู้ (wisdom) หมายถึง รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี 2) การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (duty) คือ การทำความดี การเคารพยกย่องสิ่งที่ควรเคารพ เช่นพระผู้เป็นเจ้า พระธรรม การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา 3) ความกล้าหาญ (courage) คือกล้าในสิ่งควรกล้าและกลัวในสิ่งควรกลัว 4) การควบคุมตนเอง (self control หรือ temperance) คือ การใช้ปัญญาควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก 5) ยุติธรรม (justice) คือการปฏิบัติต่อผู้อื่น และต่อตนเองอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

เพลโต (Plato) กล่าวว่า คุณธรรม คือ การปฏิบัติที่ดีตามหน้าที่ของวิญญาณ และคุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ เพราะมนุษย์จะต้องรู้ว่าเขากำลังทำอะไร เพื่ออะไร และทำอย่างไร คุณธรรมจึงเกิดขึ้นจากความรู้ ไม่ใช่ความรู้ทฤษฎีแต่เป็นความรู้ที่มาจากการปฏิบัติจริง คุณธรรมตามแนวคิดของเพลโต มี 4 ประการ คือ

1. ปัญญาหรือความรู้ (wisdom) คือการหยั่งรู้ว่าจะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรประพฤติหรือไม่ควรประพฤติ
2. ประมาณ (temperance) คือ การรู้จักควบคุมตัวเองให้อยู่ในขอบเขตของจุดมุ่งหมายชีวิต มีความรับผิดชอบ รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง
3. กล้าหาญ (courage) คือ กล้าเสี่ยงต่อความยากลำบาก อันตราย เพื่ออุดมการณ์ของตนเอง หรือด้วยความมั่นใจว่าได้กระทำดีที่สุดแล้ว
4. ยุติธรรม (justice) คือการให้แก่ทุกคนอย่างเหมาะสม เช่น การให้แก่ตนเอง ครอบครัว มิตรสหาย ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างมีเหตุผลอันควร

อริสโตเติล (Aristotle) ได้นำคุณธรรมของเพลโต (Plato) มาอธิบายว่าคุณธรรม ได้แก่ การเดินสายกลางระหว่างความไม่พอดีกับความพอดี หรือคุณธรรมคือความพอดีพองาม ไม่เอียงสุดไปทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ความกล้าหาญจะอยู่ระหว่างความบ้าบิ่นกับความขลาด ความสุภาพอยู่ระหว่างความซื่อายกับความไร้ Yangอาย และความเอื้อเฟื้ออยู่ระหว่างความฟุ่มเฟือยกับความตระหนี่ คุณธรรมจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. คุณธรรมทางสติปัญญา เป็นเรื่องของความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณที่มีเหตุผล และหน้าที่ของวิญญาณคือการรู้และค้นหาความจริงนั่นเอง
2. คุณธรรมทางศีลธรรม เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณ อยู่ในรูปคำสอน ละมุ่มเพื่อความดีงาม คนมีคุณธรรมก็คือคนที่มีความพอดี ทำด้วยเจตนาดี มีเหตุผล เห็นแก่ส่วนรวม อริสโตเติลเสนอคุณธรรมพิเศษไว้ 4 ประการ คือ มิตรภาพ ประมาณ กล้าหาญ และยุติธรรม

มนุษย์ตามที่นักปราชญ์จำแนกไว้มีหลายประเภท โดยแบ่งตามคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจและการประพฤติปฏิบัติตน ดังนี้

1. วิญญูชน ได้แก่ มนุษย์ผู้รับผิดชอบตามปรกติเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยปัญญา หลุดพ้นจากกิเลสมีความคิดระลึกรับผิดชอบได้ตลอดเวลาทั้งก่อนทำ ก่อนพูดจัดบุคคลประเภทนี้เป็นอริยชนเป็นผู้ประเสริฐโดยแท้

2. ปัญญาชน ได้แก่ บุคคลได้ศึกษาวิชาการต่าง ๆ ทางคติโลก เช่น นักกฎหมาย นักรัฐศาสตร์ เป็นต้น แต่อาจมีความบกพร่องทางศีลธรรมคือไม่มีความอายแก่ใจในการทำ ความชั่ว ไม่เกรงกลัวผลของความชั่วหรือเห็นผิดเป็นชอบ นิยมวัตถุมากกว่าการแสวงหาคุณธรรม

3. กัลยาณชน ได้แก่ บุคคลผู้มีความคุณธรรมจริยธรรมดีงาม มีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา กรุณา รัฐบาล บุญคุณโทษ พวกนี้ไม่ค่อยคำนึงถึงวัตถุมากนัก แต่คำนึงถึงความดีทางด้านจิตใจ

4. กัลยาณบุณชน ได้แก่ บุคคลธรรมดาเป็นผู้มากด้วยกิเลสตัณหาแต่ยังรู้ดีชั่ว รัฐบาล บุญคุณโทษอยู่ เห็นคุณค่าทางวัตถุและจิตใจเท่า ๆ กัน มีความสำนึกและรับผิดชอบต่อภาระการกระทำของตนเอง

5. บุณชน ได้แก่ บุคคลผู้หนาด้วยกิเลสตัณหาติดอยู่ในความอยากความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่นรส สัมผัส ยังมีอวิชชาครอบงำ ยึดมั่นในตัวตน ยึดถือเรา ถือเขา มีทิฐิมานะ

6. พาลชน ได้แก่ คนชั่วร้าย คนเกเร คนไร้สติปัญญาไม่มีเหตุผล ไม่รู้ดีไม่รู้ชั่ว ไม่รู้ถูกไม่รู้ผิด ชอบเบียดเบียนรังแกผู้อื่น

7. อันธพาลชน ได้แก่ คนชั่วร้าย โง่เขลาเบาปัญญาชอบรังแกผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมกลุ่มกันเป็นแก๊งค์ ชอบก่อกรรมสร้างปัญหาให้สังคม

8. เปตชน ได้แก่ คนที่มีลักษณะคล้ายเปรตหรือคนไม่สมประกอบ อาศัยคนอื่นพอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ช่วยตัวเองไม่ได้ มีความทุกข์ ความเดือดร้อนอยู่เป็นนิจ ทั้งกายและใจ (บุญมี ปาละวงศ์ (2537 : 99-100))

คุณธรรมคือความพอดีพองาม ไม่เอียงสุดไปทางด้านใดด้านหนึ่งคุณธรรมว่าคุณธรรมคือความรู้ มีความสำนึกและรับผิดชอบต่อภาระการกระทำของตนเองจริยธรรมเป็นคุณสมบัติที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพของคน ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชากรทั้งประเทศ

สรุป

การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม คือการแสวงหาคุณธรรม เพราะคุณธรรมคือความรู้ที่แท้จริง ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริง ๆ จะไม่พลาดจากการประกอบความดีละเว้นความชั่ว ความดีความชอบให้มีความยุติธรรม และส่งเสริมด้วยมนุษยสัมพันธ์ภายในองค์กรด้วย ซึ่งบรรยากาศที่ดีจะช่วยการพัฒนาจิตใจ เป็นการพัฒนาและให้การศึกษาแก่คนทั้งชาติ เพื่อการพัฒนาจิตใจของคนในชาติให้มีคุณภาพ หลักจริยธรรมว่า เป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีงามสำหรับทุกคนในสังคม ถ้าเป็นข้อประพฤติที่มีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องศีลธรรมมิได้อิงแต่หลักศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี

ที่ติงามของสังคมจริยธรรมเป็นระบบการกระทำที่ดีตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมจริยธรรมคือความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและคนในสังคมรอบข้างมีความสุข สงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดี โดยกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกรู้สีกในด้าน ดีอยู่ตลอดเวลา

องค์ความรู้ที่ได้รับ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นภาพของจิตใจเป็นคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูงประณีต และประเสริฐคุณธรรม เป็นอุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน คุณธรรมเป็นคุณสมบัติที่ดีของจิตใจ ถ้าปลูกฝังเรื่องคุณธรรมได้จะเป็นพื้นฐานจรรยาบรรณ จริยธรรม เป็นธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรมหลักแห่งความประพฤติแนวทางการปฏิบัติ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติจนให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม ที่จะนำความสุขสงบและความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ เมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่งมีความสุขสะอาด และสว่างในจิตใจ จะทำการงานใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นบุคคลมีคุณค่ามีประโยชน์ และสร้างสรรค์คุณงามความดี อันเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อไป

คุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน



เอกสารอ้างอิง

- กীরติ บุญเจือ. (2538). *จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันธุนานาวิน. (2539). *ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมี แพนแก้ว. (2541). *จริยธรรมกับชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โอเอส พรินติ้งเฮาส์.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- พระเมธีวราภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2534). *ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์และจริยศึกษา ความรู้คู่คุณธรรม*. ในรวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2528). *พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วสิน อินทสรระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ทองกาว.
- จริยธรรมในชีวิตประจำวัน และความหมายของจริยธรรม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://tuemaster.com>. [21 กรกฎาคม 2566]..

การแสวงหาความจริงในอริยสัจ 4

THE PURSUIT OF TRUTH IN THE FOUR NOBLE TRUTHS

สมชาย บุญมีธารธรรม

Somchai Boonmeethantham

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Buddha Panya Sri Thawarawadee Buddhist College

Somchai.Boonmeethantham@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนานั้นมีทัศนะการมองโลกและชีวิตแบบสัจนิยม (realism) เพราะเป็นการมองด้วยสายตาวិเคราะห์ข้อเท็จจริง ตั้งแต่ต้นจนจบตามความเป็นจริง คือ ในเบื้องต้นมองว่าชีวิตเป็นทุกข์อย่างนั้น ๆ แต่กระนั้น ถ้าบุคคลสามารถแก้ไขจัดการทุกข์หรือปัญหาที่มีให้หมดไปด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ก็จะมีผลเป็นสุขได้ในที่สุด มนุษย์ที่เชื่อว่าปัญญาดีเท่านั้นที่จะศึกษาและสามารถพัฒนาจิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้าทุกคน ซึ่งการแก้ไขปัญหาวินิจฉัยจะต้องดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนินการให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้น ๆ แล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลง อริยสัจ 4 เป็นการเข้าใจสภาวะแห่งขันธที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปตามสามัญลักษณะ รู้เท่าทันและเข้าใจทุกข์เพื่อที่จะกำจัดหรือให้พ้นจากความทุกข์โดยการฝึกอบรมปฏิบัติตนด้วย การกำหนดรู้สาเหตุที่เกิดทุกข์ การเข้าถึงภาวะแห่งการดับทุกข์ด้วยการฝึกอบรมปฏิบัติ การกำหนดรู้ปัญหานะ การละหรือการกำจัดสาเหตุแห่งทุกข์ สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง และภาวนา การฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อการดับทุกข์

คำสำคัญ: การแสวงหา, อริยสัจ 4, ความจริง

Abstract

Buddhism has a realism view of the world and life because it is an eye-analyzing fact. From the beginning to the end, in fact, that is, in the beginning, life is suffering like that. However, if a person can solve and manage suffering or problems that have been solved in the right way. It will result in happiness in the end. Only human beings called Wisdom will be able to study and be able to develop their minds to escape suffering. Suffering is a life problem that faces everyone. In which life problems must be solved according to reason and intelligence. Or take correct action according to the cause of that problem and extinguish the

cause. The problem will then be resolved or extinguished. The Four Noble Truths is the understanding of the state of aggregate that arises, exists, and disappears according to its nature. knowingly and understanding suffering in order to eliminate or free from suffering through self-training Determining the cause of suffering Reaching the Cessation of Suffering Through Practical Training determining the problem renunciation or elimination of the cause of suffering; truthfulness; realization and meditation; training on the path to the cessation of suffering.

Keywords: The Four Noble Truths, Truth.

บทนำ

ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศนะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่เป็วัตถุ มีเนื้อหนัง สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสำนึกนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริงดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ (พระมหาสารทอง สถปนโธ และณัฐชา จิตภักดี, 2563: 103-117)

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงสูงสุด ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลักธรรม อันเป็นกระแสพัฒนาวิถีแห่งจิตให้ดำเนินไปในทิศทางเดียว โดยส่วนเดียว คือ เป็นธรรมอันตั้งไปสู่ความดับทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพาน หลุดพ้นจากวัฏสงสารการเวียนว่ายตายเกิดโดยตรง พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วยังช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เริ่มจากพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ ทั้งอิสระภายนอก หมายถึงการหลุดจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และอิสระภายใน ความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหา คือการหลุดพ้นจากทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงใช้ธรรมวิธีวิเคราะห์ และสังเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ในการค้นหาสัจจะบางอย่าง เช่น ทรงแยกแยะชีวิตออกเป็น รูปคือร่างกาย นามคือจิตใจ ทรงแยกอุปาทานเป็นธาตุ 4 อากาโร 32 ส่วนจิตใจก็แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร ฯลฯ เมื่อแยกถึงที่สุดก็พบสัจจะ

คืออนัตตา และด้านสังเคราะห์ คือทรงสอนให้ปฏิบัติตามมรรคมืองค์แปด ย่อมเกิดมรรคองค์ 9 คือความรู้แจ้ง (แสง จันทรงาม, 2544: 26) เป้าหมายคือการรู้จริง จึงต้องเข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนา คืออริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ หลักธรรมที่สอนครบถ้วนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และผลของภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีคือการรู้จักทุกข์ ภาคปฏิบัติคือมรรคมืองค์แปด และผลของภาคปฏิบัติคือนิโรธ ความดับทุกข์ (แสง จันทรงาม, 2544: 13)

ดังนั้น การศึกษาเรากำลังแสวงหาความจริงในอริยสัจ 4 เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเพื่อความปลอดภัยจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่บีบคั้น ชัดขวาง และแสวงหาความเป็นอิสระเพื่อจะเสวยผลแห่งความมีชีวิตของตน

หลักอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเนื้อความ ทั้งหมดที่ได้แสดงออกมา คือความจริงอันประเสริฐ อริยสัจ 4 เป็นความจริงเกี่ยวกับชีวิต และสรรพสิ่ง และเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความจริงแท้มีทั้งด้านเกิดทุกข์และความดับทุกข์หลักอริสัจ เป็นการให้มองเห็นภัยของชีวิต และมองเห็นทางปลอดภัยพร้อมแนะวิธีการหลีกเลี่ยงเอาไว้ประกอบด้วย

ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์กล่าวให้ลึกลงอีกหมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ชัดแย้ง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้

สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพสวดย ที่จะได้จะเป็นจะไม่ใช่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้

นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาตามคำสอนของพระพุทธเจ้า การดับทุกข์ คือ การดับความอยาก การตัดเยื่อใยในความรัก ความสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ สลัดออก สิ้นตัณหา โดยสิ้นเชิง ได้แก่นิพพาน อันเป็นสภาวะที่ทำลายความอยากในกาม ความสงสัย และความไม่รู้จึงเป็นความสงบอย่างยิ่ง ดุจน้ำสมุทรที่ลึกปราศจากคลื่น อิสระอย่างยิ่ง สุขอย่างยิ่ง สามารถบรรลุได้ในชาตินี้ไม่ใช่สิ่งที่ไกลเกินเอื้อม ถ้าปฏิบัติมรรค 8

มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือทางปฏิบัติในการออกจากทุกข์เป็นการแสดงให้เห็นขั้นตอน หรือวิธีการออกจากความทุกข์พระองค์เรียกว่า ทางสายกลาง มี 8 องค์ประกอบ ใครก็ตามที่ปฏิบัติตามมรรค 8 ก็สามารถถอนตนจากทุกข์ได้นี้คือตัวแก่นสารที่เป็นหลักปฏิบัติของศาสนาพุทธ เพราะพระองค์ไม่ได้ต้องการจะสอนแต่เพียงภาคทฤษฎีต้องให้ลงมือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 107)

อริยสัจ 4 : ความจริงแห่งชีวิต

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โดยมีพระปัญจวัคคีย์ เป็นผู้รับฟังพระธรรมเทศนาครั้งแรก ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีเป็นหนึ่งในสี่ของสังฆเวชนียสถาน (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 10/202/150-151) หรือที่เรียกว่า “สารนาถ” บางทีเรียกเนื้อความธัมมจักกัปปวัตตน ว่า “ปฐมตถาคตสูตร” โดยจุดมุ่งเน้นแห่งเนื้อธรรมพึงรู้และเข้าใจในชีวิต ดังนี้

1. ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยทุกข์หรือปัญหาที่จะต้องเกิดขึ้นไม่ว่าอย่างใดก็อย่างหนึ่งอย่างแน่นอน ทั้งที่เป็น “ทุกข์ประจำสังขาร” และ “ทุกข์จร” ซึ่งเหล่านี้เป็นความจริงว่า เมื่อเกิดขึ้นแก่มนุษย์คนใดคนหนึ่งแล้ว ย่อมก่อให้เกิดทุกข์หรือปัญหา เป็นสภาพที่ทนได้ยากแก่มนุษย์ อันเป็นสาระสำคัญของอริยสัจข้อที่ 1 คือ รับรู้ความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่มันเป็นอยู่ และมองดูรู้จักชีวิต รู้จักโลกตามที่มันเป็นจริง

2. ทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มีสาเหตุอยู่เบื้องหลัง ทุกอย่างเกิดขึ้นมีสาเหตุ มิได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยให้มองสาเหตุของทุกข์นั้นตามเหตุปัจจัย เริ่มที่ตัวคนและในตนเอง ได้แก่ กรรม คือการกระทำ การพูด การคิด ที่ดีหรือชั่ว ซึ่งได้ประกอบแล้ว และกำลังประกอบอยู่และที่ได้สั่งสมไว้เป็นลักษณะนิสัย ตลอดจนการตั้งจิตวางใจต่อสิ่งทั้งหลาย และการมีความสัมพันธ์อย่างถูกต้องหรือผิดพลาด กับเหตุปัจจัยในบรรดาสภาพแวดล้อมในขั้นพื้นฐาน และมองลึกลงไปอีกว่า ตัณหา ความทะยานอยาก ที่ทำให้วางใจ วางตัว ปฏิบัติตนแสดงออกและกระทำต่อชีวิตและโลกอย่างไม่ถูกต้อง อย่างไม่เป็นไปด้วยความรู้ตามเป็นจริง แต่เป็นไปด้วยความยินดียินร้าย ขอบขัง เป็นต้น ตลอดจนกิเลสปกป้องตัวตนทั้งหลาย เช่น ความกลัว ความถือตัว ความริษยา ความหวาดระแวง ที่สืบเนื่องมาจากตัณหานั้นแหละ คือ ที่มาแห่งปัญหาความทุกข์ของมนุษย์

3. มองเห็นความจริงของชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา มีความสุขอย่างอิสระ เพราะทุกข์หรือปัญหาหมดไป จากุ่นวายกลายเป็นว่าง หลุดโล่ง โปร่งเบา ปลอดพ้นไปได้เป็นอิสระ หหมดจด สดใส สามารถปฏิบัติตนแบบรู้ทันทุกข์ในการแก้ปัญหา คือ ไม่คิดหนีปัญหาที่เป็นอยู่หรือเผชิญอยู่ โดยการหลีกเลี่ยง หลบ ฝู หรือจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตาย แต่รู้ทันกระบวนการเกิดและดับปัญหาโดยการกล้าเผชิญกับปัญหาโดยรู้ทันว่า ทุกข์หรือปัญหานี้มาจากเหตุ ทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สามารถดับแก้ได้ โดยดับแก้ที่ต้นเหตุ ตามกระบวนการหรือขั้นตอนของอริยสัจ (อภิธรรมวินัย โปธิสาน, 2551: 185-186)

หลักการและภาคปฏิบัติของพระพุทธศาสนาสอดคล้องเป็นอันเดียวกัน พุทธศาสนิกชนจึงต้องจับหลักเรื่องกิจหรือหน้าที่ต่ออริยสัจนี้ให้ได้ว่า ทุกข์ การรู้เท่าทันและเข้าใจทุกข์ว่ามันอยู่ที่ไหน มันเป็นอย่างไร จับตัวมันให้ชัด เพื่อให้พร้อมที่จะแก้ไข สมุทัย ตัวสาเหตุของทุกข์นั้น เราจึงมีหน้าที่ ปหานะ กำจัดแก้ไข นิโรธ เรามีหน้าที่ สังคิกริยา บรรลุจุดหมายที่บาราศทุกข์เป็นสุขมากขึ้น มรรค ข้อนี้เท่านั้นที่เรามีหน้าที่ ภาวนา ปฏิบัติลงมือทำ

แนวทางและวิธีการเข้าถึงหนทางดับกองทุกข์ตามอริยมรรคที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรืออริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่

1. สัมมาทิฐิ หมายถึง เห็นอริยสัจ 4 เห็นไตรลักษณ์หรือเห็นปัจจุสมุปบาท

2. สัมผัสกับปะ หมายถึง ความคิดฟุ้งสละพันหรือปลอดจากกามคุณ ปราศจากความพยาบาทและการเบียดเบียน

3. สัมมาวาจา หมายถึง พูดคำสัตย์ พูดไม่ส่อเสียด พูดคำอ่อนหวาน

4. สัมมากัมมันตะ หมายถึง ไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

5. สัมมาอาชีวะ หมายถึง เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาอาชีพ

6. สัมมาวายามะ หมายถึง เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีและรักษาความดีไว้

7. สัมมาสติ หมายถึง พิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม

8. สัมมาสมาธิ หมายถึง ฌาน 4

หลักการของอริยสัจ 4 ตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะสั่งสอนให้รู้และเข้าใจสภาวะแห่งกองทุกข์ด้วยปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 21) เพื่อให้มนุษย์ได้รู้เท่าทันและยอมรับสภาวะที่แห่งสรรพสิ่ง ด้วยการใช้อนุญาพิจารณาดูเหตุและผล เพื่อให้เข้าใจถึงแก่นแท้แห่งสังขารที่แท้จริง

องค์ประกอบของอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 หลักการแห่งความจริงอันประเสริฐแห่งการชีวิตเพื่อการหลุดพ้นกองทุกข์ ปัจจุบันเกิดปัญหามากมายเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ที่เกิดจากมิจฉาทิฐิ ก่อให้มนุษย์เกิดค้นหาความอยากอย่างมิรู้ขีดจำกัด เช่น ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ความลำเอียง ความอิจฉาริษยา ฯลฯ การยึดติดกับสภาวะแห่งชั้นจันชาตการพิจารณาไตร่ตรองสภาวะความเป็นจริงจนก่อให้เกิดปัญหาทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพึงเริ่มจากการเข้าใจสังขารบนพื้นฐานหลักการแห่งอริยสัจที่ประกอบด้วยด้วยหลักเหตุและผล แสวงหาแนวทางและวิธีการดับกองทุกข์ด้วยปัญญา ดังนั้น อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักความจริงที่พระพุทธเจ้า ผู้ได้ชื่อว่าเป็นพระอริยะได้โดยคำนึงถึงความสามารถในการเข้าใจและการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ มุ่งให้เข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ผลแท้จริง อริยสัจ 4 อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย มรรค และนิโรธ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) **ทุกข์ (suffering)** คือ สภาพทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในกายและจิตใจของบุคคลทุก ๆ คน เป็นความ “ทุกข์กาย” และ “ทุกข์ใจ” เหตุมาจากความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ เกิดขึ้นแล้ว นับว่าเป็นปัญหาชีวิตของบุคคล เป็นสภาพบั่นทอนบีบคั้นชีวิต ซึ่งจะต้องคิดหาทางดับทุกข์หรือแก้ปัญหานั้นต่อไป

ความจริงข้อนี้เป็นสัจจริงของชีวิตบุคคลที่มีอยู่จริงมีอาจปฏิเสธได้ (ทุกข์สัจ) พุทธศาสนามองชีวิต มิได้มองตามอารมณ์ความรู้สึกอยากให้เป็น แต่มองตามความเป็นจริงว่า ชีวิตของบุคคลทุกตัวตนในแต่ละวันที่ดำรงอยู่และเป็นไป เป็นทุกข์หรือตกอยู่ในความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นคนสูงศักดิ์หรือต่ำศักดิ์ร่ำรวยหรือยากจนอายุน้อยหรืออายุมากก็ตาม มิได้มีข้อยกเว้นว่าจะไม่ต้องทุกข์ ทุกชีวิตเต็มไปด้วยทุกข์ เพียงแต่ว่าจะทุกข์น้อยหรือทุกข์

มาก พอที่จะรู้ตัวหรือเปล่าเท่านั้น หรืออย่างน้อยก็เจ็บไปด้วยทุกข์ มีทุกข์แทรกซึมเจ็บปวดอยู่ตลอดเวลา ความจริงที่ว่าด้วยทุกข์ที่บุคคลทุกคนต้องมีและประสบพบเจอในชีวิตอย่างแน่นอนนี้ปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 19/1081/593) จำแนกให้เห็นถึง 12 ประการใหญ่ ๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) สภาวะทุกข์ คือ ทุกข์ที่มีอยู่ประจำสังขาร เป็นสภาพธรรมดาของชีวิตที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องทุกข์ชนิดนี้ อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ มี 3 ประการ ได้แก่ (1) การเกิดเป็นทุกข์ (ชาติทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการเกิด (2) การแก่ชราเป็นทุกข์ (ชราทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงเป็นแก่ทรุดโทรมไป และ (3) การตายเป็นทุกข์ (มรณทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการจะตายและทุกข์เพราะความตาย ทั้ง 3 นี้เป็นความทุกข์ทางกาย ซึ่งผู้ที่ไม่ได้ศึกษาหลักพระพุทธศาสนาอาจบอกได้แค่ที่ว่า ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นทุกข์ ส่วนการเกิดถือว่าเป็นสุข แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า การเกิดเป็นทุกข์ และการเกิดเป็นต้นเหตุเป็นที่มาของความทุกข์อื่น ๆ ทั้งปวง ในขณะที่มีชีวิตอยู่ก็เกิดชราทุกข์ซึ่งคนมักจะไขว่ไขว่กันคือ คิดว่าชราทุกข์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่ออายุ 60-70 ปี แต่จริง ๆ แล้วทันทีที่เราเกิด เราก็เริ่มชราทุกข์ตั้งแต่นั้น เซลล์ในร่างกายเริ่มแก่ตัวและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง ถ้าเปลี่ยนไปในสภาพที่ร่างกายรับไม่ไหวก็เกิดเป็นความเจ็บป่วย และที่สุดของชีวิตต้องพบกับมรณทุกข์นั่นเอง

2) ปกิณกทุกข์ คือ ทุกข์จรหรือทุกข์ปลีกย่อยที่ผ่านเข้ามาเป็นครั้งคราวในช่วงชีวิต เกิดจากภาวะจิตใจที่ย่อหย่อนสมรรถภาพ ไม่อาจทนต่อสภาพภายนอกที่เข้ามากระทบกระทั่งจิตใจตนเองได้ ผู้มีปัญญารู้จักเรียนรู้ หรือฝึกหัดฝึกฝนควบคุมจิตใจของตนให้มีภูมิคุ้มกันจิตใจที่ดี ให้เป็นจิตใจที่มี “สมรรถภาพจิตดี” ย่อมสามารถหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาคลายความทุกข์ชนิดนี้ได้ ปกิณกทุกข์หรือทุกข์จรมี 9 ประการ คือ (1) ความเศร้าโศกเป็นทุกข์ เรียกว่า โศกทุกข์ (2) ความร้องไห้คร่ำครวญพิโรธพินเป็นทุกข์ เรียกว่า ปริเทวทุกข์ (3) ความไม่สบายกาย เจ็บ ป่วยไข้ ทุกข์ทรมานทางร่างกาย เป็นทุกข์ เรียกว่า ทุกขทุกข์ (4) ความไม่สบายใจ เสียใจ น้อยใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า โทมนัสทุกข์ (5) ความท้อแท้ กลุ้มใจ คับแค้นใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า อุปายาสทุกข์ (6) การประสบพบสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ชอบ พอใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า สัมปโยคทุกข์ (7) การพลัดพรากจากของรัก ชอบ พอใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า วิปปโยคทุกข์ (8) ความผิดหวัง ไม่สมปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ตามที่หวังที่ปรารถนา เป็นทุกข์ เรียกว่า อลาภทุกข์ (9) ความยึดมั่นในขันธ 5 เป็นทุกข์ เรียกว่า ขันธทุกข์ คือ เป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่นคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนั้น ซึ่งมีใช้ตัวตนเพียงแต่ประกอบกันเข้าจากส่วนประกอบต่าง ๆ และมีอยู่ด้วยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันว่าเป็นตัวเรา ของเรา ทำให้เกิดเป็นทุกข์เมื่อมันตกอยู่ในอำนาจไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้ง 9 ประการนี้ ส่วนใหญ่เป็นความทุกข์ทางใจ จะเกิดขึ้นในขณะที่ชีวิตมนุษย์กำลังดำเนินไปอยู่ในท่ามกลางระหว่างที่เกิดขึ้นแล้วยังไม่ตาย ย่อมต้องประสบพบเจอความทุกข์ 9 ประการนี้ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเลยก็เป็นไปได้ เป็นความจริงมีอาจปฏิเสธได้

2. สมุทัย (origin of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกข์สมุทัย” คือ สาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหา พุทธศาสนาใช้สอนให้มองเห็นทุกข์หรือปัญหาที่กำลังเป็นหรือกำลังประสบอยู่จนยอมรับเป็นเบื้องต้นก่อน เท่านั้น แต่ยังสอนต่อไปว่าทุกข์หรือปัญหาที่กำลังมี ประสบ หรือเผชิญอยู่นั้น มีสาเหตุอยู่จริง (สมุทัยสัจ) มิได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่ล้วนเกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาสอนให้มองสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาว่า แท้จริงแล้ว มาจากสภาพจิตใจของบุคคลที่มีความอยากในสิ่งต่าง ๆ มากกว่าสิ่งภายนอกซึ่งเป็น สาเหตุรองที่ก่อให้เกิดทุกข์หรือปัญหาขึ้นแก่ตน จึงประกาศว่าสภาพจิตใจของบุคคลที่มีความอยาก ต้องการ บรรารณา ส่วยหาอารมณ์ด้วยขาดสติและปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ ไม่รู้จักที่เรียกว่า “ตัณหา” ซึ่งเป็นสาเหตุภายใน เป็นสาเหตุของความทุกข์เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น พระพุทธเจ้าทรงหมายเอา ตัณหาอันประกอบด้วย ความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินใน อารมณ์นั้น ๆ คือ

1) กามตัณหา คือ ความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์นึกคิด ที่น่ารัก ชอบ พอใจ ตามที่ หวังต้องการ อันเป็นความอยากในสิ่งที่เพติดเพลินหรือนำพอใจซึ่งเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น ตา เห็นรูปสวยงาม ก็เกิดความอยากได้อยากได้บ้านสวย ๆ ราคาแพง อยากได้เสื้อผ้าสวย ๆ ความอยากทำนองนี้ เป็นความอยากในสิ่งที่รักใคร่ และนำพอใจ เป็นความอยากที่ไม่รู้จัก เมื่อไม่ได้ตามความประสงค์ก็จะเกิดทุกข์

2) ภวตัณหา คือ ความอยากมีอยากเป็นในสิ่งใด ๆ ที่เนื่องด้วยความเชื่อว่ามีตัวตนและของตน ตลอดไป เป็นความอยากได้ตามที่ตนรักใคร่และพอใจ เช่น อยากเป็นข้าราชการในตำแหน่งสูง ๆ อยากเป็น มหาเศรษฐี และอยากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นต้น เมื่อไม่ได้ดังใจปรารถนาก็เป็นทุกข์

3) วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ จัดเป็นความอยากที่ประกอบ กับความเบื่อหน่ายในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยต้องการจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสภาพนั้นไป เช่น อยากไม่ เป็นคนพิการ และอยากไม่เป็นคนยากจน เป็นต้น หรือความอยากในสิ่งที่สวดวิสัยของธรรมชาติ เช่น ไม่อยาก แก่ ไม่อยากตาย ซึ่งความไม่อยากเป็นนี้ ถ้าไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการแล้วก็จะทำให้เกิดทุกข์เช่นเดียวกัน

3. นิโรธ (cessation of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกข์นิโรธ” คือ ความดับแห่งทุกข์หรือ ปัญหา อันเนื่องมาจากดับหรือจัดตัณหาอันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไปจากจิต จึงสิ้นทุกข์หมดปัญหา กลายเป็นภาวะของจิตที่หยุดนิ่งสงบ มีแต่ความสุข ปลอดโปร่ง เบาโล่ง เป็นอิสระ เข้าถึงนิพพานอันเป็น เป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติ พระพุทธศาสนายืนยันว่าความดับทุกข์นั้นมีอยู่จริง (นิโรธสัจ) และเป็นไปได้หรือ เข้าถึงได้ หากปฏิบัติไปตามวิธีที่ถูกต้อง สอดคล้องกับสาเหตุของทุกข์หรือปัญหา ดังนั้น เมื่อบุคคลกำหนดรู้ ทุกข์หรือปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวหาเหตุของทุกข์หรือปัญหา (สมุทัย) ได้แล้ว มิให้หยุดอยู่แค่นี้ แต่ให้คิดดับ ทุกข์ที่ต้นเหตุ คือตัณหาอันเป็นสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้นเสียด้วย เป็นการกำหนดเป้าหมายของการดับ ทุกข์ให้แน่ชัด เพื่อให้เกิดความเบาใจมั่นใจว่าทุกข์ที่บีบคั้นนั้นดับได้ หรือแก้ไขได้

4. มรรค (path leading to the cessation of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” คือ แนวทางในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือเป้าหมายที่กำหนดวางไว้แล้วในอริยสัจข้อที่ 3 คือทุกข์นิโรธ อริยสัจข้อที่ 4 นี้ ถือเป็นหลักการหรือวิธีการในขั้นปฏิบัติที่จะดำเนินการไปสู่การดับทุกข์หรือแก้ปัญหา เรียกว่า “มรรคมืองค์ 8” พระพุทธศาสนาได้เสนอไว้ว่า กระบวนการดับทุกข์หรือแก้ปัญหานั้นต้องดำเนินไปให้ครบ 4 ขั้นตอน เริ่มจากอริยสัจข้อที่ 1 ซึ่งเป็นผลที่ปรากฏให้เห็นบอกถึงลักษณะของชีวิตว่าเป็นทุกข์หรือเต็มไปด้วยทุกข์ ต่อแต่นั้นก็เข้าสู่การสืบสาวหาเหตุในอริยสัจข้อที่ 2 กล่าวถึงว่าจะอะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์ ต่อแต่นั้นก็ดำเนินการไปสู่การกำหนดเป้าหมายซึ่งเป็นผลในอริยสัจข้อที่ 3 บอกถึงเป้าหมายของการดับทุกข์ เสร็จแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการลงมือปฏิบัติการจริงในอริยสัจข้อที่ 4 ที่เน้นถึงข้อปฏิบัติที่จะให้บุคคลหลุดพ้นจากทุกข์หมดปัญหา อันเป็นเป้าหมายที่กำหนดวางไว้

พระพุทธศาสนายืนยันแน่นอนว่า วิธีปฏิบัติให้บรรลุถึงความดับทุกข์หมดปัญหานั้นมีอยู่จริง (มรรคสัจ) ที่จะต้องกำหนดวิธีการให้สอดคล้องกับสาเหตุของทุกข์ หรือปัญหาและเป้าหมายที่กำหนดวางไว้ โดยการหลีกเลี่ยงแนวทางปฏิบัติที่สุดโต่ง 2 แนว คือ ตึงเกินไป (อัตตกลิมถานุโยค) และหย่อนเกินไป (กามสุขัลลิกานุโยค) แต่ให้ยึดถือแนวทางปฏิบัติสายกลาง พอดี สมดุล ระหว่างกายและจิตที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือมรรคมืองค์ 8 ที่เรียกสั้น ๆ ว่ามรรค 8 อันเป็นหลักการปฏิบัติที่ควรปฏิบัติให้สอดคล้องเป็นกลาง ทั้งทางร่างกาย ทางวาจา และทางใจ แยกจัดเข้าในไตรสิกขาได้ คือ

- 1) ข้อปฏิบัติฝึกฝนตนด้านปัญญา ประกอบด้วย
 - (1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามความเป็นจริง
 - (2) สัมมาสังกัปปะ ความคิดชอบ ถูกต้องตามความเป็นจริง
- 2) ข้อปฏิบัติฝึกตนด้านศีล ประกอบด้วย
 - (3) สัมมาวาจา การพูดจาชอบ เป็นจริงและมีประโยชน์
 - (4) สัมมากัมมันตะ การทำการชอบ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
 - (5) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพชอบ ไม่คดโกง หลอกลวง และเบียดเบียนผู้อื่น
- 3) ข้อปฏิบัติฝึกฝนตนด้านสมาธิ ประกอบด้วย
 - (6) สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามชอบ โดยเพียรระวังความชั่วและละความชั่ว เพียรสร้างความดีและรักษาความดี
 - (7) สัมมาสติ ความระลึกได้ชอบ โดยตั้งสติพิจารณาสิ่งทั้งหลาย คือ กาย เวทนา จิต ธรรมตามเป็นจริง
 - (8) สัมมาสมาธิ ความตั้งจิตมั่นชอบ มีความมั่นคง นิ่งสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเป็นหนึ่ง(เอกัคคตาจิต) อันจะใช้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์พัฒนาปัญญาของตนในการรู้ความจริงต่อไป

มัชฌิมาปฏิปทานี้เป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ ความหมกมุ่นในกามสุข และการบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ไปสู่การมีปัญญา จนกระทั่งไม่ต้องอาศัย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ในการดำเนินชีวิต ก้าวข้ามการดำเนินชีวิตโดยอาศัยแรงจูงใจจากกิเลส อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ ไปสู่การอยู่ด้วยปัญญา ดำเนินชีวิตด้วยแรงจูงใจจากความปรารถนาในสิ่งดีงาม อรรถกถาได้เปรียบเทียบอริยสัจ 4 ไว้เป็นข้ออุปมานัยต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบ กับโรคบางชนิด เช่น “ทุกข์” เหมือนโรค ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน “สมุทัย” เหมือนสมุฏฐานของโรค หรือตัวเชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรครื่นในร่างกายบุคคล “นิโรธ” เหมือนความหายจากการเจ็บป่วยเป็นโรคที่บุคคลนึกคิดคาดหวังก่อนไปหาหมอรักษาโรค และ “มรรค” เปรียบเหมือนยารักษาโรค ที่หมอสั่งจ่ายมาให้กินเพื่อให้หายจากการป่วยเป็นโรค

หน้าที่อริยสัจ 4

สิ่งสำคัญเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ได้แก่ การรู้และทำหน้าที่ต่ออริยสัจแต่ละข้อให้ถูกต้อง จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการแสดงอริยสัจหรือเป็นการปฏิบัติธรรมโดยชอบ มิฉะนั้นจะเกิดความผิดพลาดทั้งในความเข้าใจและการปฏิบัติ เรียกว่า กิจในอริยสัจ หรือ หน้าที่อันพึงจะทำต่ออริยสัจ 4 ได้แก่

1. ปริยญา การกำหนดรู้เป็นกิจในทุกข์ คือ การทำความเข้าใจปัญหาหรือสภาวะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมา ตามความเป็นจริง และกำหนดขอบเขตของมันให้ชัด เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา โดยบุคคลไม่มีหน้าที่เก็บเอาทุกข์มาครุ่นคิดแบกไว้ หรือคิดขัดเคืองเป็นปฏิปักษ์กับความทุกข์ หรือว่าห่วงกังวลอยากหายทุกข์

2. ปหานะ การละ เป็นกิจในสมุทัย คือ การกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุต้นตอ เมื่อสืบค้น วิเคราะห์ และวินิจฉัยได้แล้วก็เป็นอันเสร็จสิ้นในขั้นนี้

3. สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง เป็นกิจในนิโรธ คือ การเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึง ภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย โดยกำหนดหมายได้ว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร ปฏิบัติไปเพื่ออะไร จะทำไปถึงแค่ไหน เมื่อกำหนดจุดหมายได้แล้วก็เป็นอันสิ้นสุดหน้าที่ในข้อนี้

4. ภาวนา การเจริญ เป็นกิจในมรรค คือ การฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึง วิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ไร้ปัญหา การลงมือแก้ไขปัญหาคือช่วยให้แก้ไขสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาได้สำเร็จโดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555: 854-856)

กิจทั้งสี่นี้จะต้องปฏิบัติให้ตรงกับมรรคแต่ละข้อให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ 4 แต่ละอย่างให้ตรงซ้อนกัน การจะทำหน้าที่ให้ถูกต้องต้องอาศัยความรู้หรือญาณ การรู้กิจในอริยสัจนี้เรียกว่ากิจญาณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของญาณ 3 หรือญาณทัสนะ (สังญาณ, กิจญาณ, กตญาณ) ซึ่งหมายถึงการหยั่งรู้ครบ

สามารถ ญาณทั้งสามเมื่อเข้าคู่กับกิจในอริยสัจทั้งสี่จึงได้เป็นญาณทัสนะมีอาการ 12 หรือความรู้ครบ 12 รายการ ดังนี้

1) สัญญา หมายความว่า (1) นี่คือทุกข์ (2) นี่คือเหตุแห่งทุกข์ (3) นี่คือความดับทุกข์ (4) นี่คือทางแห่งความดับทุกข์

2) กิจญาณ หมายความว่า (1) ทุกข์ควรรู้ (2) เหตุแห่งทุกข์ควรละ (3) ความดับทุกข์ควรทำให้ประจักษ์แจ้ง (4) ทางแห่งความดับทุกข์ควรฝึกหัดให้เจริญขึ้น

3) กตญาณ หมายความว่า (1) ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว (2) เหตุแห่งทุกข์ได้ละแล้ว (3) ความดับทุกข์ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว (4) ทางแห่งความดับทุกข์ได้ปฏิบัติแล้ว

โดยเขียนออกมาเป็นความรู้ดังต่อไปนี้ 1) ทุกข์คือดังนี้ ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ ทุกข์นี้ได้กำหนดรู้แล้ว 2) สมุทัยคือดังนี้ สมุทัยนี้ควรละเสีย สมุทัยนี้ได้ละแล้ว 3) นิโรธคือดังนี้ นิโรธนี้ควรทำให้แจ้ง นิโรธนี้ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว 4) มรรคคือดังนี้ มรรคนี้ควรปฏิบัติ มรรคนี้ได้ปฏิบัติแล้ว

จะเห็นได้ว่า ความรู้อริยสัจนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนด “การกระทำ” กำกับไว้ด้วยในตอนท้ายของทุกรอบแห่งการรู้อริยสัจ 4 จึงจะถือว่าเป็นความรู้จริง ประเสริฐ สมบูรณ์การมองชีวิตแบบอริยสัจนั้นจึงมุ่งผลในทางปฏิบัติเป็นสำคัญ เพราะเริ่มด้วยปัญหาที่ปรากฏโดยเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาและสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งปัญหานั้นก่อน แล้วค้นหาสาเหตุ กำหนดจุดหมาย และวางวิธีแก้ไข ต่อเนื่องกันไปตามลำดับ

อริยสัจ 4 : ความจริงอันประเสริฐ 4 อย่าง

อริยสัจ แปลว่า “ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยบุคคล” หมายความว่า ถ้าผู้ใดสามารถรู้อริยสัจ 4 ด้วยปัญญา ผู้นั้นก็จะเป็นพระอริยบุคคลและที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐนั้นก็ใสสะอาด บริสุทธิ์ พ้นจากสภาพสามัญชนกลายเป็นพระอริยบุคคล หรือเป็นบุคคลที่ประเสริฐอริยสัจดังกล่าวนี้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นผู้ค้นพบหรือได้ตรัสรู้เป็นบุคคลแรกในโลกจึงทำให้พระองค์กลายเป็นพระพุทธเจ้า หรือเป็นบุคคลผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อริยสัจ 4 จัดเป็นหมวดธรรมที่สำคัญมากของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สรุปรวมของพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด หมายความว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกทั้ง 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกนั้น ก็จะสรุปรวมลงในอริยสัจ 4 ทั้งสิ้น การเข้าถึงความจริงขั้นสูงสุดหรือความจริงอันประเสริฐ (TRUTHS) และคำ ๆ นี้ เป็นการแสดงคุณค่าคุณสมบัติผู้เข้าถึง ผู้บรรลุธรรม คือความเป็นพระอรหันต์ มีความหมายดังนี้

1. TOP จุดสูงสุด เป็นจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ที่หมดกิเลส เป็นการประสบผลสำเร็จขั้นสูงสุด (to be on the top of the world ประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด) ระดับ TOP จัดเป็นระดับพระอรหันต์ คำว่า พระอรหันต์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสในกุมารปัญหา (เป็นปัญหาที่พระพุทธเจ้าตรัสถามสามเณรชื่อว่า โสปากะ ผู้ได้บรรลุอรหัตผล ขณะเป็นสามเณรอายุ 7 ปี ซึ่งโสปากสามเณรแสดงภูมิปัญญาของพระอรหันต์ทูลตอบปัญหาได้ตรงตามอรรถที่พระองค์ทรงประสงค์ ซึ่งทูลตอบว่า “อะไรชื่อว่า 10 คือ ผู้

ประกอบด้วยองค์ 10 ท่านกล่าวว่า “เป็นพระอรหันต์” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/10/7) องค์คุณของพระอรหันต์ โดยตรงมี 10 ประการ ดังนี้ คือ 1) ความเห็นชอบอันเป็นอเสขะ 2) ความดำริชอบอันเป็นอเสขะ 3) วาจาชอบอันเป็นอเสขะ 4) การงานชอบอันเป็นอเสขะ 5) การเลี้ยงชีพชอบอันเป็นอเสขะ 6) ความพยายามชอบอันเป็นอเสขะ 7) การระลึกชอบอันเป็นอเสขะ 8) ความตั้งใจชอบอันเป็นอเสขะ 9) ความรู้ชอบอันเป็นอเสขะ 10) ความหลุดพ้นชอบอันเป็นอเสขะในสัมมาปริพาชณียสูตร ตรัสว่า “ภิกษุใดจัดความกำหนดในกามทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของมนุษย์และของทิพย์ บรรลุอริยสัจธรรม ก้าวล่วงภพ 3 ได้แล้ว ภิกษุนั้นพึงอยู่ในโลกโดยชอบได้” “ภิกษุใดละสัตว์และสังขารอันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก ไม่ยึดมั่น อันตณหาและทิฐิอาศัยไม่ได้ไม่ว่าในภพไหน ๆ หลุดพ้นแล้วจากธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ ภิกษุนั้นพึงอยู่ในโลกโดยชอบได้ (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/236/552)

สรุปว่า พระอรหันต์ หมายถึงบุคคลผู้เป็นอริยบุคคลขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นอเสขะ บรรลุจุดหมายแล้ว ไม่มีอะไรทำเพื่อประโยชน์ตนอีกแล้ว เป็นผู้ไม่กลับมาเกิดอีก เป็นผู้ละสังโยชน์ 10 ประการได้ เต็มขาด เป็นผู้ประกอบด้วยมรรคมงคล 8 และสัมมาญาณกับสัมมาวิมุตติ เป็นผู้ที่ทำลายกิเลสอย่างหยาบอย่างกลาง อย่างละเอียด หมดสิ้นกิเลสที่เป็นทางโลก ทั้งทางรักและทางชัง การรับรู้ต่อชีวิตย่อมเปลี่ยนไปจากมนุษย์ธรรมดา จะเกิดความรู้ใหม่ที่กว้างขวางเป็นอิสระ ไม่มีประมาณ จิตมีภาวะที่สะอาด สว่าง สงบ เรียกได้ว่าสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีแม้กระทั่งกลิ่นความสะอาดก็ว่าได้ ซึ่งมนุษย์ที่เรียกว่าปุถุชนจะไม่เข้าใจภาวะนั้นได้ จึงเปรียบได้ว่าเป็นผู้อยู่ในความหมายของคำว่า TOP ของ TRUTHS

2. REALITY ความจริง เป็นผู้มีปัญญาเห็นทุก ๆ สรรพสิ่งเป็นไปตามความเป็นจริง ตามกฎไตรลักษณ์ อริยสัจ ตามสภาพที่เป็นจริง หลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมว่า ล้วนย่อมตกอยู่ในสภาวะเดียวกัน คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสูญ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง มีลักษณะเป็นกฎของธรรมชาติที่ใคร ๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ ดังปรากฏในมคควรรคว่า “เมื่อใดบุคคลเห็นด้วยปัญญา ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นี่เป็นทางแห่งความหมดจด” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/277/106) ทรงตรัสใน ทวยตานุปัสสนาสสูตรว่า “สมณพราหมณ์เหล่าใดรู้ประจักษ์ซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ไม่มีเหลือโดยประการทั้งปวง และรู้ประจักษ์ซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์, สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อาจที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ไม่ต้องเข้าถึงชาติและชราต่อไป” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/732-733/669) การได้เข้าถึง เข้าใจ และได้เห็นแจ้งในความจริงของกฎธรรมชาติ ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาซึ่งเรามองดู และเรียกว่ามันเกิดและดับ ซึ่งทุกอย่างอาศัยกันและกัน เป็นปัจจัยเกิดดับต่อกัน เมื่อเกิดแล้วดับ จึงทำให้สิ่งเหล่านั้นไม่คงทน ถาวร ที่เรียกว่าไม่เที่ยง เมื่อเข้าไปยึดก็ทุกข์ เพราะมันไม่มีตัวตนให้ยึดมั่น จึงเป็นอนัตตา ผู้ที่เข้าใจสิ่งเหล่านี้อย่อมเป็นผู้ที่เรียกว่า เป็นผู้มีปัญญาเห็นทุก ๆ สรรพสิ่งเป็นไปตามความเป็นจริง หรือ มีภาวะใน REALITY ของ TRUTHS

จากพุทธพจน์ทำให้ทราบว่า พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า เป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะ มีลักษณะพิเศษ แม้ว่าสิ่งที่มีค่าอยู่ในโลกนี้ ในโลกอื่น แม้กระทั่งในสรวงสวรรค์ก็สู้พระพุทธ รัตนะไม่ได้ อย่าได้มาเปรียบเทียบกับมนุษย์เลย เพราะมนุษย์ปกติมีคุณลักษณะทุกด้านไม่เหมือนพระองค์ได้ เลยแม้แต่น้อย เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่เกิด ดำรงชีวิตอยู่ และตายด้วยกิเลสเท่านั้น ยกเว้นผู้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุ มรรคผลตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ความเป็นจริงของลักษณะพิเศษเป็นสิ่งที่มีลักษณะพิเศษกว่ามนุษย์ ปกติทั่วไป สิ่งที่เป็นพิเศษนั้นคือจิตใจ คุณวิเศษต่าง ๆ ที่ได้จากการบรรลุธรรม เป็นผู้ที่ไม่กิเลสไม่มีอำนาจเหนือ จิตใจอีกแล้ว ส่วนร่างกายนั้นยังอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติย่อมมีการเสื่อมและแปรเปลี่ยนไปตามอายุขัย สภาพ ความเป็นอยู่ ดังนั้น UNIQUE ในผู้บรรลุธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของ TRUTHS

วารสารพหุศาสตร์สังคมร่วมสมัย ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567) [49]

ให้ผ่องใสขึ้น เพราะจิตที่อบรมดีแล้ว จิตจะมั่นคง หนักแน่น ไม่หวั่นไหวสั่นคลอน ย่อมให้คุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติทั้ง ในการดำรงชีวิตประจำวันและการทำกิจต่าง ๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในอัมมกัณฐสูตรว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่ฝึกแล้ว คัมภีรแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิตเลย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตที่ฝึกแล้ว คัมภีรแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้วย่อม เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่” (พระไตรปิฎก (ไทย) 20/40/10) ในสุขวิหารสูตร ตรัสว่า “ภิกษุผู้สำรวมรักษา ทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้จักประมาณในการฉันโภชนาหาร และสำรวมอินทรียทั้งหลาย ย่อมได้รับความ สุขกายสุขใจ ภิกษุเช่นนั้นมียากและใจไม่ถูกไฟ คือความทุกข์แผดเผา ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งกลางวัน กลางคืน” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/29/366) และปรากฏในปิลินทวัจฉสูตรทรงอุทานว่า “บุคคลผู้ไม่มีมายา ไม่มีมานะ หมดความโลภ ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าของเรา ไม่มีความหวังอะไร บรรเทาความโกรธได้ มีใจเยือกเย็น เชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นภิกษุ” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๒๖/๒๐๐) คำว่า พราหมณ์ สมณะ และ ภิกษุ ทั้ง 3 คำนี้เป็นคุณบทของพระอรหันตชีนาสพ เชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะลอยบาปได้เด็ดขาดแล้ว เชื่อว่า เป็นสมณะ เพราะระงับบาปได้และเพราะประพฤติดุริยธรรมสม่ำเสมอ เชื่อว่าเป็นภิกษุ เพราะทำลายกิเลสได้สิ้นเชิง

จากพุทธดำรัสแสดงให้ทราบว่า จิตที่ฝึกได้แล้วมีประโยชน์มาก และสามารถที่จะฝึกให้ได้ประโยชน์ สูงสุดที่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริงจะได้รับ คือการหลุดพ้นจากทุกข์ การขัดเกลากิเลสจะทำให้จิตใจสงบจากกิเลส จะ ทำให้จิตสว่างไสวอยู่ด้วยปัญญาหรือวิชา ย่อมรู้ชัดว่าอารมณ์ชนิดใดควรเสพ ชนิดใดไม่ควรเสพ ย่อมเสพ เฉพาะอารมณ์ที่ควรเสพ เว้นอารมณ์ที่ไม่ควรเสพ จิตได้อาหารที่มีแต่คุณย่อมมีกำลังขึ้นทุกวัน จิตที่มีกำลัง เช่นนี้และได้ปัญญาเหมือนศัสตราที่คม ย่อมสามารถตัดกิเลสได้โดยง่าย ดังนั้น จึงควรบำรุงจิตใจด้วยอาหารที่ดี ผลที่ได้รับในปัจจุบัน ก็คือ ทำให้ปราศจากนิเวศกิเลสเครื่องรบกวน จิตใจจะนุ่มนวล สงบ เยือกเย็น ผ่องใส มี สติ ไม่อ่อนไหว มั่นคง ควรต่อการนำไปใช้ประกอบกิจการงาน ซึ่งมีความหมายดั่งคำ TRANQUIL ด้วย

5. HOLY ผู้ประกอบด้วยบุญ มีภาวะจิตที่เป็นผู้มีบุญอย่างยิ่ง มีเมตตากรุณา เป็นที่น่าเคารพบูชา จะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย และวาจา ดังพุทธดำรัสในปาสาณาสีสูตรตรัสว่า “สมณพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่งไม่ไฝ่ฝัน ไม่ลุ่มหลง ไม่ติดพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาสำหรับสลัดตนออก บริโศกคามคุณ 5 เหล่านี้อยู่ สมณพราหมณ์เหล่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นผู้ ไม่ถึงความเสื่อม ไม่ถึงความย่อยยับ ไม่ถูกมารผู้มี ใจบาปทำอะไรได้ตามต้องการ เปรียบเหมือนเนื้อป่าที่ไม่ติดบ่วงนอนทับกองบ่วงอยู่ พึงทราบว่าเป็นสัตว์ที่ไม่ถึง ความเสื่อม ไม่ถึงความย่อยยับ ไม่ถูกพรานทำอะไรได้ตามต้องการ เมื่อพรานเดินเข้ามาก็หนีไปได้ตาม ปราศรณา” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๑๒/๒๘๗/๓๕๑) ทรงตรัสในนาลกสูตรว่า “พึงเปรียบเทียบตนเองกับสัตว์ทั้งหลายว่า เรารักชีวิตฉันใด สัตว์เหล่านั้นก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านั้นรักชีวิตฉันใด เราก็ก็นั้น ดั่งนี้แล้ว ไม่พึงฆ่าสัตว์ เอง ไม่พึงใช้ให้ผู้อื่นฆ่า” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๗๑๑/๖๖๕) ในอิตตทัณฑสูตร ตรัสว่า “ผู้เป็นนุนี้ พึงเป็นผู้มี สัจจะ ไม่คณอง ไม่มีมายา ปราศจากคำส่อเสียด ไม่มักโกรธ พึงข้ามความโลภอันต่ำช้าและความหวงแหนเสีย ให้พ้น” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๙๔๘/๗๒๓) และในเมตตสูตร ตรัสว่า “กุลบุตรนั้นพึงแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มี

ขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและท่ามกลาง ” “กุลบุตรผู้เจริญเมตตาฉันนั้น จะยืน เดิน นั่ง หรือนอนอยู่ก็ตาม พึงตั้งสติไว้ตลอดเวลาที่ยังไม่มีความง่วง บัณฑิตทั้งหลายเรียกวินัยกรรมนี้ว่า เป็นพรหมวินัย ในธรรมวินัยของพระอริยเจ้านี้” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๘-๙/๒๔)

ความเมตตา เป็นความปรารถนาอยากให้เขาเป็นสุข จะเป็นสภาวะจิตที่นุ่มนวล เป็นความไม่อาฆาตมาดร้ายใคร ไม่จ้องมุ่งทำร้าย เป็นจิตใจที่ต้งาม เพิ่มการพัฒนาจิตให้ดียิ่งขึ้นด้วยธรรมแห่งการมีเมตตา บำเพ็ญเมตตา เป็นการแผ่มิตรภาพ ไม่ตรีจิต ความสุข ละลายโกรธอาฆาตพยาบาท มีจิตสม่ำเสมอเป็นอันเดียวทั้งผู้ที่มีพระคุณต่อเราและทั้งผู้ไม่มีคุณหรือศัตรูอาฆาต เป็นการแผ่ดังเช่นน้ำที่แผ่ความเย็นไปให้อย่างเดียว ให้ทั้งคนชั่วและคนดี ผู้บรรลุลุทธิธรรมจะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้มีแต่เมตตากรุณาเสมอ ดังคำ HOLY

6. SALVATION การช่วยให้พ้นทุกข์ ความหลุดพ้น เป็นผู้หมดสิ้นกิเลส ย่อมแนะนำให้ผู้อื่นพ้นภัย ช่วยให้อุดพ้นจากนรก การช่วยให้พ้นบาป เป็นต้น ดังปรากฏในรัตนสูตรว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐยิ่ง เป็นเครื่องนำสัตว์โลกให้ถึงนิพพานเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลก ซึ่งมีอุปมาเหมือนพุ่มไม้ในป่าผลิยอดในเดือนต้นฤดูร้อน พระพุทธรัตนนี้เท่านั้นเป็นรัตนที่ประณีต ด้วยสัจจวาจาซึ่งข้อความสวัสดีจึงมีแก่สัตว์เหล่านี้ (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/236/552) ในนาวาสสูตรทรงตรัสว่า “คนที่ขึ้นเรือที่แข็งแรง มีทั้งพายและถ่ออยู่พร้อมมูล ทั้งเป็นคนรอบรู้วิธีในเรือเรือ เป็นคนฉลาด มีปัญญา ย่อมจะพาคนอื่น ๆ ในเรือนั้นข้ามน้ำได้เป็นจำนวนมากฉันใด” “ผู้ที่ถึงฝั่งแห่งเวทคือมรรคญาณ อบรมตนแล้วเป็นพหูสูตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม เป็นผู้รู้ทั่วถึง พึงช่วยให้ผู้ที่ตั้งใจฟังและผู้มีอุปนิสัยบรรลุลุทธิธรรมพินิจพิเคราะห์ได้ ฉะนั้น” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/324-325/573)

จากพุทธพจน์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่าผู้ที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ ดังเช่นพระองค์เองเพราะพระองค์ตรัสรู้ หลุดพ้น หมดสิ้นกิเลส พ้นทุกข์ และพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาช่วยสั่งสอนสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ชี้แนวทางให้พ้นทุกข์ นับตั้งแต่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะตรัสรู้ธรรมตามพระองค์ เป็นสาวกองค์แรกที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ แล้วต่อมาพระปัญจวัคคีย์องค์อื่น ๆ ก็บรรลุตาม หลังจากนั้นพระองค์และสาวกก็เผยแพร่ช่วยเหลือตามพระประสงค์ของพระองค์ ทำให้มีผู้บรรลุลุทธิธรรมมากมาย แสดงว่าธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น ผู้อื่นก็สามารถตรัสรู้ตามได้ เป็นการช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นผู้หมดสิ้นกิเลส ช่วยให้อุดพ้นจากนรก ช่วยให้อุดพ้นบาป ที่ไปอันดับแรกคือสุคติ ธรรมเหล่านี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณ ดังคำว่า SALVATION ในส่วนหนึ่งของ TRUTHS

กล่าวได้ว่า ในแง่ของประโยชน์การเข้าถึงความจริงอันประเสริฐ (TRUTHS) เท่ากับได้เห็นความจริงของอริยสัจ 4 แล้วเป็นพระอริยบุคคล คือพระโสดาบัน หมายถึง อริยบุคคลผู้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน พระพุทธเจ้าทรงตรัสในรัตนสูตรว่า “ธรรมทั้งหลายบรรดามี คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา หรือแม้สัสสัพทปราคาส พระโสดาบันนั้นละได้แล้ว พร้อมกับการได้บรรลุโสดาปัตติมรรคนั่นเอง” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/10/14) เป็น

พระสกทาคามี หรือ สกิทาคามี แปลว่า พระอริยบุคคล พระพุทธเจ้าทรงตรัสในปฐมสิกขาสูตรว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณ ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะว่าไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ไว้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้น

คุณค่าของอริยสัจ 4

หลักอริยสัจ นอกเหนือจากการมองชีวิตตามความเป็นจริงแล้ว ยังมีคุณค่าต่อผู้ศึกษาและปฏิบัติดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรับเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาคือ ๑ ก็ตาม จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันเช่นนี้
2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตน ด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ
3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเติบโตออกไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่า และสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นย่อมมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป
4. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตเองแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยา หรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาหรือกิจการเหล่านั้น จะเจริญขึ้น เสื่อมลง สลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทนอย่างไรก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่า อริยสัจ ก็จะยืนยง ใหม่และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

บทสรุป

พระพุทธศาสนาแสดงความจริงแห่งชีวิตว่าเต็มไปด้วยทุกข์ คือ มีชีวิตต่อเนื่องด้วยกระบวนการไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นทุกข์จริงอย่างไร เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนานี้มีทัศนะการมองโลกและชีวิตแบบสัจนิยม (realism) เพราะเป็นการมองด้วยสายตาวิเคราะห์ข้อเท็จจริง ตั้งแต่ต้นจนจบตามความเป็นจริง คือ ในเบื้องต้นมองว่าชีวิตเป็นทุกข์อย่างนั้น ๆ แต่กระนั้น ถ้าบุคคลสามารถแก้ไขจัดการทุกข์หรือปัญหาที่มีให้หมดไปด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ก็จะมีผลเป็นสุขได้ในที่สุด มนุษย์ที่เชื่อว่าปัญญาคือหนทางที่จะศึกษาและสามารถพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้าทุกคน ซึ่งการแก้ไขปัญหาวินิจฉัยจะต้องดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนินการให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้น ๆ แล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลง ดังนั้น แก่นของความจริงว่าด้วยหลักอริยสัจ 4 จึงอยู่ที่การรู้จักใช้ปัญญาแก้ปัญหาลงหลังจากทราบความจริงแล้ว ปัญญาที่จะต้องเข้าใจและรู้เท่าทันปัญหาที่จะดับแก้ และช่วยให้มนุษย์ทุกคนมีความเข้าใจสภาพตามความเป็นจริงของธรรมชาติ และรู้จักสภาพของตนเองอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสำรอง สลฺยโต และ ญัฐชยา จิตภักดี. (2563). “กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร”. *Journal of Modern Learning Development*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม: 102-117.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2544). *อริยสัจ 4*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.
- อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. (2551). *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,

บทวิจารณ์หนังสือ
พระพุทธเจ้าสอน How to ความสำเร็จ

พระปลัดสุชาติ สุชาโต (สิงห์คุณ)
Phrapalat Suchart Suchato (Singkhun)

วัดจรรย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
Wat Chan, Suphan Buri Province
Suchart.Singkhun@gmail.com

บทนำ

หนังสือ “พระพุทธเจ้าสอน How to ความสำเร็จ” เป็นหนังสือของผู้เขียนที่ใช้นามปากกาว่า ราชรามัญ จำนวน 208 หน้า โรงพิมพ์ภาพพิมพ์ หนังสือได้นำเสนอแง่มุมความคิดเห็นเกี่ยวกับ “คำสอนพระพุทธเจ้า” บางข้อที่ผู้เขียนคิดว่าน่าสนใจและนำมาอธิบายเป็นภาษาร่วมสมัย สามารถนำคำสอนให้เข้าถึงได้กับคนทุกชนชั้น ทุกวัย เพราะแต่ละหัวข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น ล้วนเป็นความจริงหรือที่เรียกว่า สัจธรรม นั่นเอง และที่สำคัญสอดแทรกแนวคิดใหม่ตีความใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจธรรมะในแง่มุมใหม่ ๆ ธรรมะไม่ได้เข้าถึงยากอย่างที่คิด จึงเป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้วิจารณ์ที่จะศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และเติมเต็มให้กับผู้เขียนในส่วนที่ขาดหายไปหรือในส่วนที่ผู้วิจารณ์คิดว่า น่าจะเป็นประโยชน์กับหนังสือเล่มนี้ ผ่านการบทวิจารณ์นี้

เนื้อหา

ผู้วิจารณ์ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว อยากจะนำเสนอให้ทุกท่านได้อ่าน จะรู้สึกชอบหรือไม่ก็น่าจะมีารู้ได้สำหรับตัวผู้วิจารณ์แล้วหนังสือเล่มนี้ถือว่าดีมาก เพราะมีเนื้อหาอ่านง่าย เข้าใจง่าย สอดแทรกธรรมะ ทำให้อ่านไม่น่าเบื่อ แต่ก็มีบางแห่งในหนังสือที่อยากให้ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเล็กน้อย ก็จะทำให้หนังสือเล่มนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจารณ์จะสรุปเนื้อหาแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

เรื่องชีวิตต้องคิดก่อนใช้

ผู้เขียนได้เขียนบรรยายถึงการที่หลายคนเข้าใจในบางเรื่องผิด ๆ แต่กลับไปคิดว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เป็นเรื่องที่ใช่ เมื่อเข้าใจแบบนั้นไปแล้วก็นำเอาไปบอกต่ออีก ความเข้าใจผิด ๆ จึงซ้ำซากจำเจอยู่อย่างนั้นไม่จบสิ้น โดยเฉพาะเรื่องของการสร้างฐานะให้เกิดความมั่งคั่งและมั่นคง บางคนใช้ชีวิตไปวัน ๆ ไม่มีเป้าหมาย เพราะคิดเอาเองว่าเป็นการใช้ชีวิตเรียบง่ายสายธรรมะ บางคนใช้ชีวิตปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม บางคนใช้ชีวิตไปทำ

ตัวให้ตรงกับคำพยากรณ์ของซินแส หนักไปกว่านั้น พอเห็นใครคุยกันเรื่องวิธี การทำให้รวย ก็ไปบอกว่า “โลก” ทั้งที่คนอยากรวยคือคนที่ต้องการความมั่นคงในการใช้ชีวิต ไม่รู้ว่าผิด ตรงไหน ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงความเชื่อเหล่านี้ว่า นักบวชบางคนยังไม่เข้าใจ เลยว่าจริง ๆ “ธรรมะ” คืออะไร แต่พยายามจะนำเอามาบอกมาสอน ธรรมะมีเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดของธรรม โดยธรรมะนั้นมีทั้งแบบ โลภียะ และ โลกุตระ “โลภียะ” อันนี้เป็นศัพท์ทางเทคนิค ความจริงก็คือ การนำเอาธรรมะมาใช้ในสไตล์คนใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาสามัญทั่วไป ผ่านบ้าน ผ่านคอนโด ผ่านรถ ส่งลูกเรียน เสียค่าเน็ต ค่ามือถือ เที่ยวเล่นสนุกเฮฮา แต่ถ้าจะไปในฝ่าย “โลกุตระธรรม” ซึ่งหมายถึง ตัดใจได้ ปล่อยวางได้ ถ้ามีความพร้อมก็ไปได้ เรื่องอื่น ๆ ไม่ต้องห่วงแล้ว เรื่องอยู่ เรื่องกิน เรื่องลูกเต้า ทรัพย์สินสมบัติ ปล่อยวางได้หมดแบบนั้นก็ได้ ดังนั้นคนที่ดำรงตนอยู่ในภาวะ โลภียะธรรม ยังต้องดิ้นรนแสวงหาเพื่อความมั่นคงให้แก่ชีวิต โดยมีลมหายใจเจออยู่กับ กาม กิณ เกียรติ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่ผิดวิสัย แต่เข้าใจผิดไปเพราะความรู้ไม่ครบด้าน ที่ว่า “กาม” คนทั่วไป หมายถึง การมีความชอบเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์ แต่แท้จริงในด้านพุทธศาสนา หมายถึง การดำรงตนที่ยังยึดมั่นอยู่ในโหมดของการขึ้นชอบ ซึ่งมีลักษณะของสิ่งที่รวมกันแล้วเรียกว่า กาม เป็นข้อ ๆ ดังนี้ รูป ที่สวยงาม เสียง ที่ไพเราะ กลิ่น ความหอมชวนดมรส เป็นรสชาติที่อร่อย สัมผัส ความอ่อนโยนและงดงาม ในเสื้อผ้า ของใช้ และความรู้ จากผู้อื่นที่ได้รับ สรุปคือผู้เขียนได้อธิบายว่า ธรรมะหลายข้อถูกนักบวชสอนบิดไป จนเป็น พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้ใครเป็นคนจน แต่ก็ยังมีความพยายามไป ตีความแบบนั้น ทั้งที่คนที่ใช้ชีวิต ดิ้นรนทำมาหากิน เพื่อมีทรัพย์สินเงินทอง ถือเป็นการสร้างฐานะของคนทางโลก เพื่อให้เกิดความมั่นคงนั้น แต่บางคนไปมองว่าเป็นคน โลก การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้ทรัพย์มาอย่างถูกต้อง สุจริต ตามกรอบกติกาของสังคมและบ้านเมืองนั้น ๆ ไม่ใช่เป็นการทำผิดศีลธรรม ที่สำคัญไม่ใช่ “ความโลภ” ถ้าความอยากที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตคือ ความโลภ บนโลกนี้คงมีแต่คนโลภไปกว่าคนอื่นโลก ความอยากรวยจึงไม่ใช่ความโลภอย่างที่หลายคนเข้าใจ แท้จริงแล้วลักษณะของความโลภเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือ ของที่ไม่ใช่ของเรา แต่เราปรารถนาอยากได้มาเป็นของเรา โดยที่ของนั้นมีเจ้าของอยู่แล้ว

อย่าดูถูกสิ่งที่เล็กและคนหนุ่มสาว

ผู้เขียนอธิบายว่า ความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุ เหมือนที่คนรุ่นก่อน ๆ ชอบบอกว่าอายุ 40 ปี คือเริ่มต้น แต่ในยุคใหม่นี้ เป็นคนรุ่นใหม่เก่ง เรียนรู้เร็ว ไหวพริบดี มีความจำเป็นเลิศ เช่น มาร์ก ซักเคอร์เบิร์ก ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ร่ำรวย มีชื่อเสียง เป็นเจ้าของเฟซบุ๊กหรือเมืองไทยก็ ตี๋อบ อิทธิพัทธ์ พิริยะเดชาพันธ์ เจ้าของเก้าแก่น้อย ที่ประสบความสำเร็จตั้งแต่อายุน้อย ๆ ดังนั้นคนรุ่นสาวรุ่นหนุ่ม ไม่ว่าจะทำอาชีพอะไร ก็สามารถประสบความสำเร็จได้ ถ้ามีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจนและมีโมเดลที่ทำได้จริง พระพุทธเจ้าทรงเคยตรัสกับกษัตริย์องค์หนึ่ง ถึงเรื่องไม่ควรดูหมิ่นดูแคลนสิ่งที่เล็กหรือสิ่งน้อยนิดว่าไม่สำคัญ ว่า “อย่าดูแคลนว่ากษัตริย์เป็นเด็ก อย่าดูแคลนว่างูตัวเล็ก อย่าดูแคลนว่าเป็นไฟกองเล็ก อย่าดูแคลนว่าเป็นพระภิกษุหนุ่ม” ซึ่งความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุ แต่อยู่ที่ความตั้งใจและทุ่มเท เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ไฟที่เริ่มจากกองเล็ก

ก็สามารถขยายให้เป็นกองใหญ่ได้ กษัตริย์อายุน้อยก็ไม่ควรดูถูก งูตัวเล็กก็มีพิษได้ พระภิกษุหนุ่มก็สามารถบรรลุธรรมและสำเร็จมรรคผลได้

ทฤษฎีของกฎแห่งแรงดึงดูด

ในเนื้อหานี้ผู้เขียนได้อธิบายไปในส่วนของเชิงจิตวิทยาสมัยใหม่ที่เชื่อว่า เราคิดอะไร อย่างไร สิ่งที่เราคิดนั้นจะมาสู่ตนเองเสมอหากคิดแต่เรื่องดี ๆ สิ่งดี ๆ สิ่งเหล่านั้นก็จะมาหาทำให้เราสมหวังในสิ่งนั้นได้จริง เพราะสมองมีคลื่นบางอย่างที่สามารถดูดสิ่งต่าง ๆ เข้ามาได้ ซึ่งมีคนประสบความสำเร็จด้วยกฎนี้ หลายคนฝึกและทดลองทำกันแล้วได้ผล คนเราถ้าคิดในสิ่งที่ดี สิ่งนั้นจะดึงดูดเข้ามาเอง ปราชญ์บางคนบอกว่าเพื่อนที่คบ หนังสือที่อ่าน งานที่ทำ สามารถบ่งบอกถึงอนาคตได้ เพราะโลกที่เราอาศัยอยู่นั้นมีแรงดึงดูดมากมายหลายชั้น ตั้งแต่ชั้นบรรยากาศเรียงกันลงมาเป็นชั้น ๆ แต่ชั้นที่เยี่ยมที่สุด คือ แรงดึงดูดที่เกิดขึ้นจากพลังงานสมองมนุษย์ที่สามารถทำให้เกิดผลและเป็นจริงได้เสมอ พระพุทธเจ้าก็อยู่ในวงโคจรของกฎแห่งแรงดึงดูดเหมือนกัน เมื่อคราวที่เป็นเจ้าชาย พอได้เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และ นักบวช ก็เกิดการตั้งคำถามต่าง ๆ ในใจของพระองค์ และปรารถนาที่จะรู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร ถึงกับถามนายฉันทะว่า พระองค์จะต้องเป็น แบบนั้นไหม เมื่อฉันทะบอกว่าต้องเป็น พระองค์ก็คิด ๆ แต่เรื่องนั้น แล้วก็ตอบจิตใจของตัวเองได้ว่า ต้องเป็นนักบวช เพื่อแสวงหาความจริงของเรื่องนั้นให้ได้ แรงดึงดูดจึงเริ่มต้นจากความคิดเป็นหลัก

เป้าหมายต้องโฟกัส

ผู้เขียนได้กล่าวถึงเป้าหมายว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ตามที่นักจิตวิทยาได้สอนกันมา ดังที่ เดล คาร์เนกี เคยพูดว่า “เมื่อมีเป้าหมาย ที่ชัดเจน การเดินทางไปหาสิ่งนั้นก็ไมยาก” แม้พระพุทธเจ้าเมื่อออกบวชแล้ว ก็ทรงตั้งเป้าหมายเอาไว้อย่างสูงสุดว่า “เราจะต้องพบสัจธรรมความจริงให้ได้เพื่อนำเอาวิธีนั้นมาบอกแก่ชาวโลก” เมื่อตั้งเป้าหมายแล้วก็ลงมือทำอย่างจริงจัง ลองผิดลองถูกอยู่นานถึง 6 ปี กว่าจะได้ค้นพบพระสัจธรรม เมื่อเป้าหมายชัดและลงมือทำ ก็จะนำมาซึ่งความสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงเน้นหนัก ในเรื่องของการลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติ มากกว่าการกราบไหว้อ้อนวอน และมีประโยคที่พระองค์ได้เคยตรัสสอนว่า “ผู้ปรารถนาความสำเร็จ ในทางธรรมดับทุกข์ หลุดพ้น แม้ผู้นั้นอยู่ใกล้ตถาคต จับชายสังฆาฏิของ ตถาคต ก็เหมือนอยู่ไกลตถาคต ถ้าไม่ได้ลงมือปฏิบัติ แม้ผู้นั้นอยู่ห่างไกลตถาคต แต่ลงมือปฏิบัติธรรมผู้นั้นถือว่าอยู่ใกล้กับตถาคต”

มัน ๆ กับตัวเองสักหน่อย

ผู้เขียนได้แสดงทัศนะให้กำลังใจว่า หากมีโอเคเดียว ๆ และมีเป้าหมายที่ชัดเจน และลงมือทำอย่างมั่นใจ ไม่กลัวสิ่งข้างหน้าที่จะเกิดขึ้น ตั้งมั่นไม่ไขว่เขว ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเป็นการเตือนสติว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” สอนอย่างตรงไปตรงมาว่า ให้มั่นใจในตัวเอง เวลาจะลงมือทำอะไร อย่าไปคิดที่จะคอยพึ่งพาผู้อื่น เรา ยึดลมหายใจของคนอื่นมาปฏิบัติธรรมแทนยังไม่ได้เลย ความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าต้องการความสำเร็จ ให้ใจตัวเองเป็นที่พึ่งของใจตัวเองให้ได้ แล้ว สิ่งที่ว่าอุปสรรค มันก็จะเล็กลง

จงพอใจในสิ่งที่ได้ แต่อย่าพอใจในสิ่งที่มิ

ผู้เขียนแสดงทัศนะว่าเรามากได้ยินประโยคนี้นี้ว่า ความสำเร็จ เงินทอง ชื่อเสียง มันก็แค่นั้น ตายไปก็เอาไปไม่ได้ ซึ่งผู้ที่พูดประโยคแบบนี้ โดยมากอยากสำเร็จ อยากรวย แต่หาวิธีที่ทำให้รวยไม่ได้ จึงต้องพูดปลอบประโลมใจตัวเองด้วยประโยคแบบนี้เสมอ ส่วนคนอีกกลุ่ม ที่พูดประโยคแบบนี้เหมือนกัน แต่เป็นคนที่ประสบความสำเร็จแล้ว ใช้ชีวิตมาเต็มทีกระทั่งรู้สึกว่ พอแล้วในทางโลกียะ ประารถนาที่จะหันหน้าเข้าหาความสงบมากขึ้น แบบไม่ต้องรู้จักใคร และการที่มีความเข้าใจว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สอนให้อยู่แบบไม่ต้องมีอะไรเลย ไม่ต้องดิ้นรน อยู่ตามแบบธรรมดาไปวัน ๆ นับได้ว่าแนวความคิดนี้เป็นแนวคิดที่ผิดจากคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างมาก เพราะพระพุทธองค์ไม่เคยตรัสสอนแบบนี้เลย เหมือนกับคำว่า “ความพอใจ” ความพอใจในทางโลกียะ ไม่ได้หมายถึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมี แต่ความพอใจในที่นี้ หมายถึง พพอใจในสิ่งที่ตัวเองได้มากกว่า สำหรับการทำงานต้องตั้งเป้าหมายใหม่ว่า คราวหน้าจะทำให้ดีกว่านี้ คือ ต้องดีกว่าเก่า จึงเป็นความพอใจในสิ่งที่ได้ จงพอใจในสิ่งที่ได้แต่อย่าไปพพอใจกับสิ่งที่มิ เพราะการพัฒนาเพื่อก้าวไปให้ถึงความสำเร็จ เป็นภาวะจำเป็น อย่างยิ่งของการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จงพอใจ ในสิ่งที่ตนเองได้ แล้วแสวงหาต่อไปให้ถึงตามหลักที่ถูกต้องหรือหลักจริยธรรม

เมื่อมีทรัพย์ต้องทำให้มีความสุข

ผู้เขียนได้อธิบายในบทนี้ว่า คนที่มีเงินมีทองเพราะตรากตรำทำงานมาอย่างหนัก ก็ยังหาความสุขให้แก่ตัวเองไม่ได้ทรัพย์สินที่มั้นั้น บางคนมีเงินมากแต่ชีวิตกลับเจียบเหงา บางคนแม้มีเงินมากแล้วก็ยังทำตัวเป็นทาสเงิน คือ คอยหาเงินมาใส่เพิ่มอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่รู้จักวิธีการบริหารเงิน ที่ทำให้ชีวิตมีความสุข พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนถึงเรื่องความสุข แก่ผู้ที่ครองเรือนที่ควรได้รับว่า 1. สุขจากการมีทรัพย์ 2. สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ 3. สุขจากการไม่เป็นหนี้ 4. สุขจากการทำงานที่ไม่มีโทษความสุขทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นความสุขที่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าเรารู้จักการบริหารเงินทองที่เรามีอยู่ แต่โดยมากจะอยู่ในข้อแรก มีความสุข เพราะมีเงิน มีทรัพย์ แต่ความสุขจากการจ่ายทรัพย์ไม่ค่อยมี เพราะเวลาที่จ่ายออกทีไร มักจะคิดมาก ทบทวน เสียตาย สุดท้ายก็ตกไปอยู่ในสภาพของทาสเงิน หาแต่เงิน แต่ไม่ใช้เงิน หรือใช้เงินไม่เป็น และการตั้งเป้าหมายคือสิ่งสำคัญ คือ การตั้งใจมั่น แน่วแน่ ที่จะทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อไปให้ถึงสิ่งที่ต้องการ

จุดเริ่มต้นของความสำเร็จ

ใครก็แสวงหาความมั่นคงในชีวิต ความสำเร็จในชีวิต แต่หลายคนอาจจะยังงง ๆ อยู่ว่าอะไรกันแน่คือจุดเริ่มต้น ของความสำเร็จ? ถ้าถามแบบนี้ก็ต้องย้อนถามกลับไปว่า งานของคุณคืออะไร? เพราะงานแต่ละอย่างมีจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกันโดยพื้นฐานของอาชีพ แต่ถ้าหากให้น่าเอาหลักธรรมมาบอก เพื่อให้เอาไปปรับใช้กับชีวิตของแต่ละคนได้ ก็ต้องบอกว่าธรรมะ ข้อนั้น คือ ธรรมข้อแรก ของมรรคมืองค์แปด “สัมมาทิฐิ” การมีความคิดที่ถูกต้อง นั้นแหละเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ ในทุกอาชีพอย่างแท้จริง

พระพุทธเจ้าสอนการลงทุน

ในเนื้อหาที่ ผู้เขียนได้ยกเอาพระไตรปิฎกมาเปรียบเทียบสอนเกี่ยวกับการลงทุนเอาไว้ว่า หลักโภควิภาค 4 ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 11 พระสูตรต้นตปิฎกเล่ม 3 ที่ฌนิกาย ปาฎิกวรรค ความโดยย่อดังนี้ว่า “คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นสะสมโภคสมบัติได้อย่างนี้แล้ว จึงแบ่ง โภคสมบัติเป็นสี่ส่วน เขาย่อมสมานมิตรไว้ได้ จึงใช้สอยโภคสมบัติด้วยส่วนหนึ่ง จึงประกอบกิจการงานด้วยสองส่วน จึงเก็บส่วนที่สี่ไว้หมายว่าจักมีใช้ในยามอันตราย ผู้เขียนอธิบายขยายความว่า เมื่อมีทรัพย์แล้ว ให้เก็บเอาไว้เป็นส่วนเท่าๆ กัน จะได้ส่วนละ 25% จำแนกได้ดังนี้ ให้เอาไว้ใช้สอยเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง 25 % 2.ให้เอาไว้ใช้กับการงานที่ต้องทำ หรือการลงทุน 50 % (2 ส่วน) 3.ให้เอาไว้ใช้ในยามจำเป็น 25 % รวมได้แล้ว คือ 100 % พอดี

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ขอชื่นชมการเรียบเรียงและการเขียนของหนังสือเล่มนี้ ที่ผู้เขียนได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “พระพุทธเจ้าสอน How to สู่อำนาจสำเร็จ” พอได้อ่านชื่อเรื่องแล้วก็มีความสนใจเป็นอย่างมากเพราะชีวิตมนุษย์ก็ต่างอยากประสบความสำเร็จและหนีพ้นจากความจน เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย

ประเด็นที่เห็นด้วย

จากทัศนะส่วนตัวเมื่อได้อ่านแล้ว รู้สึกชอบเล่มนี้อยู่เหมือนกัน ที่ผู้เขียนเป็นการยกเอาคำสอนของพระพุทธเจ้า คือพุทธสุภาษิต มาอธิบายในความเข้าใจของผู้เขียนและได้ใช้ภาษาเรียบง่ายในการสื่อสาร โดยเล่าเปรียบยกหลักธรรมง่าย ๆ ที่เรามากคุ้นชินได้ยินกันบ่อย ๆ แต่พอมายู่ในหนังสือเล่มนี้ หลักธรรมเหล่านี้กลับมีคุณค่ามากมาย เหมือนที่ ผศ.ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ ได้กล่าวในคำนิยมในหนังสือเล่มนี้ว่า “ธรรมะอาจเป็นยาขมของใครบางคน โดยเฉพาะวัยรุ่น หรือผู้อยู่ไกลธรรมทั้งกายใจ แต่ว่าผู้อยู่ใกล้ชิดทั้งกาย วาจา และใจ กลับมองว่าธรรมะเป็นยาขมอันเอกที่แก้โรคได้สารพัด โดยสาระสำคัญแล้วธรรมะมีหลากหลายระดับ ซึ่งเราสามารถเลือกสรรมาปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม และหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้นำแต่ละข้อธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอนมาเรียบเรียงใหม่ ด้วยภาษาที่ร่วมสมัย อ่านง่าย เข้าใจง่าย และที่สำคัญเข้าถึงได้จริง เช่น “พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้จน แต่สอนให้คนไม่ให้โลภ” ประโยคนี้เป็นประโยคที่จริงในโลก ที่ผู้คนต่างก็ตีความกันผิด สอนต่อกันมาจนคำสอนบางครั้งบิดเบือนจนไม่เป็นอันต้องเจริญ เพราะติดอยู่ในความเข้าใจว่าต้องเดินตามคำสอน จะได้ไม่ผิดเพี้ยน

ประเด็นที่เห็นต่าง

มีบางประเด็นผู้วิจารณ์มองว่าการลำดับเนื้อหา ต้องยกตัวอย่างประกอบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งข้อสังเกตประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจารณ์อยากจะเสริมเพิ่มเติม คือ อัตตา หิ อัตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ควรเพิ่มพระคาถานี้อีกหนึ่งบาท โก หิ นาโถ ปโร สียา ใครเล่าจะเป็นที่พึ่งให้เราได้ ประเด็นนี้หลวงพ่อดมเจดีย์พระพุทธโฆสจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านได้อธิบายไว้ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องพึ่งตนเองทุกอย่าง แต่

ต้องทำตัวเองให้เป็นที่พึ่งของตนเองก่อน ถึงจะพึ่งตนได้ ถ้าไม่ทำตนให้ถึงความเป็นที่พึ่งของตนได้ ตนก็ไม่สามารถที่จะเป็นที่พึ่งได้ ไม่สามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ด้วย ไม่สามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ด้วย

โดยภาพรวมแล้วเป็นหนังสือที่ดี อ่านแล้วได้แง่คิด คิดตามได้ไม่สับสน มีประโยชน์หนึ่งที่ผู้วิจารณ์ชอบมากในหนังสือเล่มนี้ คือ ไม่ใช่พอใจในสิ่งที่มี แต่จงพอใจในสิ่งที่ได้ ถ้าเราพอใจในสิ่งที่มีก็จะทำให้เราเป็นผู้ไม่ขวนขวายพยายาม แต่ถ้าเราพอใจในสิ่งที่ได้ เราก็จะพยายามเพื่อให้ได้มาและพอใจในสิ่งนั้น และต้องเป็นงานสุจริตได้มาโดยไม่คดโกงไม่เบียดเบียนผู้อื่น

บทสรุป

หนังสือเล่มนี้มีความมุ่งหมายเผยแผ่พุทธศาสนา ให้กำลังใจ และเสนอในมุมของการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับชีวิต โดยใช้หลักธรรมที่เข้าใจง่าย สามารถอ่านได้ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังอธิบายให้ผู้อ่านได้เปิดกว้าง ในการเปิดใจให้ยอมรับประเด็นคำสอนที่มีการบิดเบือน เพื่อทำความเข้าใจเสียใหม่ในทัศนะของการดำรงชีวิตที่จะเป็นผู้เจริญ มั่งคั่งและร่ำรวย ภายใต้อิทธิพลของความมั่นใจและเชื่อมั่น ว่าสิ่งที่ทำ หากถูกต้องและสุจริตก็สามารถคิดค้นและลงมือทำให้ตนเองประสบความสำเร็จได้ อีกทั้งยังนำเสนอถึงการตั้งมั่น และการใช้ชีวิตที่ต้องรู้จักแบ่งปันส่วน หยิบยกเอาประเด็นที่พระพุทธเจ้าสอน มาบรรยายได้อย่างเรียบง่ายแต่อ่านเข้าใจและสามารถจดจำวิธีการได้ดี

เอกสารอ้างอิง

ราชรามัญ. (2558). พระพุทธเจ้าสอน How to สู่อุบัติความสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนติ้งส์ จำกัด.

บทวิจารณ์หนังสือ นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก

พระมหานิพิฐพนธ์ กิตติพนฺธ (กัณฺธรรักษ์)

Phramaha Nipitphon Kittiphantho (Kantatharak)

วัดเจษฎาราม พระอารามหลวง จังหวัดสมุทรสาคร

Wat Chettharam, Royal Monastery, Samut Sakhon Province

Nipitphon.Kantatharak@gmail.com

บทนำ

หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก เป็นหนังสือที่แต่งโดยพระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) สมณศักดิ์ในสมัยนั้น จัดพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2524 ซึ่งมีการพิมพ์ครั้งล่าสุด พ.ศ. 2545 ได้จัดรูปแบบ เช่น ขอยย่อหน้า จัดระบบหัวข้อย่อย ชัดเกลาสำนวนโวหารโดยตลอด เพื่อให้อ่านง่ายขึ้น ผู้วิจารณ์ได้เลือกหนังสือเล่มนี้ เพื่อศึกษามุมมองของผู้เขียนที่มีต่อนรก-สวรรค์ ที่เราๆ ต่างก็คุ้นเคยกับคำๆ นี้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีทั้งผู้ที่ออกมาเล่าเรื่องราวต่างๆ บนโลกออนไลน์ หรือในรูปแบบเรื่องเล่าของหนังสือ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้มีรูปแบบการเขียนที่ให้ความสำคัญทั้งในด้านวรรณคดี ศิลปกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังตามปูชนียสถานต่าง ๆ ซึ่งส่งผลสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า อย่างไรก็ตาม เรื่องนรก-สวรรค์ส่วนหนึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอีกส่วนหนึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคต่อมา มีการพรรณนาเรื่องนรกและสวรรค์อย่างพิสดารยิ่ง โดยเฉพาะวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งพระยาสิทธิราชย์ผู้ทรงปรีชาในราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยที่ได้ทรงรจนาขึ้น นรก-สวรรค์นั้นไม่ใช่จุดหมายของพระพุทธศาสนา จุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ซึ่งสามารถบรรลุได้ ในชาตินี้ และนรก-สวรรค์ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือ การเวียนว่าย ตายเกิด สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ ถ้าเราไปเปรียบเทียบกับศาสนาที่ถือเรื่องนรก - สวรรค์เป็นนิรันดร์ เป็นสิ่งสุดท้ายที่มนุษย์จะต้องประสบ ก็จะมี ความแตกต่าง นรก - สวรรค์มีประเด็นที่ควรศึกษา 2 อย่าง คือ 1) ความมีอยู่จริงของนรก-สวรรค์ และ 2) ท่าทีของพุทธศาสนาต่องานเรื่องนรก-สวรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับ คนสามัญ ที่พิสูจน์ไม่ได้นี้หมายถึงทั้งในแง่ลบแง่บวก คือ จะพิสูจน์ว่ามีก็ยังไม่มาแสดงให้เห็นไม่ได้ จะพิสูจน์ว่าไม่มีก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าไม่มีให้มันเด็ดขาด พูดไม่ได้ทั้งสองอย่าง เช่นเดียวกับพวกนักปรัชญาที่ศึกษาให้รู้ความจริงเสียก่อน เช่น รู้ความจริงเกี่ยวกับโลก ว่าโลกนี้เป็น

อย่างไร เกิดเมื่อไร เป็นไปอย่างไร ก็จะมีการวิภาควิธี ใช้สมองใช้สติปัญญาในการโต้เถียง เมื่อไม่สามารถให้คำตอบในเรื่องโลกและชีวิตไม่ได้ เช่น ด้วยวิธีอภิปราย ก็จะต้องปรับวิาทะกันต่อไป

เนื้อหา

ผู้เขียนได้อธิบายเรื่องราวในพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาของการปฏิบัติ มีวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ โดยให้ถือ การปฏิบัติที่ไม่ผิด ซึ่งประเด็นเนื้อหาครอบคลุม 2 ประเด็น กล่าวคือ นรก-สวรรค์ มีจริงหรือไม่ มีอยู่ 3 ระดับ และท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อเรื่องนรก-สวรรค์ มีอยู่ 4 ระดับ ซึ่งผู้วิจารณ์ได้สรุปทีละประเด็นดังต่อไปนี้

1. นรก-สวรรค์มีจริงหรือไม่

1) นรก-สวรรค์ ภายหลังการตาย นรก-สวรรค์ที่เราพูดกันโดยทั่ว ๆ ไปว่าหลังจากชาตินี้ ตายไปแล้วไปรับโทษหรือรับผลกรรมในทางที่ดีและไม่ดี ถ้ารับผลกรรมดีก็ถือว่าไปสวรรค์ ถ้ารับผลกรรมชั่วก็ไปเกิดในนรก สำหรับระดับนี้ตามพระไตรปิฎก ถ้าเราถือตามอักษร พระไตรปิฎกกล่าวไว้มากมาย เมื่อตีความตามตัวอักษรแล้ว จะเห็นได้ว่า นรก-สวรรค์ ภายหลังจากตายนี้มักจะมีในรูปเอ๋ยถึง เอ๋ยถึงแล้วไม่ค่อยมีคำบรรยาย แต่ในบทสรุปสุดท้าย กล่าวว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก หมายความว่า เมื่อแตกกายทำลายชั้นธลวงลับดับชีพไปแล้ว ก็จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่ฝ่ายดีแล้วก็ฝ่ายนรก กล่าวว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ก็จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก สำนวนอย่างนี้ไม่ได้บรรยายว่า สวรรค์นั้นเป็นอย่างไร นรกเป็นอย่างไร ได้แต่สรุป และโดยมากมาห้อยท้ายกับคำแสดงผลของกรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยผลที่จะได้รับในชาตินี้ก่อนว่าผู้มีศีล ประพฤติดีแล้วจะได้ผลอย่างนั้น ๆ สุดท้าย ภายหลังจากแตกกายทำลายชั้นธลวงแล้วจะไปสุคติ เช่นว่า เจริญเมตตามีอานิสสงสัยนี้ คือ หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นต้น บอกผลดีในปัจจุบันแล้ว จึงจะไปห้อยท้ายลงว่าตายแล้ว ไปสวรรค์ ไปพรหมโลก เป็นเพียงการเอ๋ยถึงผลของการทำดี ทำชั่ว

2) นรก-สวรรค์ ที่อยู่ไนใจ นรกสวรรค์ในอันดับที่สองก็คือที่เราพูดกันว่า "สวรรค์ไนอก นรกไนใจ" เป็นเรื่องที่มีในชาตินี้ นรก-สวรรค์ แม้ในชาตินี้ก็สับไปจากที่มีในชาตินี้ เพราะอะไร เพราะอยู่ในสภาพจิต ภูมิของจิต ชั้นของจิต ระดับของจิตใจ จิตของเราไปอยู่ในระดับไหน ถึงเวลาตาย ถ้าระดับจิตเป็นนรกก็ไปนรก ถ้าระดับจิตเป็นสวรรค์ก็ไปสวรรค์ นี่เกี่ยวกับสภาพจิตที่เป็นอยู่ตลอดเวลา คือว่า โดยหลักทั่วไปแล้ว ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานหลาย ๆ ปี ระดับจิตของเราอยู่ कैไหน เวลาตายโดยทั่วไป ถ้าไม่ใช่กรณียกเว้น มันก็อยู่ในระดับนั้นแหละ ส่วนในกรณียกเว้น ถ้าเวลาตายนี้ถึงอารมณ์ที่ดี เช่น ทำกรรมชั่วมาก แต่เวลาตายนี้ถึงสิ่งที่ดี ก็ไปเกิดดีได้

3) นรก-สวรรค์ แต่ละขณะจิต ระดับที่สาม คือ การที่เราปรุงแต่งสร้างนรก – สวรรค์ของเราเองตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน เพราะคนที่ยังไม่รู้ริยสัจ 4 ยังไม่แทงตลอดสังขธรรม ไม่เข้าใจในหลักการเรื่องสังขะของอริยชน ก็ยังปรุงแต่งสร้างสวรรค์นรกกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยอายตนะของเรา คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

ใจ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน คือ เป็นเรื่องสัมพันธ์กับระดับจิตใจ เมื่อเรายังเป็นปุถุชนเราก็ยังปรุงแต่งอยู่เสมอ คือ ปรุงแต่งด้วยกิเลส มีความดี - ความชั่ว มีกุศล - อกุศลในจิตของเรา อย่างนี้เรียกว่า การปรุงแต่งนรก - สวรรค์ ของเราเพราะว่า นรก - สวรรค์ อย่างนี้เป็นเรื่องพันตาพันใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ต้องรอชาติหน้า อยู่ที่เราสร้างจิตใจของเรา ถ้าหากว่าจิตใจของเรามีภูมิธรรมดี สร้างกุศลไว้มาก ทำจิตใจให้อิ่มเอิบเป็นสุข พยายามมองในแง่ดี ก็รับอารมณ์ที่เป็นสุขไว้ได้มาก หากว่าเราสร้างพื้นภูมิจิตไว้สะสมไว้ในทางที่ทำให้จิตมีกิเลสมาก ที่ทำให้จิตเศร้าหมองบ่อย ๆ ต่อไปเราก็จะสร้างนรกของ เราเรื่อยไป เห็นอะไรก็ไม่ดี ไปไหนใจมันก็ไม่สบาย มีแต่ความทุกข์มากมาย ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว เรายังไม่ต้องคิดเลยไปถึงนรก - สวรรค์ ชาติหน้า เพราะปัจจุบันที่เป็นอยู่ กลายเป็นเรื่องที่เราคควรเอาใจใส่มากกว่า เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเราได้รับผลอยู่ตลอดเวลา

2. ทำดีของพุทธศาสนา ต่อเรื่องนรก-สวรรค์

หัวข้อที่สอง การวางท่าทีที่เป็นหัวข้อที่มีความสำคัญ ด้วยว่า การวางท่าทีสำคัญกว่าความมีจริงหรือไม่ คืออันนี้จะไปสำคัญกว่าในแง่ที่พูดถึงนรก - สวรรค์ระดับที่สาม เพราะการวางท่าทีว่า เราจะปฏิบัติอย่างไร หรือจะเอาสิ่งที่ปฏิบัติได้มั่นก็อยู่ที่ระดับสาม หรือรองลงไปก็ระดับที่สอง ดังนั้น การวางท่าทีของ พระพุทธศาสนาต่อเรื่องนรก - สวรรค์ มี 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ต้องมีศรัทธา เมื่อพูดถึงท่าทีที่ต้องย้อนมาตั้งแต่ระดับที่หนึ่ง คือ นรก-สวรรค์หลังจากตายแล้ว ที่เป็นแหล่ง เป็นโลก เป็นภพ ซึ่งเราจะไปรับโทษ รับรางวัล ระดับนี้ เป็นเรื่องที่ เราคนสามัญไม่อาจพิสูจน์ได้ ไม่ว่าในทางลบหรือทางบวก เมื่อพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องขึ้นกับศรัทธา สำหรับทางพระพุทธศาสนานั้นสอนให้เชื่อ อย่างมีเหตุผล สำหรับสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้

2) ถ้อยตามเหตุผล พระพุทธเจ้าทรงพบกับคนที่ยังไม่เชื่อ ไม่มีศรัทธา พระองค์ ก็สอนหลักกาลามสูตร เรื่องมีว่า พระพุทธเจ้าพบกับชาวกาลามะ ซึ่งยังไม่ได้นับถือลัทธิศาสนาอะไร โดยที่พวกเขาภิถามปัญหาซึ่งสอนแตกต่างกันไป ต่างก็ว่าของตนจริง ของพวกอื่นเหลวไหล ไม่รู้จะเชื่อใครในที่สุดชาวกาลามะจึงทูลถาม พระพุทธเจ้าว่า ข้าพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติตนอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่าเชื่อเพียงเพราะได้ยินได้ฟังตาม กันมาเรียนกันมา อย่าเชื่อเพียงเพราะชาวเล่าลือ อย่าเชื่อเพียงเพราะมีเขียนในตำรา หรือเพียงเพราะเห็นว่า สมณนี้เป็นครูของเรา เป็นต้น ตรัสหลักกาลามสูตรที่มี 10 ข้อให้พิจารณาด้วยตนเอง แล้วพระองค์ก็ตรัส ยกตัวอย่างซึ่งมาเข้าเรื่องนรก - สวรรค์ และกรรมดีกรรมชั่ว กุศล - อกุศลในที่สุด

3) มั่นใจตน ไม่อ้อนวอน พระพุทธเจ้าตรัสถึงผลของการทำความดีความชั่ว พระองค์ตรัสว่า การทำชั่วนั้นมีผล ต่อไปนี้ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า โดยระบุผลหลายข้อที่มีในชาตินี้ก่อน ผลชาติหน้าที่ตามมาหลังจากตาย เอาไว้ข้อสุดท้าย แม้ผลดีก็เช่นกัน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผลอะไรต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา หลักพระพุทธศาสนาถือเรื่องกรรม กรรมเป็นเรื่องของเหตุ กฎธรรมชาติ เมื่อเป็นไปตาม กฎธรรมชาติแล้ว ก็เป็นเรื่องของการที่เราจะรู้เท่านั้น เราไม่รู้เราไม่ต้องไปวิงวอนให้ผลอย่างนั้นเกิด ในเมื่อมันเป็น กฎ มันเกิดจากเหตุ พอเหตุเป็นอย่างนี้แล้วผลนั้นเกิดเอง เราไม่ต้องอ้อนวอนว่า ทำเหตุนี้แล้ว ขอให้ผลนี้เกิด

เกิด เพราะว่า อ่อนวอนอย่างไร มันก็ไม่เป็นไปตามคำอ่อนวอน แต่เป็นไปตามเหตุที่ทำ เมื่อทำกรรมดีผลดีที่เกิดขึ้นเป็นไปตามหลักกรรมมันเป็นไปตามกฎธรรมดา ไม่เป็นไปตามคำอ่อนวอนของเรา

4) ไม่หวังผลตอบแทน เรื่องนรก-สวรรค์มีส่วนเหมือนเป็นผลตอบแทน นรคนั้นเป็นผลร้ายเปรียบเทียบกับเหมือนว่า เป็นการลงโทษสำหรับกรรมชั่ว และสวรรค์เป็นผลตอบแทนของกรรมดี ทีนี้ถ้าหากว่าเรายังทำกรรมดี เว้นกรรมชั่วโดยหวังผลอยู่ พระพุทธศาสนาจะสอนต่อไปอีกระดับหนึ่งว่าถ้าเรายังทำเพราะหวังผลอยู่ ก็เรียกว่า เป็นโลกียปุถุชน เป็นปุถุชนที่ยังมีกิเลส คนของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงต้องเป็นอริยสาวก เพราะอริยสาวกนั้น เป็นผู้ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ดังนั้นเมื่อเรารู้แล้ว มีความมั่นใจในตัวเอง ก็จะต้องปฏิบัติให้สูงไปกว่านั้น คือไม่ต้องไปหวังผลเลย เราทำความดีเพื่อให้สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้น

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หลักพุทธศาสนาที่บอกว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการตีความหวานพืชเช่นไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น ปลูกเม็ดมะม่วงได้ต้นมะม่วง ปลูกเม็ดมะปรางได้ต้นมะปราง นี่เรียกว่าหวานพืชเช่นใดได้ผลเช่นนั้น ผลดีที่เราต้องการเป็นวัตถุภายนอก ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ มันก็เกิดขึ้น ถ้าไม่ตรงมันก็ไม่จำเป็นต้องได้ สำหรับมนุษย์โลกียปุถุชน พอปลูกมะปราง ไม่ได้คิดแต่เพียงให้ได้มะปราง แต่ไปคิดว่าให้ได้กำไรมา ก็เลยเป็นอันว่า มนุษย์ทำอะไรหวังผลตอบแทนมาก เมื่อทำความดีก็หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน แต่ถ้าได้ก้าวหน้าไปสู่ขั้นเป็นอริยสาวกแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่ค่อยห่วงเรื่องผลตอบแทน แต่ว่ารักคุณภาพของชีวิต รู้คุณค่าของชีวิตตัวเองที่มันประณีตขึ้น บริสุทธิ์ขึ้น รักความบริสุทธิ์ของชีวิต รักธรรมะ รักความดีงาม ต้องการให้ธรรมะคือ ความ ดีงาม มันเกิดมีแก่ชีวิตและเกิดมีขึ้นในโลก ถ้ามีความรัก ความต้องการอย่างนี้ สังคมจะมี แต่ความดีทุกสิ่งมันจะดี มนุษย์จะมีความสุข จะไม่ถือเรื่องผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสำคัญ

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์พบว่า หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เล่มนี้ ให้ความสำคัญกับนรก - สวรรค์ ในแง่ของพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ 1. นรก - สวรรค์ มีจริงหรือไม่ ซึ่งมีอยู่ 3 ระดับด้วยกัน กล่าวคือ 1) นรก - สวรรค์ หลังตาย 2) นรก - สวรรค์ ที่อยู่ใจ และ 3) นรก - สวรรค์ แต่ละขณะจิต และ 2. ท่าทีของพระพุทธศาสนา ต่อเรื่องนรก - สวรรค์ มีอยู่ 4 ระดับ คือ 1) มีศรัทธา 2) พิจารณาเหตุผล 3) มั่นใจตน - ไม่อ่อนวอน 4) ไม่อ่อนง้อผลตอบแทน ซึ่งมีประเด็นที่จะวิจารณ์ ดังต่อไปนี้

จุดเด่น

หนังสือเรื่อง นรก - สวรรค์ ในพระไตรปิฎกเล่มนี้ มีจุดเด่นในด้านที่ชี้ให้เห็นความสำคัญ ของนรก สวรรค์ที่อยู่ใจและที่มีอยู่ในแต่ละขณะจิต เพราะเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ หรือรู้สึกได้ด้วยตนเอง ในเมื่อเกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจ เป็นต้น บุคคลนั้นก็จะมีความทุกข์

และหากว่า บุคคลนั้นมีความสบายกาย สบายใจ สมหวังในสิ่งที่ ตนปรารถนา ก็จะมีความสุข แม้บุคคลทั่วไป จะเข้าใจตามคัมภีร์ว่า มีนรกและสวรรค์หลังความตาย ก็ตาม แต่สิ่งที่บุคคลแต่ละคนสามารถสัมผัสนรกและ สวรรค์ได้โดยตรง และประจักษ์แจ้งด้วยตนเองก็คือนรกและสวรรค์ที่อยู่ในใจ โดยเฉพาะนรกสวรรค์แต่ละขณะ จิต เพราะทุกคนเมื่อประสบกับปัญหาอันเป็นความทุกข์ของชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากการคิดผิด พุดผิด และทำผิด เมื่อการกระทำนั้น ๆ เกิดผล ก็จะส่งผลไม่ดีกับตนเอง แสดงอาการเดือดร้อน รุนแรง ไม่สงบ เป็นทุกข์ และหาก คิดถูก พุดถูก และทำถูก เมื่อการกระทำนั้น ๆ เกิดผล ก็จะส่งผลดีต่อตนเองโดยมีอาการเยือกเย็น สงบ เกิดปิติ มีความสุข การกล่าวถึงผลดีและผลร้าย เป็นไปในลักษณะแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นไป ตามเหตุปัจจัย คือ เป็นผลที่จะเกิดขึ้นเองตามเหตุ ไม่ต้องวอนหวัง เป็นเรื่องของการรู้ไว้ให้เกิด ความมั่นใจ ถึงแม้ว่า จะไม่ได้ ตั้งความปรารถนา ก็ย่อมเป็นไปเช่นนั้นทั้งนี้ทั้งมวล พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความสำคัญกับผล กรรมในชาติหน้าไว้ว่า ความเชื่อต่อชาติหน้านั้น ควรช่วยให้เลิกหรือบรรเทาการพึงพาอาศัยอำนาจดลบันดาล หรือสิ่งลึกลับภายนอกลงด้วย เพราะการเชื่อชาติหน้า หมายถึง การเชื่อกรรมดีที่ตนกระทำ ความมั่นใจในผลที่ จะได้จะถึงด้วยการทำความดีที่เป็นเหตุปัจจัย

หนังสือเรื่อง นรก - สวรรค์ ในพระไตรปิฎก ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เล่มนี้มีจุดเด่น ตามที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ซึ่งสามารถสรุปเป็นเด่นย่อยๆ ได้ดังต่อไปนี้

1) หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ แสดงให้เห็นความสำคัญของนรกสวรรค์ที่อยู่ในใจ และที่มีอยู่ในแต่ละ ขณะจิต เพราะเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้

2) หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรม ว่าทุกคนมีกรรมเป็นของๆ ตนมีกรรม เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นกฎทางศีลธรรม และเป็นเครื่องยืนยันว่า คนทำความดี ย่อมได้รับผลดี คนทำ กรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น

3) หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ แสดงให้เห็นว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกอ้างถึงนรกและสวรรค์ ทั้งในฐานะ เป็นสถานที่ และที่เป็นภาวะทางจิตใจ หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ เป็นการกล่าวถึงผลดีและผลร้าย ซึ่งเป็นไปใน ลักษณะแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นไปตามเหตุปัจจัย คือ เป็นผลที่จะเกิดขึ้นเองตามเหตุ ไม่ต้องอ้อน วอนบูชา หรือพึ่งพาอาศัยอำนาจดลบันดาล แต่มีความมั่นใจในผล ที่จะได้จะถึงด้วยการทำความดีที่เป็นเหตุ ปัจจัย เพราะสวรรค์ในทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่สถานที่ที่จะไปได้โดยง่าย จัดเป็นธรรมที่น่าปรารถนาที่หาได้ ยาก ไม่ใช่ไปด้วยการอ้อนวอนหรือบวงสรวงหรือเพียงความปรารถนาเพลิดเพลินไปกับเรื่องสวรรค์เท่านั้น ผู้ ปรารถนาสวรรค์ต้องบำเพ็ญปฏิบัติเพื่อให้ได้สวรรค์โดยเฉพาะ ตามหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา คือ ให้ ทาน การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ และการเจริญภาวนา

4) หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ เป็นความเชื่ออันเป็นรากฐานสำคัญที่มุ่งเน้นการประพฤติจริยธรรมเป็น หลัก และให้ความสำคัญเกี่ยวกับนรกสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจ เพราะความเชื่อเกี่ยวกับผลของกรรมในชาติ หน้า จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยส่งเสริมธรรมฉันทะให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลว่า การ ฝึกฝนอบรมกุศลฉันทะ หรือธรรมฉันทะให้กล้าแข็ง คือ ทำให้ เกิดความไฝ่ธรรม รักความดีงาม สร้างความไฝ่

รักในปิตอันประณีตลึกซึ้งภายใน เป็นเครื่องป้องกันความชั่ว และหนุนการทำความดีและฝึกอบรมปัญญาให้เจริญถึงขั้นที่จะเป็นอยู่ด้วยปัญญาหรือดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

5) หนังสือเรื่องนรก - สวรรค์ ในบทเสริมท้ายเล่ม ได้แสดงให้เห็นผลของกรรมตามนัยแห่งจุฬารามวิภังคสูตร พร้อมมีที่อ้างอิงที่ชัดเจน มีใจความโดยสรุป กล่าวคือ ตูรมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นที่กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทราบและประณีต โดยชี้ให้เห็นหลักแห่งเหตุปัจจัยว่า สตรีหรือบุรุษ ผู้มักทำปาณาติบาต เป็นคนเหี้ยมโหด หมกมุ่นอยู่ในการประหัตประหาร ไร้มตตาการุณย์ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพร้อมถึงที่แล้วตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์ จะเกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น เป็นต้น

จุดที่เป็นข้อสังเกต

หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎกเล่มนี้ ผู้เขียนเห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า แม้นรกสวรรค์มีอยู่ 3 ระดับ กล่าวคือ นรกสวรรค์หลังตาย นรกสวรรค์ที่อยู่ในใจ และนรกสวรรค์แต่ละ ขณะจิตก็จริงถึงอย่างนั้น ในประเด็นแรกที่กล่าวว่า นรกสวรรค์หลังตายนั้น ไม่ได้กำหนดว่า นรกและสวรรค์ตั้งอยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นสถานที่คือดินแดนสำหรับเสวยผลกรรมของสัตว์ผู้ทำความชั่วและความดี การกล่าวถึงผลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำไว้ อาจจะทำให้ผู้ศึกษาตามอย่างผิวเผิน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เก็บเอาไปขยายความเพิ่มเติมในการปฏิเสธมากขึ้นก็ได้ เพราะการอธิบายนรกและสวรรค์ในเชิงภาวะทางจิตใจ สามารถทำให้เห็นประจักษ์ และเข้าใจได้ง่ายกว่าการอธิบายนรกและสวรรค์ในเชิงสถานที่ และเนื่องจากนรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่ไม่มีใครสามารถนำมาแสดงให้เห็นประจักษ์แก่กันและกันได้ จึงเป็นจุดด้อยที่จะทำให้คนรุ่นใหม่อภิปรายถกเถียงกันตลอดมาว่า “มีจริงหรือไม่ตั้งอยู่ที่ไหน มีลักษณะอย่างไร”

อย่างไรก็ตาม นรก-สวรรค์ จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ สำหรับคนสามัญโดยทั่วไปแล้ว ปุถุชนส่วนใหญ่จึงไม่ขอรับการพิสูจน์ โดยเฉพาะเรื่อง ยมบาลที่มีหน้าที่ทราบสัตว์นรกตาม ผลกรรมที่ได้กระทำ ซึ่งทำให้เกิดความสลดใจ สังเวชใจแล้วรีบเร่งทำความดี วิธีการที่จะพิสูจน์นรก สวรรค์ให้เห็นประจักษ์แก่ประสาทสัมผัสของมนุษย์ปุถุชนนั้นในหนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎกเล่มนี้ ไม่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการเกิดใหม่ ทฤษฎีกำเนิด 4 เพื่อที่จะเป็นเครื่องรองรับ นรกสวรรค์ที่เป็นสถานที่ให้มีเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก เล่มนี้ ไม่ได้มีการศึกษาเปรียบเทียบนรกสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและนรกสวรรค์ในศาสนาอื่น ซึ่งเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม เพื่อจะได้ทราบชัดว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร สังคม ในปัจจุบันมีความคุ้นชินต่อความสะดวกสบาย และความทันสมัยของเทคโนโลยี จึงมีความคิดเห็นต่อเรื่องนรกและสวรรค์ในเชิงปฏิเสธ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัว จากการศึกษา นรกและสวรรค์ ผู้เขียนมีทัศนะต่อกรณีนี้ว่า สถาบันพระพุทธศาสนาจะต้องปรับตัวเอง ด้วยการเชิญชวนให้คนในสังคมมองย้อนกลับไปในอดีตที่บรรพบุรุษของประเทศไทยได้ยอมรับเอาพระพุทธศาสนาปฏิบัติตั้งแต่สมัยสุโขทัย

ทำให้พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยได้มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้

ประเด็นที่เห็นด้วย

หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นชัดเกี่ยวกับนรกสวรรค์ว่ามีอยู่จริง กล่าวในแง่มุมที่เป็นนามธรรม นรก คือ ความรู้สึก ร้อนรนในจิตใจ สวรรค์ คือ ความรู้สึกสบายใจ กล่าวในแง่มุมที่เป็นรูปธรรม นรก คือ ดินแดนที่สัตว์ผู้ทำบาปกรรมไว้ต้องไปเสวยผลของบาปกรรมหลังจากตาย สวรรค์ คือ ดินแดนที่สัตว์ผู้ทำบุญกรรมไว้ต้องไปเสวยผลของบุญกรรมหลังจากตาย อนึ่ง นรกและสวรรค์ก็เป็นเพียงองค์ประกอบอย่างหนึ่ง ของสังสารวัฏ สังสารวัฏย่อมไม่มีบนไม่มีล่าง การที่มนุษย์ยุคปัจจุบันกำหนดเป็นข้างบนและข้างล่างว่าโดยปรมาต্মแล้ว เป็นเรื่องสมมติขึ้น เพื่อจะได้สื่อความหมายกันเข้าใจระหว่างชาวมนุษย์ โลกด้วยกันเอง เป็นข้อตกลงของชาวมนุษย์โลกเท่านั้น พระอริยบุคคลท่านมองเห็นนรกและสวรรค์เป็นประจำ จึงถือเป็นเรื่องปกติ ไม่มีบนไม่มีล่าง แต่ข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกแสดงโดยนัยว่า เมื่อเปรียบเทียบกับมนุษย์ สวรรค์สูงกว่ามนุษย์ มนุษย์สูงกว่านรก สวรรค์จึงต้องอยู่สูงเหนือเมือนนรกแน่นอน ระดับจิตของเรานั้นเอง ที่มันอยู่ในนรกหรือสวรรค์

ถ้าระดับจิตของเราอยู่ในนรกก็เป็นนรก ถ้าระดับจิตของเราอยู่ในสวรรค์ก็เป็นสวรรค์ เราทำกรรมดีกรรมชั่วไว้เราจึงมีความรู้สึกเป็นประสบการณ์เฉพาะตัวเกี่ยวกับกรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้ ถ้าเราทำกรรมดีก็เกิดความปราโมทย์ มีปีติ มีความอบอุ่นใจ มีความเปรมใจ มีความสุข จิตใจอยู่ในระดับสวรรค์ เป็นเรื่องสวรรค์ในอกนรกในใจที่เห็นได้ในปัจจุบันอย่างแท้จริง นรก – สวรรค์ มีจริงหรือไม่ จากประเด็นหัวข้อนี้ จะเห็นว่า เรื่องนรก - สวรรค์ จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ สำหรับคนสามัญ การที่พิสูจน์ไม่ได้ว่ามี ก็ไม่ได้แสดงว่า สิ่งนั้นไม่มี แต่การที่จะพิสูจน์นั้น จะต้องพิสูจน์ด้วยอายตนะที่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนามีหลักให้ปฏิบัติ โดยให้ถือการปฏิบัติที่ไม่ผิด คือ การวางท่าทีต่อนรก - สวรรค์ ในแต่ละขณะจิต คนเราสร้างบุคลิกลักษณะสร้างสมนิสัย ใจคอจากความคิด และพฤติกรรมทุกขณะจิต จากการดำรงชีวิตประจำวันทีละเล็กละน้อย ถ้าพยายามสร้างจิตใจของเราให้ดี ทำอารมณ์ให้ดี ค่อยเป็นค่อยไป ทำใจต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง บุคลิกก็ดีขึ้น จิตใจก็สบายขึ้น

ผู้เขียนเห็นด้วยในประเด็นที่ว่า นรก - สวรรค์ ที่อยู่ในใจ ในขณะที่เรามีชีวิตอยู่ทำกรรมดี แต่เวลาตายเกิดจิตเศร้าหมอง ระดับจิตตกลงไป ก็ไปเกิดในที่ต่ำ เมื่อการไปเกิดขึ้นอยู่กับระดับจิตอย่างนี้แล้ว ก็หมายความว่า เราพร้อมจะไปนรก - สวรรค์ได้ตั้งแต่ปัจจุบัน หรือพูดอีกอย่างก็คือ คนที่จะไปนรกคือคนที่อยู่ในระดับนรกอยู่แล้วในชาตินี้ หรือคนที่จะไปสวรรค์เขาก็มีจิตใจระดับสวรรค์ อยู่แล้ว ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมตามชาติตะวันตก เมื่อหลักธรรมเรื่องกรรมถูกบิดเบือนไปจากหลักคำสอนเดิม “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นการวัดผลของความดีกันที่วัตถุ คนในสังคมจึงต้องการเป็นเจ้าของ

วัตถุ และความร่ำรวยโดยไม่สนใจที่จะทำงานให้เหนื่อยยาก ด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เช่น ค้ายาเสพติด อาชญากรรม โจรกรรม เป็นต้น

ข้อสังเกตบางประการ

หนังสือเรื่อง นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เล่มนี้ ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตบางประการ ซึ่งสามารถสรุปเป็นเด็นย่อย ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ ได้แบ่งนรก-สวรรค์ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) นรก-สวรรค์หลังตาย 2) นรก-สวรรค์ ที่อยู่ใจ และ 3) นรก-สวรรค์ แต่ละขณะจิต โดยเฉพาะนรกสวรรค์หลังตายนั้นจัดอยู่ในประเภทสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทั้งในแง่บวกและแง่ลบสำหรับปุถุชนทั่วไปเมื่อเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ การสอนศีลธรรม การประพฤติจริยธรรม และการพัฒนาสังคม ก็จะไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะฉะนั้น การที่จะกำหนดเอาวิสัยของปุถุชนไปพิสูจน์เรื่องนรกสวรรค์ ให้ประจักษ์ชัดแก่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 นั้นเป็นเรื่องยาก เพราะการพูดถกเถียงกันจึงเป็นการอิงอาศัยข้อความในคัมภีร์ชั้นต่างๆ โดยใช้ภูมิปัญญาอย่างปุถุชนเข้าไปตัดสินตีความแล้วแสดงออกมาทางคำพูด แต่หลักการทางพระพุทธศาสนาจะแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนรกสวรรค์โดยหลักเหตุผล และแสดงปฏิปทาที่จะให้ถึงนรก ปฏิปทาที่จะให้พ้นไปจากนรก

2. หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ ไม่ได้กำหนดให้ชัดเจนว่า นรกและสวรรค์ตั้งอยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นสถานที่คือดินแดนสำหรับเสวยผลกรรมของสัตว์ผู้ทำความชั่วและความดี ซึ่งมีอยู่หลายนัยด้วยกัน กล่าวคือ ตามนัยแห่งข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นลักษณะแห่งวรรณคดีที่ให้ความสำคัญต่อโครงสร้างของสังคมไทย และแต่งขึ้นเพื่อการปกครอง การตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

3. หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่คิดพิสูจน์ว่า นรก-สวรรค์ว่ามีจริงหรือไม่จริงโดยให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ เพื่อก้าวไปสู่ขั้นอริยสาวก ด้วยท่าทีที่มีต่อพระพุทธศาสนาในเรื่องนรก - สวรรค์ ที่จะต้องมีศรัทธา ยึดตามหลักเหตุผล มั่นใจในการกระทำของตนไม่อ่อนวอน และไม่หวังผลตอบแทน

4. หนังสือเรื่องนรก-สวรรค์ ไม่ได้เน้นประเด็นเกี่ยวกับการเปรียบเทียบนรกสวรรค์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ซึ่งได้มีการแต่งขึ้นในภายหลัง เพื่อให้เห็นประเด็นที่คลาดเคลื่อนไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยเหตุที่มีความพิสดารมากเกินไป ซึ่งอาจจะสร้างแนวคิดเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่เสวยผลกรรมชั่วและกรรมดีของมนุษย์ภายหลังจากตาย มากกว่านรกสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจ

5. หนังสือเรื่อง นรก - สวรรค์ ในพระไตรปิฎกเล่มนี้ ไม่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการเกิดใหม่ ทฤษฎีกำเนิด 4 ทฤษฎีโอปปาติกะ เพื่อที่จะเป็นเครื่องรองรับนรกสวรรค์ที่เป็นสถานที่ให้มีเหตุผล มากขึ้น เพราะการเกิดเป็นสัตว์นรกและเทวดาที่เรียกว่าเป็นโอปปาติกะนั้น เป็นการเกิดขึ้นทางอายตนะนั่นเอง ถ้าดีก็เป็นสวรรค์ ถ้าไม่ดีก็เป็นนรก

บทสรุป

จากหนังสือ นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเด็นที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ อันเป็นสถานที่รองรับผลการกระทำของบุคคลในภพภูมิของมนุษย์ที่แตกต่างกัน โดยนรกและสวรรค์เป็นภพภูมิหรือเป็นสถานที่ไปเกิดของมนุษย์ นรกเป็นทุกข์ภูมิ ส่วนสวรรค์เป็นสุขคติภูมิ หลังความตาย ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยการปลูกฝังหลักธรรมเรื่องหลักกรรม นรก-สวรรค์ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และมีพัฒนาการความเชื่อและหลักกรรมจากความรู้คือคุณธรรมที่วิถีชีวิตกับคุณธรรมเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า เรื่องนรก-สวรรค์จะคลาดเคลื่อนไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยเหตุที่พิสดารเกินไป แต่ไม่ได้มีความขัดแย้งกันมากนัก กลับสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน จนทำให้ภาพลักษณ์ของนรกและสวรรค์ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่การที่ภาพลักษณ์ของนรกและสวรรค์พิสดารมากยิ่งขึ้น ไม่ได้หมายความว่า จะมีผลดีเสมอไป อาจจะสร้างแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่เพียงด้านเดียวแก่บุคคลบางคนได้ ทำให้เกิดความยึดมั่นในความคิดเห็นว่า นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่เสวยผลกรรมชั่วและกรรมดีของมนุษย์ภายหลังจากตาย ไม่ได้หมายถึง ภาวะทางจิตใจ ความคิดเห็นอย่างนี้ ย่อมไม่เป็นผลดีแก่ใคร เพราะจะทำให้มัวคิดถึงเฉพาะความสุขและความทุกข์ในโลกหน้า ไม่อยู่กับปัจจุบัน แม้ว่า นรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยจะไม่สามารถนำมาพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ชัดได้ แต่เมื่อนำทฤษฎีโลก 3 ทฤษฎีปรโลก ทฤษฎีกำเนิด 4 ทฤษฎีเทพ 3 และทฤษฎีอภิญญา 6 มาศึกษาประกอบแล้ว ทำให้สามารถยืนยันอย่างสมเหตุสมผลว่า นรกและสวรรค์ที่เป็นที่สถานที่ในชาติหน้ามีอยู่จริง ในฐานะเป็นองค์ประกอบของสังสารวัฏ ดังนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้า จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยเสริมธรรมฉันทะให้เข้มแข็ง แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *นรกสวรรค์ ในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา,
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,